

בס"ד

ובתורתו יהגה

במעגל השנה – חנוכה

סוגיה א'

מקום ההדלקה

חוברת ללימוד נושאים הלכתיים בעיון
לבוגרי הישיבות

הרב דוד מנשה

אמשיך עם הישיבה כל החיים



תוכן עניינים

4	הקדמה.....
12	מקום ההדלקה.....
12	מקור הדין.....
12	שיטות הראשונים.....
12	שיטת רש"י.....
14	שיטת תוספות.....
20	שיטת הטור.....
23	שיטת הרמב"ם.....
24	שיטת הריטב"א.....
25	שיטת רב שר שלום.....
26	חלון למעלה מעשרים אמה.....
29	האם ניתן להדליק בפנים כאשר אין סכנה?.....
29	מקור הדין.....
29	שיטות הראשונים.....
30	פסיקה.....
38	הנחה בתוך עשרה טפחים.....
38	שיטות הראשונים.....
38	פסיקה.....
40	הסבר הסוגיה.....
40	פתיחה ושאלות.....
42	מקום ההדלקה בבתים הפתוחים לחצר.....
42	שיטת רש"י.....
45	שיטת התוספות.....
56	שיטת הטור על פי הב"י - רק בית שיש לו פתח יכול להדליק בפתח החצר.....

62	שיטת הרמב"ם
62	שיטת הריטב"א
63	שיטת רב שר שלום
65	סיכום קצר של שיטות הראשונים והאחרונים
66	הלכה למעשה באחרונים בחצרות ובחדרי מדרגות בימינו
69	האם ניתן להדליק בפתח הבית הפונה לחדר מדרגות
70	האם ניתן להדליק בפתח בניין הפתוח לחצר של הבניין
70	חלון למעלה מעשרים אמה
73	האם ניתן להדליק בפנים כאשר אין סכנה להדליק בחוץ
80	הלכה למעשה וסדרי עדיפויות
80	הדלקת שתי חנוכיות כדי לצאת מספק
82	סדרי עדיפויות למדליק חנוכיה אחת
85	הנחה בתוך עשרה טפחים
86	הערות להלכה למדליקים בפתח הבית או בפתח החצר בחוץ
86	הנחה בטפח הסמוך לפתח
87	חשש גניבה
87	להשאיר את מכסה הזכוכית סגור כמה שניתן בשעת ההדלקה
88	גדר רה"ר לעניין נר חנוכה
89	הערות להלכה למדליקים בחלון
89	האם מרפסת שאינה מקורה דינה כחלון
89	הדלקה בחלון הבית בתנאי שניתן לראות את הנרות מהבית
90	הדלקה בסורגים של החלון
90	הדלקה סמוך לחלון ובחלון שתמיד סגור
90	הדלקה בימין החלון

הקדמה

לבוגרינו ותלמידינו היקרים והאהובים
בכול מקום, ה' עליהם יחיו.

לימוד תורה בעין כל החיים¹

יודעים אתם מתקופת הלימוד בישיבה את החשיבות הגדולה בעינינו של השקיעה בלימוד התורה בעיון. פעמים רבות דיברנו יחד על כך שמטרת האדם בעולם היא 120 שנה ללמוד תורה בצורה טובה ואיכותית. לימוד הוא ערך ולא אמצעי. להיות מחוברים לעולם של לימוד זה מטרת החיים שלנו. לכן יחד עם כול העיסוקים החשובים שיש לנו בחיים, עלינו להשקיע בהמשך הגדילה שלנו בתורה בצורה איכותית². אסור שתקופת הישיבה תישאר רק חלק מקורות החיים שלנו הכתובים על הדף. סוג של תקופה היסטורית שהלכה לה ולא תשוב, שמהווה חלק חשוב מזיכרונות וחוויות העבר שלנו ותו לא. הגעגוע הוא חשוב אבל לא מספיק.

צריך שהישיבה תמשיך ותלווה אותנו כול החיים. הכלים והיכולות בלימוד התורה שפיתחנו בישיבה, צריכים לכונן את הלימוד שלנו בהווה כדי שהלימוד יהיה עמוק ומשמעותי. עלינו לשאוף לכך שלא תהיה תקופה בחיים שבה נפסיק להיות שקועים בלימוד תורה כי אין אפשרות לחיות חיי תורה ללא לימוד תורה. המפתח הראשי ליכולת שלנו להיות מחוברים כול החיים לשאיפות קודש, לאידאלים רוחניים שיניעו ויובילו אותנו ולהמשיך את הבניין הרוחני והערכי שהתחלנו לבנות בישיבה הוא ע"י לימוד תורה בעיון ועמל עד כמה שידינו משגת. גם רב גדול נקרא "תלמיד חכם" כי לעולם הוא לא מפסיק להיות תלמיד. הוא ממשיך ללמוד ולחדש בתורה וממשיך לינוק מתלמידי חכמים יותר גדולים ממנו³.

בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה⁴. הרמב"ם מפרט את כול סוגי הטרדות- טרדת הפרנסה, הקיום, הכסף, גידול הילדים והזוגיות ובכול זאת מדגיש שאין פטור מהמשימה הראשית של המשך הגדילה בתורה.
³ יחד עם הלימוד חשוב גם לשמור על קשר חי עם תלמידי חכמים המלאים ברגשי קודש ורצונות קודש. המפגש החי עם אנשים אציליים בעלי שאיפות עליונות, שכול חייהם מסורים לתורה ולעם ישראל יחד עם הלימוד האישי בעיון וההתקדמות הבלתי פוסקת בתורה אלו הדברים המרכזיים שמפתחים את החיים הרוחניים שלנו שמסלקים את הספקות וממלאים אותנו בוודאות.

¹ אם נזכה ויסייע ה' בעדנו נוציא בלי נדר בעתיד חוברת שלמה ומקיפה עם מקורות רבים בדברי חז"ל ובהדרכות גדולי ישראל המבססים נושאים שנכתבו פה בתמציתיות יתירה כמו חשיבות לימוד העיון ומטרותיו, חשיבות העמל בתורה, התורה כערך ולא כאמצעי, העלייה אל הקודש ובניין החיים על יסודות אמתיים, הר סיני כנקודת מוצא ולא הסביבה והתרבות, חינוך לאידאלים אלוהיים (תורה) ולא לערכים חילוניים, ההתרגלות לחיות את החיים קודם כול מתוך בירור של תורה לפני שאנחנו מביעים דעה ומכריעים כיצד לנהוג על פי הרגש או החברה, חשיבות הלימוד של אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא מהשורשים עד הפסיקה, ונושאים נוספים. כול נושא כזה ראוי להתייחס אליו באריכות ואכמ"ל.
² וכ"כ הרמב"ם (ת"ת א, ח), "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם

מבין את ערכיה והלכותיה היא נעשית תורתו. המעיין בתורה אוחז בסברות ובגדרים העקרוניים שיש בכול סוגיה, ההבנה שלו ערוכה ומסודרת ועל ידי כך הוא זוכר את השורשים של הסוגיה ומתוך כך הוא יכול גם להיזכר בפרטיה⁵. אנחנו שואפים שהתורה תהפוך לחלק מאתנו, תחלחל לליבנו וכך החיים שלנו יהיו יותר מלאים באמת, יותר מלאים בדבר ה'. הלימוד בעיון בונה בקרבנו עולם פנימי של מחשבות ורצונות שמלווה ומנחה אותנו בכול דבר שאנו עושים בחיים. מכוחו אנו פועלים ומקבלים החלטות. לכן חשוב שלא נסתפק בלימוד של מסקנות ללא תהליך של הבנה ועיכול אישי כול אחד בקצב שלו וכן חשוב שלא נסתפק בציטוטים של סברות ללא התבוננות אישית עד שהדברים יתיישבו באמת על ליבנו ויתחייבו משכלנו ונוכל לומר אותם במילים שלנו.

אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא

חשיבות כפולה ישנה ללימוד עיון של נושאים הלכתיים ומעשיים שעמהם אנו נפגשים ביומיום. מלבד הדבקות ברצון ה' והחיבור לעולם רוחני, הלימוד הזה עוזר לנו מאוד לשנות

שורש השחיקה הרוחנית מתחיל כאשר לימוד התורה מפסיק למלא את הלב ובמקומו נכנסים דברים אחרים⁴. לימוד התורה משרה את השכינה בליבנו ומעניק לנו חיים "מרבה תורה מרבה חיים" (אבות ב, ז). כאשר אנו שותפים ללימוד, שואלים, מתבוננים ולא מוותרים לעצמנו עד שאנחנו מבינים את הסוגיה בבהירות, נוצרת בקרבנו הזדהות והתאמה לתוכן האלוהי ואנחנו מתמלאים שמחה. התורה כבר לא זרה וחיצונית אלא הופכת לחלק מאתנו. המטרה של הלימוד בעיון היא שהדברים שאנו לומדים יתיישבו באמת על ליבנו ועל ידי כך צורת החשיבה וההסתכלות שלנו תשתנה. כשאדם עובר תהליך עד שהלימוד מתיישב במוחו וליבו הוא מתחבר לתורה ונוצרת ערבות מיוחדת עליה אנו מתפללים כול יום: "והערב נא ה' אלוקינו את דברי תורתך בפנינו". לכן הגמרא (קידושין לב:) מתארת שני שלבים בקשר שלנו לתורה, המובאים בפסוק בתהלים: "כי אם בתורת ה' חפצו **ובתורתו** יהגה יומם ולילה". בשלב הראשון התורה נקראת תורת ה'. היא עליונה עמוקה ורחוקה מאתנו. אולם לאחר שאדם עמל ומעיין בה,

⁵ לכן נראה שלהבין היטב את הסברות העקרוניות זה שווה ערך למספר רב של חזרות על הלימוד. בפרט אם אדם גם אומר את הדברים בלשון שלו ומעלה את הדברים על הכתב.

⁴ הרמב"ם כתב (ת"ת א, ז): "עד אימתי חייב ללמוד תורה עד יום מותו שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך, וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח". שמפסיקים לעסוק בתורה דברים אחרים ממלאים את הלב וכך מתחילה לה שחיקה רוחנית.

הכרעה מעשית איך נכון ליישם את הדברים נכון במציאות שבה אנחנו נמצאים. בכול התנגשות שיש בחיינו בין ערכים שונים - לפני שאנו מביעים דעה איך נכון לחשוב או מה צריך לעשות, אנחנו מתרגלים לשאול את עצמנו מה התורה אומרת ולברר את הדברים מתוך מבט של תורה ומתוך כך להחליט ולהכריע. הפסיקה מחייבת אותנו לאחר שהבנו שיש כמה צדדים, להכריע איזה צד חשוב יותר ולקבל החלטה איך עלינו להנהיג את חיינו. החיים שלנו מלאי הכרעות. לא מספיק שנהיה רק מחוברים בצורה כללית לערכים שונים בעלי חשיבות, צריך שנכריע איך נכון ללכת במצבים המורכבים שקיימים במציאות "אל תקרי הליכות אלא הלכות".

זמן זה סדר עדיפויות ובסחנו לנהל את הזמן

תלמידים יקרים. בישיבה לא הספקנו הרבה. התחלנו להכיר את התורה הקדושה ולקנות כלים איך ללמוד. לא עברנו על כול הנושאים של התורה ואפילו לא עברנו על כול הנושאים המעשיים. החיים מאוד מאתגרים, אבל זמן זה עניין של סדרי עדיפויות ואנחנו בוחרים מה לעשות בזמן שלנו ואיך ייראו החיים שלנו. לכל אדם יש שעות פנויות במהלך השבוע והוא בוחר במה למלא אותם. יש יום חופשי, ליל שישי, יום השבת ומוצאי שבת. יש זמנים לפנות בוקר כאשר האוויר טהור ויש

הרגלים חיצוניים, לתקן ולרומם את החיים שלנו. החזר"א כתב שכאשר רוצים להתחזק בעניין מסוים צריך ללמוד אותו בעיון. הלימוד מעביר אותנו תהליך של בירור פנימי והזדהות ונותן לנו את הכוח לשנות, להיות יותר טובים, יותר מאוזנים, יותר זהירים ומודעים לדברים בעייתיים, ויותר מדקדקים במצוות. הלימוד בונה בנו הבנה יותר בהירה וחדה מה טוב ומה רע, מה חשוב יותר ומה פחות, מה עיקר ומה טפל, מה דאורייתא ומה דרבנן, מה עיקר הדין ומה מנהג או חומרא. כול נושא שלא ביררנו, קרוב לוודאי שאנחנו נכשלים בו: או מחמירים מידי או מקלים מידי. יש נושאים שבהם אנו מחליטים על פי רגש מהיר או מקורות חלקיים שאנחנו מכירים בצורה שטחית או על פי מה שכולם אומרים בתקשורת או בחברה שסביבנו ולאחר מכן אנו מגלים שטעינו. פעמים אנחנו נשטפים בזרמים שיש במציאות, בתפיסות שקיימות בעולם, בלי יכולת אמתית לבחון לאן הם יובילו אותנו. הלימוד של סוגיות הלכתיות בעיון וכתיבת תשובות בהלכה למעשה בכול מיני מקרים מתוך העיון בסוגיה, מרגיל אותנו לגשת לכול דבר בחיים מתוך בירור של תורה. הוא בונה בנו תנועה של עלייה אל הקודש, חיפוש רצון ה', חיבור לסיני ושרשרת הדורות, הקשבה לדורות הקודמים, ומתוך כך יכולת

והידע הכמותי והשטחי. להתפתחות הרוחנית והבניין הפנימי שאנו רוצים לבנות ע"י הלימוד אין קיצורי דרך ואי אפשר להגיע אליו בלחיצת כפתור. צריך סבלנות ונכונות לתהליך שייקח יותר זמן ששכרו בצידו. אני מאמין שכול בחר ישיבה גם מי שיש לו רק שעה ביום או רק כמה שעות מרוכזות ביום החופשי או בשבת, יכול ללמוד סוגיות בעיון. הדבר אפשרי גם אם יאלץ לעצור באמצע הסוגיה ולהמשיך רק לאחר כמה ימים מהמקום בו הוא עצר. אני רואה חשיבות גדולה ליצירת חיבורים בין הלימוד העיוני שלומדים בישיבות, ללימוד שנעשה לאחר שנות הלימוד בישיבה ומזה נוצרה החוברת שלפניכם.

דרך העבודה בחוברת

החוברת כוללת דף מקורות מסודר וסיכום שכתבתי בעניותי על מהלך הסוגיה. הלימוד בנוי בסדר המוכר לכם: תחילה פתיחה מן הגמרות השונות, ולאחר מכן בירור ועיון בשיטות הראשונים עד ההלכה למעשה. **חשוב** שתוך כדי הלימוד תסכמו בתמציתיות מה הבנתם בעצמכם מהגמרא ומדברי הראשונים, מה קשה בלשון ומזיק עוד עיון, איך כול ראשון קרא את הגמרא, מה

שקט בעולם (אם נבחר לישון מוקדם ולקום מוקדם) וזמנים בלילה אחרי העבודה. אם נרצה אנחנו יכולים למלא זמנים אלו בתורה במקום בדברים חולפים⁶. זה דבר שתלוי רק בנו. אני מאמין באמונה שלמה שאת אותו לימוד שלמדתם בישיבה, כאשר בירתם סוגיות בעיון וכתבתם תשובות הלכתיות, אתם מסוגלים ללמוד כול החיים. אולי זה יהיה יותר קשה, יהיה פחות זמן, פחות הספק, פחות פניות נפשית אבל זה אפשרי.

אין קיצורי דרך

חסרון גדול בעיני שתלמידי חכמים בוגרי ישיבות שידועים ללמוד, להקשות, לחקור, וללמוד תורה ברצינות ועמקות מפסיקים ללמוד בעיון ומסתפקים בלימודים בקיאותיים ושטחיים. הרב טאו (חוברת "כמות ואיכות בלימוד תורה") כתב שאחת ממחלות התרבות החדשה היא העיסוק השטחי והמועט בכול דבר. כול אחד כביכול מתמצא בכול נושא ויש לו אינפורמציה על כול דבר, אבל כול ידיעותיו הינן מאוד שטחיות ורדודות. תופעה זו דורשת שינוי וחשיבה יצירתית מה יכול לעזור ולהועיל לשינוי המצב, כי בלימוד תורה הבניין האיכותי חשוב הרבה יותר מההספק

⁶ למשל קריאת עיתונים ועלונים זולים בשבת, ראית סרטונים, ובלהגיב לכול מיני הודעות ומיילים שמבזבזים לרוב את זמננו לריק.

בחור ישיבה שיש לו הרבה זמן ללמוד, דרך הלימוד היא בשלבים. בסיום סדר בוקר הוא צריך להגדיר במילים שלו מה הוא בירר בסדר, מה הנושא של הסוגיה, ומה המסקנה העולה כרגע מהגמרא - למרות שהוא יודע שיש עוד גמרות מקבילות שהוא עדיין לא ראה וקושיות ממקומות אחרים. **לצורך סיכום זה וכתובת שאלות, הגדרות, סברות, חידושים שיעלו לכם תוך כדי הלימוד - השארנו מקום בצידה השמאלי של החוברת.**

מעבר למקורות המרכזיים בסוגיה, מצורפים לכם דפי סיכום שכתבנו בעניותנו. אני מקווה שהסיכום יעזור לכם ויחדד לכם את ההבנות שאליהן הגעתם לבדכם במהלך הלימוד. **המלצתנו היא לשלב את הלימוד עם הסיכום.** קודם ללמוד ולהגדיר לבד ולאחר מכן, להיעזר בו. לצורך כך כתבנו **הפניות לעמודים בסיכום תוך כדי לימוד המקורות** למשל המלצנו לאחר לימוד הגמרות לעצור ולעבור לסיכום ולקרוא את הפתיחה לסוגיה והשאלות. וכן בשיטות ראשונים שיש אריכות בלהגדיר את דבריהם, נמליץ לקרוא את הסיכום עליהם לפני שעוברים לדון בשיטות ראשונים אחרות.

אני פונה אליכם בבקשה אישית להשקיע מעט זמן ולשתף אותי במשוב

ההגדרה שלדעתכם עולה מדבריו וכן את המסקנות למעשה. **כדי לעזור בדקדוק בגמרות ודברי הראשונים כתבנו שאלות מנחות ומכוונות במהלך דף המקורות. הדברים עוד יותר חשובים** למי שלא יכול ללמוד בחוברת כול יום ברצף - שעליו להכריח את עצמו לכתוב סיכום קצר במילים שלו מה הוא למד עד הנקודה בסוגיה אליה הוא הגיע. למשל מי שהספיק ביום מסוים ללמוד רק את הגמרא עם רש"י ותוספות, שישכם בקצרה מה הוא למד עד כה גם אם הדברים חלקיים. מה הנושא של הסוגיה, מה השאלות, איך רש"י ענה על השאלות וקרא את הגמרא ואיך התוספות ומה הנפקא מינות העולות מדבריהם. **סיכום קצר זה יועיל לו מאוד להיכנס בזריזות לסוגיה מחדש גם אם תהיה הפסקה של כמה ימים ולהמשיך מהמקום בו הוא עצר.** בפעם הבאה שהוא ימשיך ללמוד, הוא יקרא את סיכומו ויוכל להיכנס בזריזות לסוגיה ולהתקדם למשל לשיטת הרמב"ם. בלימוד הרמב"ם הוא יסכם קודם כול מה הוא אמר, מה נחלקו האחרונים בדבריו ולאחר מכן מהם המקורות שלו, איך הוא קרא את הגמרא ומה הנפק"מ בינו לבין שאר הראשונים. וכך יתקדם בשאר הימים עד שיסיים את הסוגיה להלכה ויפסוק בכול מיני מקרים שלא כתובים בפירוש העולים ממנה. צריך לזכור שאי אפשר להגיע במהירות לכול המסקנות. גם

הקדמה

ולזכות להדבק בתורה אנחנו וצאצאנו
וצאצאי צאצאינו, שנזכה לערבות
בתורה ולמילוי פנימי מאורה של תורה.

אוהבכם

דוד מנשה dmenashe85@gmail.com

שישלח אליכם איך ניתן לעזור ולשכלל
כמה שיותר את הלימוד. ייתכן שצריך
לחלק את הסיכום לחלקים, לערוך
אותו אחרת כגון עם צילום גמרא של
צורת הדף, ייתכן שצריך לכתוב
יותר/פחות שאלות מכוונות בדף
המקורות, ייתכן שהסיכום ארוך וצריך
סיכום קצר וממוקד יותר, אני אשמח
בכול הערה וכמובן בהמשך גם בהערות
על התוכן של הלימוד עצמו וחידושים
שלכם בסוגיה.

תודות

ברצוני להודות לאכסנייה של תורה –
ישיבת ההסדר נוף הגליל ולעומדים
בראשה רה"י הרב דני סגליס שליט"א
ולמנהל הישיבה מר צחי וויס, על
הזכות ללמוד וללמד שיעור זה
ושיעורים נוספים בישיבה ועל הזכות
להיות בקשר עם בני תורה ותלמידי
חכמים כמו תלמידי ובוגרי הישיבה
שעוזרים לי יחד בבירור הסוגיות. תודה
גדולה ומיוחדת לחברי ותלמידי ינון
ביטון שיצר את החוברת שלפניכם ויחד
עם זה דחף, תמך ועודד שהדברים לא
יישארו בגדר דיבורים וחלומות אלא
ירדו בפועל לעולם המעשה. וכן תודה
לחברי ותלמידי שמעיה קוודרט ולחברי
ותלמידי ערן שפיגל על העזרה בעריכה
ובניסוח. יהי רצון שזכות התורה וזכות
זיכוי הרבים תעמוד להם. כולי תפילה
שנזכה לכוון לשם שמים בכול מעשינו

החוברת וזכות הלימוד מוקדשים

לעילוי נשמת:

אבי מורי יצחק בן פרידה

עמישר בן חיים וחנה שנפל על קידוש ה'

אדלין בת לואיז

ויליאם בן לואיז

יוסף בן רותי ושמואל ועקנין

שמעיהו בן סבינה ליבוביץ'

משה טונה תורג'מן

יצחק חיים (טדי) וינברגר

רוחמה הדסה בת יוסף חיים

לרפואת:

פנינה בת שושנה

צילה בת לאה

רות פרידה בת פנינה

לזיווג הגון:

רות פרידה בת פנינה

ירון בן פנינה

שירה בת תמר

להצלחת:

שלומית בת תמר וכל יוצאי חלציה

יוסף בן משיח וכל החיילים

שותפים לתורה. שותפים לזכות.

הצטרפו אלינו למיזם חוברות הלימוד
והיו המנוע שמאחורי הפצת התורה.

איך לוקחים חלק?

🌀 מנוי שנתי: 180 ₪

הצטרפות לתכנית הלימוד וקבלת החברות
ישירות אליכם הביתה

🌀 תרומה חופשית:

למימון ישיר של חוברות בכל סכום שתבחרו

להצטרפות ותרומה:



מקום ההדלקה

מקור הדין

גמרא שבת כא :

תנו רבנן: נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. אם היה דר בעלייה - מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים. ובשעת הסכנה - מניחה על שלחנו, ודיו.

☒ מה עיקר מקום ההדלקה שתיקנו חז"ל? מה הדין אם בחלון יש יותר פרסום נס מפתח הבית? מדוע דר בעלייה לא מדליק בפתח ביתו מבחוץ? האם מותר היום להדליק בתוך הבית? האם מי שהדליק היום בתוך הבית יצא ידי חובה?

גמרא שבת כב.

אמר רבה: נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוכה לפתח. והיכא מנח ליה? רב אחא בריה דרבא אמר: מימין, רב שמואל מדפתי אמר: משמאל. והילכתא - משמאל, כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין.

--- עבור לסיכום מכותרת "פתיחה ושאלות" בעמוד 40 עד כותרת "שיטת רש"י" בעמוד 42 ---

שיטות הראשונים

שיטת רש"י

רש"י מסכת שבת דף כא :

מבחוץ - משום פרסומי ניסא, ולא ברשות הרבים אלא בחצרו, שבתייהן היו פתוחין לחצר.

ואם היה דר בעלייה - שאין לו מקום בחצרו להניחה שם.

מניחה - מבפנים, כנגד חלון הסמוך לרשות הרבים.

הסכנה - שהיה להם לפרסיים חוק ביום אידם שלא יבעירו נר אלא בבית עבודה זרה שלהם, כדאמרין בגיטין (יז, א).

☒ על איזה מקרה הברייתא מדברת לפי רש"י? מה הדין בבית שפתוח לחצר ולא לרה"ר?

☒ יש יסוד של בית ויש יסוד של לפרסם את הנס בחוץ, האם העיקר זה להדליק בפתח הבית או להדליק בחוץ? מה הדין שהיסודות מתנגשים לפי רש"י? האם לרש"י ניתן לנתק את הנרות מפתח הבית? מדוע? לכאורה בפתח החצר יש יותר פרסום הנס וכאשר מניח בפתח הבית רק אנשי החצר יראו את הנרות? מה הדין אם הניח את הנרות בפתח החצר ברה"ר? מה הכוונה "ולא ברה"ר"? האם ניתן להניח את הנרות ברה"ר או בכול מקום שאינו שייך למדליק? מה הכוונה "שאין לו מקום בחצרו להניחה שם"?

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף כא עמוד ב

נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. פירש רש"י ז"ל לא ברשות הרבים אלא בחצרו שבתיהן היו פתוחין לחצר, ואם היה דר בעליה שאין לו מקום בחצר להניחה שם מניחה בפנים כנגד חלון הסמוכה לרשות הרבים, ואינו מחוור בעיני מדתנן ומייתנן לה בסמוך הניח חנוני את נרו מבחוץ החנוני חייב רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור מפני שהוציאה ברשות, ואם אין מניחה אלא בפנים וזה הניחה בחוץ ממש למה פטור ומי הרשהו, ואם אתה אומר דוקא בשהניחה כנגד חוץ ולעולם בפנים בחצרו, אם כן אפילו חנוני בכי הא אמאי חייב והלא ניזק ברשות המזיק הוזק ואדברה בעל הגמל חייב, אלא מסתברא מבחוץ ממש קאמר.

☒ איך הרשב"א הבין את שיטת רש"י? מה הוא הקשה עליו? איך רש"י יתרץ את קושיית הרשב"א?

רש"י מסכת שבת דף כב עמוד א ד"ה מצוה להניחה

מצוה להניחה - בחצר או ברשות הרבים בטפח הסמוך לפתח, שאם ירחיקנו להלן מן הפתח - אינו ניכר שבעל הבית הניחו שם.

☒ האם ניתן ללמוד מדברי רש"י מדוע צריך להדליק בפתח הבית? האם זה מוכרח? מה קשה מדברי רש"י על הבנתו של הרשב"א?

רש"י בבא קמא כב. ד"ה בנר חנוכה פטור

בנר חנוכה פטור - שמצוה להניחה ברה"ר לפרסומי ניסא.

חידושי הריטב"א מסכת שבת דף כא עמוד ב

מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. פי' כי היכי דלעביד פרסומי ניסא בכולי עלמא, ומה שפירש"י ז"ל לא מבחוץ ברשות הרבים אלא מבפנים סמוך לרשות הרבים, לאו למיסר בחוץ ממש אתא, כי מנהגם היה להדליק מבחוץ ממש וכדמוכח ממתני' דגמל עובר ברשות הרבים דבנר חנוכה פטור, והתם ברשות הרבים ממש מיירי וכן פירש רש"י ז"ל לקמן, אלא הכי בעי למימר דלא סוף דבר מצותו בחוץ ממש, אלא ה"ה סמוך לחוץ מבפנים בענין שיכירו בני רשות הרבים.

הניח חנוני את נרו מבחוץ חנוני חייב וכו'. פי' כי כשהניחה ברשות הרבים ממש פושע הוא, ודכוותה פוטר רבי יהודה בנר חנוכה מפני שהניחו ברשות הרבים משום פרסומי ניסא, וש"מ היכא דאפשר מצוה להניחו מבחוץ ברשות הרבים וכדכתבנא לעיל, וכן פרש"י ז"ל כאן ובב"ק.

א איך הסביר הריטב"א את דברי רש"י? מה עיקר תקנת חז"ל בקביעת מקום ההדלקה "פתח הבית מבחוץ"? האם צריך שיהיה ניכר למי הנר שייך? האם לפי רש"י מותר להניח את הנרות בפתח החצר?

תוספות הרא"ש מסכת שבת דף כא עמוד ב

מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. וכגון שהבית סמוך לרשות הרבים אבל אם יש חצר לפני הבית מצוה להניחה על פתח החצר, דהכי משמע לקמן חצר שיש לה שני פתחים צריכה שתי נרות, ומיהו רש"י פירש לקמן חצר שיש לה שני פתחים כגון שיש לבית שני פתחים פתוחים לחצר ומבעל גמל דלקמן אין ראייה דצריך שיניח על פתח החצר, דהתם איירי בחנות שפתוח לרשות הרבים ואין חצר לפניו.

א איך הסביר התוספות רא"ש את רש"י? מהי סברת רש"י לדעתך?

שיטת תוספות

תוספות מסכת שבת דף כא עמוד ב ד"ה מצוה להניחה

מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ - ומיירי דליכא חצר אלא בית עומד סמוך לרה"ר אבל אם יש חצר לפני הבית מצוה להניח על פתח

חצר דאמר לקמן חצר שיש לה ב' פתחים צריכה ב' נרות ואמרי' נמי נר שיש לה שני פיות עולה לשני בני אדם משמע לשני בתים ואם היו מניחים על פתחי בתיהם היה לזה מימין ולזה משמאל אבל אי מניחים על פתח החצר אתי שפיר.

☒ על איזה מקרה הברייטא מדברת לפי התוספות? אם ניתן להדליק נרות בפתח החצר מדוע בעל העלייה לא מדליק בפתח החצר? מדוע תיקנו לו להדליק בחלון?

☒ מהם הראיות של התוספות? עיינו בפירושו של רש"י על הגמרות שהביאו התוספות. איך רש"י התמודד עם קושיות התוספות?

רש"י כג. ד"ה חצר שיש לה שני פתחים.

חצר שיש לה שני פתחים - שיש לבית שני פתחים פתוחים לחצר - צריכה שתי נרות, נר לכל פתח, כדמפרש טעמא משום חשדא: שהרואה יהא סבור שהבית חלוק, והרי הוא של שני בני אדם, ויאמרו: האחד אינו מקיים מצות נר.

רש"י מסכת שבת דף כג עמוד ב ד"ה שתי פיות

שתי פיות - שהנרות שלהם של חרס הן, ומכוסין, ועושים לו נקב בצדי כסויו להכניס לו הפתילה - והוא הפה, ולמעלה בכיסויו יש נקב קטן וגם חלל יש למעלה מן הכסוי וממלאו שמן, והוא נכנס דרך הנקב מעט מעט, אם יש בו שני נקבים משני צדדין - עולה לשני בני אדם, למהדרין העושים נר לכל אחד ואחד.

☒ מה לדעתכם התחדש לפי התוספות? האם התחדש שהיסוד של ה"בחוח" - להדליק ברה"ר ולפרסם את הנס גובר על היסוד של הבית או שהדלקה בפתח החצר מבחוץ היא כהדלקה בפתח הבית מבחוץ ושני היסודות מתקיימים בהדלקה בפתח החצר? האם הסיבה שבגללה חז"ל קבעו להדליק בפתח הבית מתקיימת גם בפתח החצר? או שפתח החצר אינו כפתח הבית?

--- עבור לסיכום מכותרת "שיטת רש"י" בעמוד 42 עד כותרת

"שיטות האחרונים בהסבר התוספות" בעמוד 50 ---

☒ עיינו בדברי האחרונים והגדירו איך הם הבינו את סברת התוספות, מה הכוונה "פתח הבית מבחוץ" לפי כול שיטה, במה נחלקו רש"י ותוספות לפי כול שיטה, ומהי הנפק"מ בין ההבנות השונות שלהם בתוספות?

תשובות והנהגות כרך ב סימן שמב אות ב

בנ"ח המצוה איש וביתו, ונחלקו התוס' והרמב"ם אם כשכל בני הבית מדליקין, אם יש גם כן הידור להוסיף כפי הימים, שלשיטת התוס' אם כל אחד מדליק לא שייך להדליק כמנין הימים, כיון שלא יהיה ידוע אם זהו כפי מספר בני הבית או מספר הימים, ולכן לדבריהם רק אחד לבד מדליק, וכפי הימים מוסיף והולך, ולשיטת הרמב"ם מדליקין כל בני הבית וכולן מוסיפין כמספר הימים, וכן מנהג אשכנזים שכל אחד מדליק וכפי הימים. (הערת עורך דף המקורות: יש לשים לב איך הוא באר את שיטת הרמב"ם).

אמנם בעיקר יסוד השו"ע דס"ל כתוס' שכולם מדליקין בפתח החצר לרה"ר פליגי על זה רש"י והר"ן ז"ל וס"ל דכה"ג אין מדליקין בפתח החצר לרה"ר כיון שכה"ג אין היכר של מי, רק בזה כל אחד מדליק על פתח ביתו לחצר, ונ"מ גדולה לדידן, בבנין שיש בו כמה דיירים דלרש"י והר"ן לא מדליקין בחוץ על פתחו לרה"ר דלא ניכר של מי, רק בחלון, ולשיטת התוס' כולם מדליקין בפתח רה"ר, ובשו"ע מפורש כשיטת התוס', וראוי לפ"ז לכל אחד להדליק ברה"ר ממש, אבל יש נמנעים בכך בזמנינו מטעם אחר והיינו מפני שיטת רבינו החזו"א זצ"ל שחצרות שלנו אין להם דין חצר, כיון שמשמשים בעיקר רק למעבר ולא לכל תשמישים כבזמננו, ולכן אין להדליק היום בפתח החצר לרה"ר שאינו חצר כלל (ודבריו חידוש שגם לנ"ח צריך גדר חצר גמורה, ומסברא היה נראה שעיקר פירסומי ניסא הוא לבני רה"ר ויש להדליק ברה"ר אף שאין לזה דין חצר בדיני חשן משפט ובדיני עירוב), וגם מרן הגריז"ס זצ"ל (הגאב"ד דבריסק) דעתו שפתח היינו דוקא פתח ממש שחייב במזוזה, וכשאין פתח גמור מחצר לרה"ר לא מדליקין שמה, (וגם דבריו צ"ע טובא ש"פתח" לענין הדלקה כוונתם ז"ל להכניסה, שיש בזה לבני רה"ר פירסומי ניסא ולא צריך דיני צורת הפתח), והמנהג העתיק בעיה"ק שמדליקין ברה"ר בפתח החצרות אף כשאין שם פתח החייב במזוזה.

ולע"ד העיקר להלכה להתוס', שמדליק ברה"ר ממש דוקא בטפח הסמוך לכניסה, אף שכמה מורי הוראה מורים להדליק בתוך החצר סמוך למדריגות הנכנסות לבית גופא ולא בחוץ ברה"ר, [דס"ל שלא להדליק בפתח החצר דחוששין לסברת החזו"א דאין לו דין חצר ולכן מדליק בפתח הבנין הפתוח לחצר, ולדעתם יוצא בזה כשיטת התוס' [דלרש"י והר"ן כיון דלא ניכר של מי מהדיירים דולק שם אינו יוצא] אמנם לע"ד להתוס' הא דלא חששו להא דלא ניכר מי המדליק היינו משום דס"ל שהעיקר להדליק ברה"ר ממש דהוי פירסומא ניסא טפי וזה עדיף אף שע"ז לא מינכר, ומעתה הנוהג כדברי המורים הנ"ל לרש"י והר"ן ז"ל בוודאי אינו יוצא וכמש"כ [ובעה"ש משמע שהעיקר כשיטת רש"י והר"ן ז"ל] ולשיטת התוס' גם יש להסתפק אם יצא בכה"ג, ואילו המדליק בחלון ביתו הפתוח לרה"ר בדיעבד בודאי יוצאין לכ"ע כן, ולכן למעשה העיקר כרש"י להדליק בביתו בחלון או בגוזזטרא שניכר, וכן הורה רבינו החזו"א זצ"ל, אבל המהדר ידליק גם ברה"ר לצאת שיטת התוס' ולפי דברינו ברה"ר ממש עדיף, (ונראה עוד דקודם ידליק למטה ברה"ר ואח"כ למעלה ואז אם רה"ר עדיף קיים בה המצוה, שאם הדליק בתחילה למעלה בבית לכ"ע בדיעבד יצא בזה בזמננו ושוב אין הידור למטה). ובחז"ל לא מדליקין בחוץ ברה"ר, ודין זה לא נוגע, אבל בארץ ישראל רבים מדליקין בחוץ, וגם לדידהו נראה שהעיקר כשיש כמה דיירים להדליק מול החלון בביתו דניכר שזהו שלו, והמהדר לצאת המצוה כהלכתה לכ"ע, ידליק גם ברה"ר, ובזה יצאנו מכל ספק וכמ"ש. וע"ע בדברינו במועו"ז ח"ב סימן קמ"ג.

הערות הגר"ש אלישיב מסכת שבת דף כא עמוד ב

(ז) על פתח ביתו מבחוץ. ולדעת רש"י בכל גווני מדליק על פתח ביתו, אמנם תוס' ס"ל דכל מה דמדליק על פתח הבית היינו כשהבית פתוח לרה"ר, אבל כשהבית פתוח לחצר אין יוצאים ידי חובת נר חנוכה אלא בהדלקה בפתח החצר, והכי קי"ל.

הליכות שלמה חנוכה פרק יד הלכה ד והערה ו

הדר בנין מגורים פרטי או משותף כשמדליק בחוץ ידליק בפתח הבנין הפונה לרשות הרבים ואם יש שביל המוליך מרה"ר עד פתח הבית, ידליק בראש השביל, אע"פ שאין שם צורת הפתח.

הערה ו שם

דזהו כפתח החצר, שחדר המדרגות הריהו כחצר של כל בני הבנין. ואף שלפעמים יש יותר פרסומי ניסא אם מדליק בחלון, מ"מ פתח החצר עדיף שהוא עיקר דינא דגמ'. והא דמטו משמי' דמין החזו"א ז"ל דחדר מדרגות אין להדליק בפתחו לפי שאין משתמשים בו כמו בחצרות שבזמן חז"ל, צ"ע, דנראה פשוט שמה שאמרו להדליק בפתח החצר אינו דוקא משום דיש על החצר שם בית ממש, אלא משום דהתם הוי פרסומי ניסא טפי, וכיון שכן לא בעינן תשמישי דיורין אלא די בכך שחצר זו משמשת לו לכניסה ויציאה והדבר ניכר שזהו שימוש, שעל ידי זה יודעין בני רה"ר שגר זה הודלק ע"י דיירי הבית, ותשמיש זה שפיר איכא גם בחדר המדרגות שבזמננו.

שו"ת אז נדברו סימן לט

אחרי מבוא הברכה והשלום, יקרת מכתבך אודות חנוכה נתקבל בזמננו... וראיתי מה שדן כטוב טעם אודות מקום הדלקה בישיבה, וכן מה דין חדר המדרגות אם יש לו דין חצר או לא. ונפק"מ אם יש להדליק בפתח ביתו היוצא לחדר המדרגות להאומרים דתמיד חייבים להדליק על פתח ביתו היוצא לחצר ולא על פתח חצירו, או אפילו לפי מה שמוסרים בשם מרן החזו"א זצ"ל שבזמנינו אין דין חצר ולכר"ע יש להדליק על פתח ביתו בפנים החצר.

והנה מה שרוצה לומר דחדר המדרגות יהיה יותר מקום השתמשות מחצר שבזמנינו אין המציאות מסכים לזה. וא"כ השאלה במקומה עומדת אם להדליק בפתח הבית הנכנס לחדר המדרגות לפי החזו"א לכר"ע או לפי שיטת רש"י ורה"ן או להדליק בחוץ ממש, ונפק"מ בעיקר בישיבה (כמו בפוניבז) שיש מעבר בין אולם האוכל לחדרי השינה וחדר המדרגות באמצע.

ונראה לפי מה שביארתי בחי' (כת"י על במה מדליקין) שיטת רש"י ורה"ן דאינו מדליק על פתח חצירו בחוץ אלא בפנים החצר על פתח ביתו, הלא גם הם מודים שעיקר פרסומי ניסא בר"ה ממש כשאין חצר, ורבינו הקדוש כבר סתם כן במשנה (ב"ק ס"ב ב') אלא דס"ל דנהי דיסוד התקנה היתה לפרסומי ניסא לבני ר"ה אבל הפירסום הוא גם

לבני בית וממילא כשמדליק על פתח חצירו בחוץ חסר הפרסומי ניסא לבני הבית לפי ס"ל דצריך להדליק בפנים החצר דיש פרסומי ניסא לר"ה ולהבית. ולפיכך זהו דווקא אם ניכר ההדלקה לבני ר"ה אבל בסגור מכל צד ואין לכה"פ פתח פתוח לר"ה אשר דרך פתח זה רואים בני רה"י הנרות גם הם מודים דבאופן כזה צריך להדליק על חלונו הפונה לר"ה כמו בגר בעליה או על פתח חצירו מבחוץ.

ולפיכך נראה דזה שיטת החזו"א דאפילו למה דהש"ע פוסק דלא כרש"י והר"ן זה דווקא בזמנם שהיו משמשים בחצר ויש קצת היכר לבני הבית, וממילא זהו דווקא כמו שהיה בחצר של החזו"א שהיה ניכר היטב להעוברים ושבים שברחוב אבל אם היה סגור מכל צד מודה החזו"א שאין להדליק כל פתח ביתו וכאמור.

לפי"ז חדר המדרגות שאין שום פרסום הנס להעוברים ברחוב לכר"ע הוי כמדליק בפנים הבית ממש.

ומה שאתה דן אם יש לחדר המדרגות דין ר"ה אם רבים עוברים שם כמו בישיבה. נראה לי שר"ה לענין זה הוא כפשוטו, הגע בעצמך אם בישיבה שיש הרבה מאות בחורים ויש יותר מהעוברים ברחוב האם נאמר שידליק בפנים הישיבה ולא פלוג חכמים בין בית שיש שם הרבה אוכלוסין למעט אוכלוסין. וידוע שהגאון מפוניבז זצ"ל היה מדליק על פתח המדרגות בחוץ ממש אף שגם מבפנים היה עוברים הרבה דרך פתחו.

ומי שיש לו מרפסת שיוצא להרחוב מדליק על פתח ביתו היוצא למרפסת, ואם אינו ניכר כל כך יש להרחיקו יותר לר"ה, אע"פ שאינו ממש כנגד המזוזה. מה דנסתפקת [פרוזדור] ההול שבזמנינו שאין משתמשים שם נראה, כיון שעשוי לעבור שם תמיד לחדרי הבית הוי כבית ממש לכר"ע לענין הדלקת נר חנוכה (ולא רק כחצר לשיטת רש"י והר"ן או כחצר שאין משתמשים שם לכר"ע לפי החזו"א).

--- עבור לסיכום מכותרת "שיטות האחרונים בדברי התוספות" בעמוד

50 עד כותרת "שיטת הטור על פי הב"י" בעמוד 56---

שיטת הטור

טור אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעא אות ה

ומניחה על פתח הסמוך לר"ה מבחוץ אם הבית פתוח לרה"ר מניחה
על פתחו ואם החצר פתוח לר"ה מניחה על פתחו ואם הוא דר בעלייה
שאין לו פתח פתוח לר"ה מניחה בחלון הסמוך לר"ה ובשעת הסכנה
שאינו רשאי לקיים המצוה מניחה על שולחנו ודיו

רש"י ד"ה ואם היה דר בעלייה

ואם היה דר בעלייה - שאין לו מקום בחצרו להניחה שם.

☒ מדוע לדעת הטור מי שדר בעליה לא מדליק בפתח העלייה?
ומדוע לדעת רש"י?

☒ מה הדין לדעת הטור בבית ועלייה הפתוחים לחצר? האם בעל
העלייה מניח את הנרות בפתח החצר או בחלון? איך הבין רש"י?

בית יוסף אורח חיים סימן תרעא

ומניחה על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ וכו'. שם (כא:): תנו רבנן
נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ ואם היה דר בעלייה
מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים וכתבו התוספות (שם ד"ה
מצוה) מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ מיירי דליכא חצר אלא בית
עומד סמוך לרשות הרבים אבל אם יש חצר לפני הבית מצוה להניחה
על פתח החצר דאמרינן לקמן (כג.) חצר שיש לה ב' פתחים צריכה
שתי נרות ואמרינן נמי (כג:) נר שיש לה שתי פיות עולה לשני בני
אדם משמע לשני בתים ואם היו מניחין על פתח בתיים היה לזה
מימין ולזה משמאל אבל אי מניחים על פתח החצר אתי שפיר: אבל
רש"י פירש מבחוץ משום פרסומי ניסא ולא ברשות הרבים אלא
בחצירו שבתיהם היו פתוחים לחצר ואם היה דר בעלייה שאין לו
מקום בחצירו להניחה שם מניחה מבפנים כנגד החלון הסמוך לרשות
הרבים ע"כ ורבינו כתב כדברי התוספות דמצוה להניחה על פתח ביתו
מבחוץ ולפיכך הוצרך לפרש דאם היה דר בעלייה מניחה בחלון
הסמוכה לרשות הרבים בשאין לו פתח פתוח לרשות הרבים מיירי
כלומר שאם היה פתח העלייה פתוח לרשות הרבים מניחה על הפתח
ואם היה פתוח לחצר מניחה על פתח החצר שהוא פתוח לרשות

הרבים אבל הכא מיירי כשהעלייה פתוחה לבית דהשתא כי מנח לה על פתח הבית או על פתח החצר לא מינכרא מילתא דמשום עלייה היא ולפיכך מניחה בחלון הסמוך לרשות הרבים

☒ מדוע לדעת הב"י מי שדר בעליה לא מדליק בפתח החצר הפונה לרה"ר?

☒ מה הכוונה "לא מינכרא מילתא דמשום עלייה היא"? נראה שאין הכוונה שצריך שיהיה ניכר לאיזה בית שייכים הנרות כי בהדלקה של כמה בתים בפתח החצר אין אפשרות כזו. האם הכוונה שרק בית שהעוברים ושבים ברה"ר יכולים לראות את פתחו יכול להדליק בחצר? האם כדי להדליק בחצר לפי הטור די בתנאי אחד - שיש לבית פתח או שצריך שני תנאים: שיש לבית פתח ושרואים אותו מפתח החצר?

שו"ע סימן תרעא סעיף ה

נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ. אם הבית פתוח לרשות הרבים, מניחו על פתחו ואם יש חצר לפני הבית, מניחו על * פתח החצר; ואם היה דר בעלייה שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים, מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים; ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה, מניחו על שלחנו ודיו

באור הלכה סימן תרעא סעיף ה ד"ה פתח החצר

* **פתח החצר** - ר"ל ושלא כדעת רש"י דסובר דמניחו על פתח הבית הפתוח לחצר. ובר"ן ובאור זרוע העתיקו כרש"י

☒ השו"ע העתיק את הטור ומשמע שפסק כמותו (לא כתוספות ולא כרש"י) לפי ההבנה שכתב בהסבר דבריו בבית יוסף. איך ביארו האחרונים (המשנ"ב הרב אלישיב והילק"י) את דבריו?

משנה ברורה אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעא סעיף ה

(כא) **מבחוץ** - משום [כן] פרסומי ניסא וקמפרש ואזיל כיצד אם הבית וכו':

(כב) **ואם יש חצר לפני הבית וכו'** - וחצרותיהן היו פתוחות לרה"ה:

(כג) **שאין לו פתח פתוח לרה"ה** - וגם [כז] אין לו פתח פתוח לחצר אלא פתוחה היא לבית

שער הציון סימן תרעא ס"ק כז

(כז) דאם היה פתח העליה פתוח לחצר היה מניחה על פתח החצר שהוא פתוח לרשות הרבים, ואם היה פתח העליה פתוח לרשות הרבים היה מניחה על הפתח [בית יוסף]:

ילקוט יוסף חנוכה הערה בעמוד קעו בהסבר הב"י

...כאשר לבית המשותף (דהיינו הבית והעליה) יש רק פתח אחד לעוברים ברשות הרבים לא ניכר שיש כאן שני בעלי בתים שונים ורק אם הם יכנסו פנימה לבית המשותף הם יראו שיש בתוך הבית שני פתחים ויבינו שיש כאן שני בעלי בתים שונים אבל בעוברם ברשות הרבים הם רואים בית אחד עם פתח אחד ומרשות הרבים לא ניכר שיש כאן חיוב נוסף של בעל בית אחר שגר בעליה... והוא הדין ממש לחדר ממדרגות בבית משותף שהרי העוברים ברשות הרבים רואים בית אחד עם פתח אחד בלבד, ובית אחד עם פתח אחד לרשות הרבים חז"ל החשיבוהו לאינו ניכר שיש כאן בעלי בתים נוספים ולכן אינם יכולים להדליק בפתח חדר המדרגות וגם בברכתם יש חשש של ברכה לבטלה. שבבית משותף שיש לו רק פתח אחד לרשות הרבים חז"ל לא תיקנו לבעל העליה להדליק בפתח הבית אלא בחלון דווקא

מקראי קודש (הרב הררי) פרק ג הערה ג בשם הרב אלישיב

מה שכתבנו ש"א (הדעה הראשונה) שהעדיף ביותר להדליק בפתח חדר המדרגות מבחוץ, שכן יש מפרשים את דברי מרן (סימן תרע"א ס"ה). וכן דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל. שכן מצאתי בקונטרס מאת הרה"ג ר' אברהם צבי ישראלזון שליט"א, מתלמידיו המובהקים של הגריש"א בשם הגריש"א. וזו לשונו בקונטרס: אם פתח חדר המדרגות נמצא במקום שרואים אותו מרשות הרבים צריך להדליק בפתח חדר המדרגות מבחוץ. ואפילו יש בבנין הרבה דיירים, ידליקו כולם בפתח חדר המדרגות הסמוך לרשות הרבים. ואין צריך שיהיה ניכר לאיזה שכן שייכת כל חנוכה, אלא מספיק מה שניכר שאחד מבני הבנין הניח את נרותיו כאן. ומכיון שכל אחד מדליק בחנוכה נפרדת, מבחינים שמדובר כאן במספר דיירים שהדליקו. ולפי המבואר גם הדיירים העליונים מדליקים למטה. ומה שכתוב בש"ע (תרע"א סעיף ה') ש"הדר בעליה מדליק בחלון", הכוונה לאדם שגר בקומה שניה ואין לו

פתח לרשות הרבים, אלא הכניסה שלו לקומה שניה היא דרך הדירה בקומה ראשונה (כמו שקיים בדירות גג בזמננו). אבל כשיש חדר מדרגות ויש לכל דייר כניסה מחדר המדרגות, הרי חדר המדרגות נחשב חצרו והוא צריך להדליק בפתח חדר המדרגות. כך מורה ובא מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצ"ל. עכ"ל. ועיי"ש שכתב כעין זאת בשם הגר"ז זצוק"ל.

--- עבור לסיכום מכותרת "שיטת הטור על פי הב"י" בעמוד 56 עד

כותרת "שיטת הרמב"ם" בעמוד 62 ---

שיטת הרמב"ם

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג הלכה ג

ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס, וימים אלו הן הנקראין חנוכה והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים, והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה.

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ד

הלכה ז - נר חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ בטפח הסמוך לפתח על שמאל הנכנס לבית כדי שתהיה מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ואם היה דר בעליה מניחו בחלון הסמוכה לרשות הרבים, ונר חנוכה שהניחו למעלה מעשרים אמה לא עשה כלום לפי שאינו ניכר.

הלכה י - חצר שיש לה שני פתחים בשתי רוחות צריכה שתי נרות, שלא יאמרו העוברים ברוח זו לא הניח נר חנוכה, אבל אם היו ברוח אחת מדליק באחד מהן.

☒ כמו מי פסק הרמב"ם? האם הוא הסביר כמו רש"י את הסוגיה של חצר עם שני פתחים?

ערוך השולחן אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעא סעיף כ

אבל התוס' כתבו על פתח ביתו מבחוץ ומיירי דליכא חצר אלא בית עומד סמוך לרה"ר אבל אם יש חצר לפני הבית מצוה להניח על פתח חצר וכו' עכ"ל וכ"כ הטור והש"ע סעיף ה' וז"ל נר חנוכה מצוה להניח על פתח

הסמוך לרה"ר מבחוץ אם הבית פתוח לרה"ר מניחו על פתחו ואם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח החצר ואם היה דר בעלייה שאין לו פתח פתוח לרה"ר מניחו בחלון הסמוך לרה"ר ובשעת הסכנה שאין מניחין לקיים המצות מניחו על שולחנו ודיו עכ"ל ותמיהני כיון דרש"י והר"ן והרמב"ם ור"י וסמ"ג והגהמ"י דרבים הם ופירשו דלא כהתוס' איך לא הביאו דעתם כלל וצ"ע [אמנם במס' סופרים פ"כ הל' ה' כתוב נר חנוכה מצוה להניחה בפתח הסמוך לרה"ר ע"ש]

שיטת הריטב"א

חדושי הריטב"א מסכת שבת דף כג עמוד א

הא דאמר רב הונא חצר שיש לה שתי פתחים צריכה שתי נרות. כתב הרב בעל התרומות ז"ל דהני מילי לדידהו דמדלקי מבחוץ, אבל לדידן דמדלקינן מבפנים ליכא שום חשד ודי שידליק בפתח אחד דהא ידעי בני הבית דשני הפתחים של אדם אחד הם, עד כאן, ואנן דמדלקינן סמוך לפתח דנראה לעוברים דיננו כדן התלמוד, וכיון דמשום חשדא דבני מתא הוא היכא דידענא מילתא שעיקר תשמישו בפתח האחד די לו שידליק שם וכן נהגו, וחצר גדולה שדרים בה בעלי בתים הרבה כל אחד בחדרו או בעלייתו, היה נראה כי די לכל בני החצר שידליקו נר אחד חנוכה בפתח החצר כדי לעשות היכרא לרשות הרבים וישתתפו כולם בו, אבל יש אומרים דכיון דאמרינן מצות חנוכה נר איש וביתו, מדליק כל אחד מהם בביתו ואינם צריכים להדלקה בחוץ כלום, דהוה ליה כמי שדר בעליה שאינה יוצאה לחוץ שמניחה שם, וחשדא ליכא דהא ידעי בני מתא דכל חד וחד דייר לנפשיה ומדליק לנפשיה, וכן נהגו בכל הארצות האלו.

☒ לפי הריטב"א מתי מדליקים בחצר ומתי בבית? בחצר פרטית שיש לה שני פתחים אך דרכו להשתמש באחד מה הדין? מה הדין בחצר השותפים?

שיטת רב שר שלוםטור אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעז

כתב רב שר שלום אנשים הרבה הדרים בחצר אחד שורת הדין שמשותפין כולן בשמן ויוצאין כולן בנר אחד אבל להידור מצוה כל א' וא' מדליק לעצמו על פתח ביתו ואי פתח חד בבא לנפשיה חייב לאדלוקי משום חשדא

☒ האם כול הדרים במלון יכולים להדליק יחד חנוכייה אחת בכניסה למלון? מדוע רב שר שלום כתב שיותר מהודר להדליק על פתח הבית כרש"י? הרי הוא סובר כתוספות שצריך להדליק בפתח החצר?

ב"ח אורח חיים סימן תרעז

ומ"ש אלא להידור מצוה וכו'. פי' כ"א שיש לו בית בפני עצמו מדליק על פתח ביתו גם כן נר אחד אבל לא ידליקו כל בני בית אחד אפילו הם רבים ואפילו להידור מצוה כדלעיל בסימן (תרע"ה) [תרע"א]

מגיד משנה פרק ד הלכה ד

מגיד משנה - [ד] נר שיש לה שתי פיות וכו'. מימרא (דף כ"ג:) שם כלשונו ופירש"י ז"ל לשני בני אדם למהדרין שעושין נר לכל אחד ואחד וכן פירשו בעיטור. ולי נראה אפילו לשאינן מהדרין כגון שפתחי בתי שני בני אדם סמוכין זה לזה בכדי שהנר הוא לכל פתח בטפח הסמוך לו אי נמי כגון שני בני אדם הנכנסין בפתח אחד והם חלוקים בעיסתן ואינן סמוכין על שלחן אחד שכל אחד צריך להדליק, כך נ"ל

☒ האם שני בעלי בתים יכולים להשתתף יחד בנר אחד לפי המגיד משנה?

ברכי יוסף אורח חיים סימן תרעא אות ד

ואפילו אם רבים בני הבית. שנים או שלשה בעלי בתים הדרים בבית אחד וכל אחד אוכל עם בני משפחתו בפני עצמו, כל אחד ידליק לעצמו ויברך, ולא ישתתפו בפרטי. מהר"י זיין בשו"ת שערי ישועה כ"י שער ז' סי' ד'. ועיין בדברי הרב המגיד סוף פ"ד. ומהר"י הכהן גמגם על דברי הרב המגיד הביאו בספר מרכבות המשנה. ומצאתי בספר שבלי הלקט סי' ק"ג שכתב וז"ל, מצאתי בשם רבינו שלמה, שני בעלי בתים היו דרים בבית

אחד, והצריכם רבינו דוד הלוי להדליק נרות זה בפתח זה וזה בפתח זה, אבל שאל לרבותינו ואמרו א"צ בבית אחד אלא להשתתף יחד, עכ"ל. ואשתמיט מהר"י זיין. ועיין בספר תניא סי' ל"ה ובספר ארחות חיים.

--- עבור לסיכום מכותרת "שיטת הרמב"ם" בעמוד 62
עד כותרת "חלון למעלה מעשרים אמה" בעמוד 70 ---

חלון למעלה מעשרים אמה

שבת כא: - דף כב. - גובה הנר

אמר רב כהנא, דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום: נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה - פסולה, כסוכה וכמבוי.

טור סימן תרעא

אבל אם הניחה למעלה מכ' אמה אפי' בדיעבד לא יצא דלא שלטא ביה עינא וליכא פירסומי ניסא וכתב ה"ר יואל הלוי דוקא כשמניחה בחוץ אבל כשמניחה בבית אפי' למעלה מעשרים אמה כשירה כדאמרינן גבי סוכה אם דפנות מגיעות לסכך אפי' למעלה מכ' אמה כשירה דשלטא ביה עינא ונ"ל שאין הנידון דומה לראייה דהתם בעינן שתשלוט עינו בגג וכיון שמחיצות מגיעות לגג על ידם ישלוט עינו בגג אבל הכא שצריך שישלוט עינו בנרות כיון שהוא למעלה מכ' דלא שלטא ביה עינא מאי נפקא מינה בגג שהוא עדיין למעלה ממנו בשבילו לא שלטא ביה עינא טפי

☒ מה דעת רבינו יואל הלוי ומה ההוכחה שלו? מדוע הטור דוחה את דבריו?

שו"ע תרעא סעיף ה

ואם היה דר בעלייה שאין לו פתח פתוח לרה"ר מניחו בחלון הסמוך לרה"ר

פרי חדש תרעא סעיף ה

ומה שכתב ואם היה דר בעלייה מניחו בחלון הסמוך לרה"ר דבר ברור הוא שאם החלון למעלה מעשרים אמה שמניחה על פתח ביתו

מחצית השקל סימן תרעא סעיף ו

ועשרים אמה ודאי מודדים מקרקע רשות הרבים ולא מקרקע הבית, דהא טעמא דלמעלה מעשרים לא יצא, דלא שלטה ביה עינא, ובעינן שישלוט בו עין בני רשות הרבים. ומיהו לדידן דעיקר הכירא לבני הבית, סגי אי הוא למטה מעשרים מקרקע הבית. ומכל מקום אפשר גם לדידן בגבוה חלון יותר מעשרים מקרקע רשות הרבים, עדיף טפי להניחו סמוך [לפתח] ובטפח הסמוך למזוזה, כיון דלמעלה מעשרים ליכא הכירא לבני רשות הרבים, ולבני הבית עדיף הכירא דידהו סמוך לפתח.

שער הציון סימן תרעא ס"ק מב

אכן אם החלון גבוה מקרקע רשות הרבים למעלה מעשרים אמה ואין היכר לבני רה"ר אז טוב יותר להניח בפתח

חדושי הריטב"א מסכת שבת דף כא עמוד ב

ואם דר בעליה מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים. פי' וסתמא קאמר אף על פי שהיא גבוהה לבני רשות הרבים למעלה מעשרים אמה, דבדידיה משערינן כיון דלא איפשר אלא בהכי וכדאמרינן.

☒ מדוע הדלקה למעלה מעשרים אמה פסולה? האם הריטב"א חולק על הפרי חדש? האם צריך למדוד 20 אמה מרשות הרבים או מהרשות שבה מדליקים? האם לריטב"א יש עניין לשים חנוכייה בחלון בקומה גבוהה? מהי סברתו הרי אין פרסומי ניסא לעוברים ברה"ר?

חדושים וביאורים להגר"ח גריינמן זצ"ל על דברי הריטב"א

... הנה סבירא ליה דגם דינא דמניחה בחלון הסמוכה לרה"ר איכא גם בלמעלה מכ' דכיון שחיובו בנר חנוכה כדקאי קאי הרי כול פרסומי דמצי למיעבד חייב למיעבד. וגם בלמעלה מכ' איכא בני רה"ר דחזו. והפר"ח לא כתב כן אלא דכול למעלה מכ' הוי דינו כבשעת הסכנה שמדליקה על שולחנו או בביתו סמוך לפתח ע"ש בסימן תרע"א סעיף ה. ונראה דכיון דלא ראה דברי הריטב"א יש לנהוג כהריטב"א וכהיום שרבו הדרים בעליות הרי יש בזה פרסומי ניסא טובא וכש"כ בדאיכא נמי רחובות רה"ר הגבוהים יותר שהוא להם תוך כ' אף שאינם סמוכים לביתו

שו"ת שבט הלוי חלק ד סימן סה

...ואשר שאל במי שדר בקומה העליונה למעלה מכ' אמה מרה"ר דאין פרסומא לעוברים ושבים האם ידליק בפתח ביתו מבפנים או שמא בפתח הכניסה לכל הבנין (כשיש בו עוד דיירים) וירד מדירתו וידליק, או דידליק ליד החלון כרגיל דיהי' פרסומא ניסא כלפי אלה הדירים ממול בבנינים השכנים בקומות העליונות.

הנה כפי המנהג להניח משום פרסומא ניסא בחלון הבית גם בזה יעשה כן דעיקר השאלה של למעלה מכ' אמה של נדון דידן אינו דומה ללמעלה מכ' בש"ס ובש"ע ס' תרע"א דאין יוצאים דיעבד בזה איירי שלכולם גם לבני בית הוא למעלה מכ', משא"כ הכא דמדליקין בפנים, ובפנים איכא למטה מכ' בזה יוצאים עכ"פ מעיקר דין המצוה כמבואר בש"ס ובש"ע ס' תרע"א, כיון דאיכא היכרא לבני בית, וגם בזה משמע בפמ"ג במ"ז שם סוס"ק הי' דידליק בחלון אפי' למעלה מכ' דמ"מ איכא היכרא קצת לרה"ר, ובמחה"ש ס"ק ו' כ' כן דרך אפשר.

ומ"מ מעיקר התקנה תקנו חז"ל שידליק סמוך לרה"ר דאיכא פרסומא ניסא גם בחוץ ופליגי רש"י ותוס' והפוסקים במקום ההנחה אם פתח הבית או פתח החצר, ובדר בעליה בפתח החלון, וכיון דהאמת הוא דאיכא שכנים מכמה צדדים שיכולים להביט בנ"ח, שלהם הוא תוך כ' אמה, נוסף למש"כ הפמ"ג דגם למעלה מכ' איכא היכרא קצת, מלבד היכר גמור לב"ב בפנים איני רואה סיבה לשנות המנהג מכבר להדליק בכה"ג על פתח החלון, ובשיעור מרחק של השכנים ממול לא קבלנו דבר אלא העיקר שאפשר להסתכל עוד בראיה רגילה דדוקא ממטה למעלה השיעור כ' אמה דאין אדם משליך ראשו לאחוריו להביט למעלה כמש"כ המאירי ריש סוכה.

פרי מגדים משבצות זהב אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעא סעיף ו

עיין פרי חדש [אות ה ד"ה ומ"ש מניחה] אם גבוה עשרים אמה אין מעלה כלל. ומיהו לדין דמדליקין בפנים, רשאי להניח בחלון, ומכל מקום יש היכר קצת לבני רשות הרבים, ועדיף כן. ואי"ה במ"א [אות ו' ו"ד אבאר עוד.

--- עבור לסיכום מכותרת "חלון למעלה מעשרים אמה" בעמוד 70 עד
כותרת "האם ניתן להדליק בפנים כאשר אין סכנה להדליק בחוץ"
בעמוד 73---

האם ניתן להדליק בפנים כאשר אין סכנה?

מקור הדין

תלמוד בבלי מסכת שבת דף כב עמוד ב
דאמר רבא: הדליקה בפנים והוציאה - לא עשה כלום.

שיטות הראשונים

רש"י מסכת שבת דף כב עמוד ב

בפנים - בבית.

והוציאה לחוץ - כדאמר לעיל: דצריך להניחה על פתח ביתו מבחוץ.

☒ האם לפי הגמרא ורש"י מי שהדליק בפנים כאשר אפשר להדליק
בחוץ יצא ידי חובה? מדוע שלא יצא ידי חובה כמו שיוצאים ידי
חובה שמדליקים בפנים בשעת הסכנה?

חדושי הריטב"א מסכת שבת דף כא עמוד ב

ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו. פי' לא סוף דבר סכנת נפשות דא"כ
פשיטא דעל מצות עשה לא יהרג וכדאיתא לקמן במכילתין גבי תפילין
(מ"ט א' עיין שם) וכדכתיבנא במסכת סנהדרין, אלא אפי' סכנת צער או
איבה כמו בצרפת, ולכן פרש"י ז"ל כאן דהיינו מפני הפרסיות שלא היו
מניחין להדליק נר בשום בית ביום ידוע של אידם וכדאמרין התם (גיטין
י"ז א') [אתא] חברא [שקל] שרגא, ולפיכך היה אומר מורי הרב ז"ל
שכשנושב רוח שאי אפשר להדליקה בחוץ מדליקה בפנים בביתו.

☒ חשוב איך הריטב"א מסביר את לשון הברייתא "בשעת הסכנה
מניחו על שולחנו ודיו?" איך רש"י יסביר?

הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף כא עמוד ב ומסכת גיטין דף יז

עמוד א

כב) בחלון. אם יש לו פתח הבית ואין לו חשש סכנה ולא שיטלוהו
ויכבוהו, והדליק בפנים, בפשטות דעת הראשונים מלבד הריטב"א דלא

יצא. ואף אם הדליק בחלון כיון שאינו מקום הדלקה מתקנ"ח רק לדר בעליה, א"כ לכא' תליא בפלוגתת הראשונים אם יצא, ועכ"פ יש לחשוש שלא יצא יד"ח. (ועי' מג"א תרע"ה סק"ג מהב"ח, ולבר"ש שם, ובהגר"א סק"א, שפ"א כא: על תוד"ה דאי לא אדליק מהמהר"ל בדעת רש"י ותוס' ע"ש. פסקי ריא"ז חנוכה י"ז. אך ע"ע ריטב"א כא: ד"ה דאי).

הערות הגרי"ש אלישיב מסכת גיטין ביאור לשון מניחה על שולחנו "ודיו"

מניחה על שולחנו ודיו. יל"ע על הלשון "ודיו", ומה יש לו לעשות יותר שהוצרך למעט. ונ"ל דאשמעינן בזה כשחלפה הסכנה תוך הזמן שעדיין לא כלתה רגל מהשוק, דסד"א דיחזור וידליקנה בפתח ביתו (ולא דמי לכבתה, כיון שכשהדליקה הרי לא במקומה הדליקה). קמ"ל "ודיו" דא"צ לחזור ולהדליק בחוץ. (וע' שבות יצחק, חנוכה).

הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת ביאור לשון מניחה על שולחנו "ודיו"

כא) ובשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו. והיינו דבכה"ג "דיו" בנר אחד, ואין דין מהדרין. כיון דאינו מקיים בהדלקה זו עיקר מצות ההדלקה אלא שהוא עדיף מכלום. וודאי שאם נתבטלה הסכנה בתוך השיעור צריך לחזור ולהדליק בחוץ, דל"ח הדלקה גמורה כלל. וע"ע הערות גיטין י"ז ע"א באופ"א לפרש "דיו" ע"ש.

פסיקה

שולחן ערוך הלכות חנוכה סימן תרעב סעיף ב

שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא כמו חצי שעה שאז העם עוברים ושבים ואיכא פרסומי ניסא; הלכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור, ואם נתן בה יותר יכול לכבותה לאחר שעבר זה הזמן, וכן יכול להשתמש לאורה לאחר זה הזמן. ומיהו ה"מ לכתחלה, אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה ואם עבר כל הלילה ולא הדליק, אין לו תשלומין.

☒ מדוע לפי השו"ע מי שמדליק רבע שעה לאחר תחילת הזמן שם שמן רק לרבע שעה ואם שם יותר יכול לכבות את הנר לאחר שכלתה רגל מן השוק הרי לנר יש משמעות גם אחר כך שהרי יכול בדיעבד להדליק כול הלילה ולקיים את המצווה?

☒ מדוע לפי השו"ע ניתן לקיים את המצווה בברכה כול הלילה הרי כבר אין עוברים ושבים וכלתה רגל מן השוק? האם לדעת השו"ע ניתן היום לקיים את המצווה בתוך הבית?

שו"ע הלכות חנוכה סימן תרעא סעיף ז

מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל, כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל; ואם אין מזוזה בפתח, מניחו מימין; ואם הניחו בדלת עצמו, יניחו מחציו של כניסה לצד שמאל.

הגה: ומיהו בזמן הזה, שכולנו מדליקין בפנים ואין היכר לבני ר"ה כלל, אין לחוש כל כך אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח; ומ"מ המנהג להדליק בטפח הסמוך לפתח כמו בימיהם, ואין לשנות אא"כ רבים בני הבית שעדיף יותר להדליק כל אחד במקום מיוחד מלערב הנרות ביחד ואין היכר כמה נרות מדליקין; ומ"מ יזהרו שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות כל השנה, כי אז לא יהיה היכר כלל; ואף כי אין היכר רק לבני הבית, מ"מ היכר קצת מיהא בעי.

ובבה"כ מניחו בכותל דרום (או בדרום המנורה, ומסדרן ממזרח למערב) (ת"ה סי' ק"ד ב"י), ומדליקין ומברכין (בבית הכנסת) משום פרסומי ניסא.

הגה: ואין אדם יוצא בנרות של בהכ"נ, וצריך לחזור ולהדליק בביתו (ריב"ש סימן קי"א); ונוהגין להדליק בבהכ"נ בין מנחה למעריב; ויש נוהגין להדליק בערב שבת קודם מנחה (כל בו ואבודרהם); ואם רוצים למהר להתפלל לאחר שבירך הש"צ והדליק אחד מהן, יוכל השמש להדליק הנשאים, והש"צ יתפלל (מהרי"ל).

שו"ת מנחת יצחק חלק ו סימן סו

בענין הדלקת נר חנוכה בתוך הבית ע"ד הערתו מה ההיתר כעת לא להדליק בחוץ דלכאורה אין שום סכנה. הנה כבר עמד בזה האור זרוע ה' חנוכה (אות שכ"ג), ולא מצא מענה, וז"ל והאידנא דליכא סכנה לא ידענא מאי טעמא אין מדליקין בחצירות עכ"ל, והנה ש"מ מדבריו דהמנהג בזמן הזה להדליק בפנים אינו משום סכנה של עכשיו, וראיתי מביאים

מהעיטור (עשרת הדברות הלכות חנוכה) כתב וז"ל ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו ואחר שנהגו על הסכנה נהגו ומי שיכול להניחה מבחוץ מניחו בחוץ ואם לאו על פתחו עכ"ל, ובספר פתח הדביר בהערותיו לעיטור שם (סק"ד) כתב וז"ל ור"ל אף שאין סכנה, מ"מ נהגו להניחו על השלחן, והעיטור רצה ליישב בזה את התמיה של האו"ז על מנהגו שאין אנו מדליקין בחצירות אף על פי שאין סכנה, היינו אחר שנהגו כן נשאר במנהגם עכ"ד.

והנה צ"ע דברי המג"א (סי' תרע"א סק"ח), שכתב דאם יש לו חלון הסמוך לרשות הרבים יניחנו בחלון דבזה ליכא חשש סכנה אם לא במקום דשכיח היזקא עכ"ל, דמשמע מדבריו דהא דמדליקין בפנים הוי משום סכנה של עכשיו, ובחלון ליכא סכנה עכשיו, ועי' שם ביד אפרים, אבל קשה דאם ליכא סכנה המבואר בש"ס בחלון, למה הוי סכנה אם מדליקין על פתח הבית מבחוץ, או עכ"פ מבפנים והפתח פתוח שיהיה היכר לעוברים, וכמו שהיה המנהג בזמן הטור, ונשתנה המנהג אח"כ להדליק בפנים ממש, וכמבואר ברמ"א וט"ז ומג"א (סוס"י תרע"א), דהסכנה המבואר בש"ס, היינו שאינו רשאי לקיים המצוה, כמבואר בש"ע שם (סעי' ה'), או משום יום איד שלהם, כמבואר שם בט"ז (סק"ג), ובזה אין לחלק בין חלון לאצל הפתח כדמוכח בש"ע שם, ואין לומר הכוונה על סכנת היזקא, דלא מיבעיא לפמ"ש ביד אפרים שם, דתיבת בזה הוי ר"ת בזמן הזה, הרי קאי על הסכנה המבואר בש"ס דליכא בזמן הזה, אלא אפילו אם נאמר כפשוטו דל"ה ר"ת, אלא הכוונה בזה היינו בחלון, עכ"ל אין הכוונה לחלק בין הבית לחלון משום היזקות דליקה וכיב"ז, דהרי גם בחלון אם שכיח היזקא אין מדליקין, כמו שמסיק המג"א בעצמו, ואולי כוון לכ"ז היד אפרים שם עיין שם ודו"ק.

והנה ראיתי בספר נמוקי אורח חיים (סי' תרע"א) שתמה ג"כ על זה מדוע לא יקיימו עתה המצוה כתיקונה להדליק נר חנוכה בפתח מבחוץ כיון שאין סכנה, אמנם בתוך דבריו מצינו קצת תרופה לתמיה זו, משום שהרוח מצוי וביותר בימות החורף בחוץ, וקרוב לודאי שתכבה בתוך זמן מצותו, והוי כמו שלא נתן שמן כדי שתדלק כשיעורו, עי' בש"ע /או"ח/ (סי' תרע"ה סעי' ב'), אבל תימא שלא

הזכירו הפוסקים ב"ח דמצותו מבחוץ מחשש זה, וא"ת שצריך להדליק מבחוץ בפנס של זכוכית, ה"ל להפוסקים להזכיר מזה, וגם יש להסתפק כיון שנתקן לראותו, אם ע"י זכוכית הוי ראי' בזה עכת"ד, וחידוש שלא הביא מתשו' שאילת יעב"ץ (ח"א סי' קמ"ט), והביאו בשערי תשובה (סוס"י תרע"ג), דמטעם ה"ל דכדי שיהא שמור מהרוח כתב דקרוב לומר כמעט חובה לתקן כלי כזה לנ"ח, ובודאי עשו כן בזמן הש"ס שהיו מדליקין מבחוץ, וגם בפנים שכמה פעמים גורמין לו כיבוי ה' נכון לעשות כלי כזה, אם אפשר להמציא בקלות, אף שלא ראיתי לרבנן קשישי דעבדי הכי עכת"ד, ובשע"ת שם אחרי שהביא את השאילת יעב"ץ ה"ל, כתב דלא ראה מי שנוהג כן, הנה אף שגם השאילת יעב"ץ הזכיר דלא ראה מי שנוהג כן, ואפ"ה כתב כנ"ל, מ"מ שפיר הביא השע"ת ממנהג העולם, דהרי השאילת יעב"ץ כתב שם, דאין לומר דעל כרחק לא ס"ל כותיה, דאין זה ראייה, דכיון שאנו מדליקין בפנים ויכול לדלוק בטוב אם נזהרין מלקרב אליו ולעבור דרך עליו במהירות ומרוצה לגרום כיבוי, וגם טורח רב יש בדבר והוצאה מרובה להמציא כלי חדש כזה, לכן לא חשו לטרוח אחריו כל כך, אמנם אם נוכל לו בקלות, יראה שנכון לעשות כן מהיות טוב, וסיים ואי"ה ואוכל להמציאו בטוב אראה לעשותו כך בלי נדר עכ"ל, ובזה ס"ל להשע"ת דעדיין יש להוכיח דלא ס"ל כוותי' אף מהיות טוב, דהיתכן לא יהי' מי שיחוש אף למהיות טוב, אף בטירחא מרובה, או לא ימלט למי שהוא שהי' יכול להמציא לו בקלות כזו.

אמנם בכל זה אין ראי' דיש איזה פקפוק להדליק בפנס של זכוכית, ד"ל דמשום שמדליקין בפנים אין צורך לזה כ"כ כמ"ש בשאילת יעב"ץ כנ"ל, וא"כ שוב קשה אמאי לא מדליקין בחוץ באין סכנה ובפנס, וראיתי בערוך השלחן (סי' תרע"א סעי' כ"ד) שכתב, וז"ל והנה עתה אין אנו מדליקין בחוץ ואף שאין סכנה אצלנו, מ"מ כמעט הוא מהנמנעות מפני שבכל המדינות שלנו ימי חנוכה הם ימי סגריר גס ושלג ורוחות חזקים וא"א להניחם בחוץ אם לא להסגירם בזכוכית וכולי האי לא אטרחהו רבנן, ועוד דבזה לא יהי' היכר למצוה כל כך, וגם לא בכל המקומות יניחו לעשות כך, ולכן כולנו מדליקין בבית עכ"ל, והנה גם לדבריו הוי רק טעם לפטור מהחוב בחוץ, אבל עדיין י"ל דהיכא דאפשר יש מצוה בחוץ, וזולת מש"כ דלא יהי' היכר למצוה כ"כ כנ"ל, ולא ידעתי אמאי ל"ה היכר. אמנם לא ראינו לצדיקי הדור בחו"ל דינהגו כן, וגם בא"י הנוהגים להדליק

מבחוץ הם רק מיעוטא כלפי הנוהגים להדליק בפנים, וביותר נוהגים להדליק בפנים החסידים ההולכים בדרכם של התלמידי בעש"ט ז"ל ותלמידי תלמידיהם הע"י.

ונתראיתי לדעת בתשובת אמרי נועם (ח"ב סי' כ"ט) שהקשה לו השואל על מנהגנו להדליק בפנים אף בדליכא סכנה, והשיב לו בזה"ל הנה באמת יפה תמה, אך אנכי מצאתי מקור לזה במסכת מגילת תענית שם וז"ל מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ וכו' ואם מתירא מן הלצים מניחה על פתח ביתו מבפנים ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו, ועי' בתוס' חדשים שם, והנה עכשיו בזה"ז ל"ה שעת הסכנה חלילה רק מיקרי שרבו הליצים מדליקין בפנים אצל הפתח וכו' עכ"ל,

וכל זה מתאים עם הרמז שיש בדבר הזה כמבואר בסה"ק בני יששכר (כסלו טבת מאמר ג') בשם ס' עוללת אפרים, דהנה אמרו רז"ל (בברכות) אם ראית דור שהתורה חביבה עלי' פזר שנאמר יש מפזר וכו' ואם ראית דור וכו' כנס שנאמר עת לעשות לד' הפרו תורתך, לפיכך דורות הראשונים שהיתה התורה חביבה בעיניהם היו מניחים נ"ח הרומז לתורה אור מבחוץ ע"ד יפוצו מעיינותיך חוצה, אבל הדורות הללו שנתמעטה התורה ולומדי' וכו' וחכמי הדור אין להם כח להשיב איש מדרכו הרעה ואדרבה אם לא יחניף לו וכו' אין לו תקומה מפני הקמים עליו ויקימו עליו עדי שקר וכו' המשכילים בעת ההוא ימשכו ידיהם מלהאיר בתורתם בראש כל חוצות מניח נר חנוכה בביתו ודיו להשיב מעון אנשי ביתו לבד עכ"ל העוללות אפרים, והבני יששכר הוסיף בטעמא לשבח לפרש לשון הש"ס בזה דבשעת הסכנה מניח על שלחנו ודיו עיין שם, והרי כל זה נכלל במפני הלצים שאיתא במג"ת כנ"ל, וכדכתיב (משלי ט - ח) אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך, ועי' (יבמות ס"ה ע"ב וערכין ט"ז ע"ב). סו"ד מכל הנ"ל מצינו טעמים מספיקים ונכונים להנוהגים להדליק בפנים, ונזכה בקרוב להתגלות האור הגנוז בביאת גוא"צ בבי"א. והנני דוש"ת, יצחק יעקב ווייס.

☒ האם המנחת יצחק פוסק להדליק בבית מטעמים הלכתיים או אגדתיים?

☒ בהנחה שלהלכה מתקבלים שיקולים כאלו, האם אתה מסכים עם דבריו, בניתוח של הדור?

שו"ת ציץ אליעזר חלק יט סימן ננ

לשאלתך הראשונה באחד שאין לו חלון הפונה לרה"ר להדליק נ"ח לפירסומי ניסא רק חלוננו של המרחץ או ביהכ"ס פונה לרה"ר אם ידליק שם או לאו, יפה ביררת ויפה תלית זאת עפ"י הביה"ל בסי' תקפ"ח ד"ה שמע, ובעינא דשפיר חזי ראית מה שכבר כתבתי בכזה בספרי שו"ת ציץ אליעזר חלק ט"ו סי' ל"ב אות י"ב. ואין לי איפוא כמעט מה להוסיף, ורק זאת אמינא שבנידון זה הדבר יותר גרוע מב' טעמא הא' שביזוי המצוה היא בפרהסיא שרבים רואים זאת, ואתי גם לידי חשדא שיחשדוהו' שמצוות בזויות עליו, ויצא שכרו של הפירסומי ניסא בהפסדו זה. והב' דלקיום עצם המצוה הא יש לו עצה להדליק בבית בפנים. ודבר זה שכולנו מדליקים בפנים מזכירו הרמ"א ארבעה פעמים במפה שלו, בסי' תרע"א תרע"ב ותרע"ז והמג"א בסי' תרע"ח.

ומה שהנך מעורר ושואל "האם הוא גם בזמנינו היום או לאו", הנה כבר ציינת בעצמך לדברי המשנ"ב בסי' תרע"א ס"ק נ"ד שכותב שעכשיו מדליקים בפנים ממש ולא איכפת לן לעשות היכר לבני ר"ה.

וענין ההדלקה בפנים בזה"ז, יש לו מקור פתוח גם עפ"י תורת הסוד. דיעוין בספר נמוקי אורח חיים סי' תרע"א סק"א שבתחילת דבריו עומד על התימא בזה מדוע לא יקיימו עתה המצוה כתיקונה להדליק בפתח ביתו מבחוץ משום פרסומי ניסא וכו' ואולי היה אז עוד בקראקא בזמן הרמ"א ז"ל עוד סכנת נפשות מהנכרים הנוצרים הפראים שלא יכו את היהודים בקנאתם על דתם וכו'. ושוב מביא מעשה לסתור וכותב וז"ל: ושמעתי בשם זקני הגה"ק מהרצ"א ז"ל (בעל בני יששכר) שהיה לו עשיית של כסף עם זכוכית מד' צידיה ובתוכה מנורת כסף להדליק נר של חנוכה, ואמר כי תהי' לו לצורך בעת ביאג"צ שאז ידליקו מבחוץ וכו', מיהו מסיים הנמוקי אר"ח דטעמא בעי דלמה לא הדליק בו מבחוץ, ונשאר בצ"ע.

ואני מתפלא על הגאון בעל נמוקי או"ח איך לא שת לבו לראות דזקנו הגאון בעל בני יששכר כותב בעצמו טעם לזה בספרו בני יששכר, יעוין במאמרי חדשי כסלו טבת במאמר תורה אור אות מ"ו שכותב וז"ל: "עיינ בפוסקים עכשיו מדליקים בפנים כאשר תתבונן מש"ל החילוק בין אויב לשונא הנה עכשיו בעקבות משיחא חוצפא יסגי ורשעים אשר בקרבנו הם יושבים הן הן המתגברין על חכמת התורה ולומדיה והנה מדליקין בפנים לבטל כאן (כאן) וחכמתן הבן" עכ"ל, ועוד לו בזה להלן במאמר נר מצוה אות ל"ט שמוסיף להסביר זאת ביתר אריכות, ומתחיל בלשון "ידוע הענין להלכ"ה בדורות הקודמים נ"ח מדליקו מבחוץ בפתח הסמוך לרה"ר ועכשיו מדליקים בפנים", ומביא הסבר לכך מס' עוללות אפרים, ומוסיף עלה עוד מדידה יע"ש, ובאות מ' מסיים וכותב: "עיינ במאמר תורה אור סי' מ"ו ותבין טעם מה שעכשיו מדליקין בפנים". יע"ש. ודי בכל האמור בכדי ללמוד שיש להדליק בפנים ולא להדליק בחלון המרחץ או הביהכ"ס הפונה לרה"ר.

שו"ת שבט הלוי חלק ז סימן פד

כבודו העירני דמ"ט דהיום אין זהירים להדליק נ"ח בפתח הבית כמבואר בש"ס שבת כ"א ע"ב ובשו"ע סי' תרע"א דדוקא בשעת הסכנה, איברא לשון הרמ"א שם ס"ז ומיהו בזה"ז שכולנו מדליקין מבפנים - והיינו אפילו שלא בשעת הסכנה, דבשעת הסכנה גם השו"ע יודה, והעיר מדברי האור - זרוע שכבר בימיו נתקשה מ"ט לא נזהרים בזה והביא גם ממה שנתעורר בזה הגה"ק בעל מנחת אלעזר בס' נמוקי או"ח ולא מצא מענה.

ובאמת בזמן הרמ"א שעדיין היו תקופות פעם של סכנה ופעם שבאו אל המנוחה אפשר להבין קצת שלא שינו דרכי ההלכה מפעם לפעם, אבל בזמן שיש שלום ע"ד הש"ס ר"ה י"ח ע"ב, ובעיירות שכולם יהודים וכן בהשיכונים שלהם, באמת צריך טעם למה הרוב עדיין מחזיק במנהג הרמ"א להדליק מבפנים, איברא שמדליקין בחלון כאשר אנו נוהגים אין עליהם תמיה כיון שהרוב דרים כהיום בעליה ובבתים רב קומות שא"א לכולם לקיים דין פתח - ויש היכר יותר בחלון, ואפי' כשהחלון למעלה מכ' כאשר בארתי זה בעניי בתשובת שבט הלוי.

אבל להדליק מבפנים ממש כלשון הפשוט של הרמ"א צריך ביאור באמת, ואולי י"ל למש"כ בתשובת הריב"ש סי' קי"א כ' וז"ל, המנהג הזה להדליק בבית הכנסת מנהג ותיקין הוא משום פרסומי ניסא כיון שאין אנחנו יכולים לקיים המצוה כתקנה כל אחד בביתו שהיא להניחה על פתח ביתו מבחוץ וכו' וכיון שעתה שיד האומות תקפה עלינו ואין אנו יכולים לקיים המצוה כתקנה, ומדליק כ"א בפתח בית מבפנים ואין כאן פרסומי ניסא כי אם לבני ביתו לבד לזה הנהיגו להדליק בביהכ"ס לקיים פרסומי ניסא וכו', ועיין במה שבארתי בזה באורך בשבט הלוי ח"ד סי' ס"ה, ולעניננו יראה דישנם ב' פרסומי ניסא פרסומי ניסא לעצמו ולבני ביתו דנר איש וביתו דמתקיים בכל אופן, ודין שני פרסומי ניסא לרבים דמתקיים ע"י שמניח על פתח הבית ועל פתח החצר, וכיון שהיו זמנים שלא יכלו לקיים צד זה של המצוה נתקנו להדליק בבתי כנסיות לפרסם גם הנס ברבים כמש"כ הריב"ש כנ"ל, ותקנה זו קיימת שוב אין להרעיש על מה שלא מניחים בפתח הבית כיון דפרסום הנס ברבים עכ"פ מתקיים בחלקה הגדול ע"י ההדלקה בבתי כנסיות וכו', כנלענ"ד עכ"פ דרך למוד זכות. מש"כ לעשות הפתילות מצמר גפן דוקא אני לא שמעתי בזה דבר, ומש"כ בענין זמן ההדלקה בזה"ז פשיטא דהמצוה להקדים כעין שורש תקנתם בתחלה. והריני דוש"ת באהבה מצפה לרחמי ה'

✒ כתוב לאור כול מה שלמדת סדרי עדיפויות איפה הכי נכון להלכה להדליק את החנוכיה.

--- עבור לסיכום מכותרת "האם ניתן להדליק בפנים כאשר אין סכנה להדליק בחוץ" בעמוד 73 עד כותרת "הנחה בתוך עשרה טפחים" בעמוד 85 ---

הנחה בתוך עשרה טפחים

שיטות הראשונים

ריטב"א ריש ד"ה דאי ס"ד למעלה מעשרה

דאי סלקא דעתך למעלה מעשרה לימא ליה בעל גמל לחנוני היה לך להניחה למעלה מגמל ורוכבו. וא"ת נהי דמוכח מהכא דעדיף טפי להניח תוך גמל ורוכב מנא לן שיהא מצוה להניחה בתוך עשרה. ויש לומר דבתורת טעמא אתיא עלה, דכיון דתוך גמל ורוכבו עדיף טפי מפני שקרובה לו ונראה תוך רשותו, בתוך עשרה עדיף טפי דהוי איהו ונרו ברשות אחרת לגמרי, דכל תוך עשרה חשיב רשות כדאמרינן בכל דוכתא דעד עשרה חשיב רשות היחיד, לכן שיער גבי סוכה, ואמרינן נמי שלא ירדה שכינה למטה מעשרה.

רא"ש מסכת שבת פרק ב סימן ה

אמר רבינא משמיה דרבא זאת אומרת נר חנוכה מצוה [להניחה] בתוך עשרה דאי סלקא דעתך למעלה מעשרה לימא ליה היה לך להניחו למעלה מגמל ורוכבו. דילמא אי מטרחת ליה אתי לאימנועי ממצוה. אף על גב דדחי ליה מצוה להניחה למטה מעשרה. כדאמר רבינא משמיה דרבא וגם איכא פרסום הנס טפי כשהיא למטה דדבר העשוי לאור אין דרך להניחה כל כך למטה. וכן כתוב בפירוש רבינו חננאל ומצוה להניחה למטה מעשרה:

פסיקה

טור תרעא

וה"ר מאיר מרוטנבורק ז"ל היה מדקדק להניחה למעלה מג"ט ולמטה מי'

שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרעא סעיף ו

מניחו (כו) למעלה מג' טפחים, ומצוה להניחו (כז) למטה מי' טפחים, ואם הניחו למעלה מ"ט, יצא, אבל אם מניחו (כח) למעלה מכ' אמה (כט) לא יצא. הגה: אפילו לקחה כך דלוק (ל) והניחה למטה מכ', לא יצא, דהדלקה עושה מצוה (ב"י בשם תוספות).

משנה ברורה על שולחן ערוך או"ח הלכות חנוכה סימן תרעא סעיף ו
(כו) למעלה מג"ט - דכל למטה מג' כאלו הניח בקרקע [כח] ואין ניכר שבעה"ב הניחו שם ומ"מ בדיעבד יצא [פר"ח]:
(כז) למטה מ"ט - דאיכא פרסום הנס טפי [כט] כשהוא למטה דדבר העשוי לאור אין דרך להניחה כ"כ למטה ועיין בא"ר שכתב דהא דאין העולם נזהרין בזה משום דסומכין על המרדכי שכתב דעכשיו שהורגלו להניח בפנים אין קפידא בזה אכן הטור סתם בזה ומשמע דס"ל דאין לחלק בזה וכן נוהגין כל המדקדקים כמ"ש בב"י. ואם דר בעליה [ל] מניחה בחלון שהוא לצד ר"ה אפילו אם החלון גבוה יותר מ"ט מקרקעית העליה. ואם יש לו שתי חלונות אחד למעלה מ"ט ואחד למטה מ"ט ודאי יניחנה [לא] בחלון שהיא למטה מ"ט. ובנרות בהכ"נ [לב] המנהג שהמנורה במקום גבוה:
(כח) למעלה מעשרים אמה וכו' - דלא שלטא ביה עינא [לג] ואין נ"מ בין אם מדליק מבחוץ ובין אם מדליק בבית:
(כט) לא יצא - וצריך לחזור ולברך כ"כ הפר"ח ועיין בפמ"ג מש"כ בזה:
(ל) והניחה למטה מכ"ף וכו' - אבל אם הדליקה למטה מכ' [לד] ונטלה משם והניחה במקום אחר תוך כ' יוצא דהא הוי הדלקה במקומה דשני המקומות כשרים:

הסבר הסוגיה

פתיחה ושאלות

ברייטא כתוב "תנו רבנן נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, אם היה דר בעלייה מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים, ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו".

הברייטא קובעת שהמקום לכתחילה הוא על "פתח ביתו מבחוץ". ההגדרה היא מדויקת כי חכמים לא תיקנו להדליק בתוך הבית וגם הם לא תיקנו להדליק לגמרי בחוץ בלי שהשייכות לבית ברורה וניכרת אלא על הפתח מבחוץ.⁶ חז"ל הגדירו שני יסודות בקביעת מקום ההדלקה: בית ובחוץ. אי אפשר להדליק לכתחילה רק בבית או רק בחוץ וגם פתח הבית מבנים זה לא טוב.

ויש לחקור מה הדין שיש התנגשות בין "פתח הבית" לבין "בחוץ"? מה הדין בבית שפתוח לחצר משותפת או פרטית והחצר פתוחה לרה"ר האם יש להדליק בפתח החצר או בפתח הבית? האם העיקר בקביעת מקום ההדלקה זה השייכות לבית או פרסום הנס לבני רשות הרבים? האם העיקר זה שהנר יאיר את החוץ או שהנר יהיה בפתח הבית? האם צריך ממש פתח עם מזוזות ומשקוף או שפתח הכוונה כניסה לבית?

הברייטא הוסיפה: "אם היה דר בעלייה מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים". מדוע דר בעלייה מדליק בחלון ולא בפתח העלייה שהוא פתח הכניסה לדירתו? לאן נעלם הדין של "פתח הבית מבחוץ"?

מפשט הברייטא עולה שהאפשרות היחידה להדליק בחלון זה רק למי שדר בעלייה אך מי שלא דר בעלייה אין לו אפשרות להדליק בחלון

⁷ בהליכות שלמה (עמוד ער) מביא שהגרש"ז היה רגיל לומר שבהרבה מהלכות חנוכה ובדיני מקום ההדלקה בפרט אין לנו שורשים מספיקים בסוגיות הגמרא ובדברי הראשונים והדברים תלויים הרבה בסברא ובאובנתא דליבא.

⁸ רש"י כתב שמבחוץ זה מחוץ לבית משום פרסומי ניסא. בפשטות בלי הסברא של פרסומי ניסא לא ברור למה מקום ההדלקה בחוץ ולא בתוך הבית במקום שבו בני הבית יוכלו לראות את הנר.

והוא צריך להדליק בפתח הבית מבחוץ. מדוע פתח הבית מבחוץ עדיף על החלון? האם זה בגלל שבפתח הבית מבחוץ יש יותר פרסומי ניסא או בגלל סיבה אחרת? מה הדין אם בחלון הסמוך לרה"ר יש יותר פרסום הנס מפתח הבית? מה הדין למי שיש אפשרות להדליק בפתח הבית מבחוץ ובכול זאת הוא מדליק בחלון האם הוא יצא ידי חובה כי העדיפות לפתח הבית היא רק לכתחילה או שלא יצא ידי חובה כלל?

"בשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיר" - האם היום יש היתר להדליק לכתחילה בתוך הבית? האם הדלקה בבית זה המינימום של המצווה ומי שמדליק בפנים יוצא ידי חובה בדיעבד כי הדלקה בפתח הבית היא רק דין לכתחילה או שהדלקה בחוץ זה דבר הכרחי למצווה ומי שהדליק בפנים בשעה שאפשר להדליק בחוץ לא עשה כלום וחכמים תיקנו תקנה חדשה עבור שעת הסכנה בלבד המאפשרת להדליק בפנים. בשעת סכנה יש תחליף למצווה המקורית. לכאורה מלשון הברייתא משמע שרק בשעת סכנה מותר להדליק בבית אבל כשאין סכנה זה לא המקום שבו תיקנו חכמים להדליק. ואם זה היה רק הידור במצווה היה צריך לנסח את זה כמו הדין של כמות הנרות שניתן מעיקר הדין לכתחילה להדליק בבית והמהדר מדליק בחלון הפונה לרה"ר והמהדרין מן המהדרין בפתח הבית הפונה לחוץ. מאידך הלשון של הברייתא הוא "מצווה להניחה" ולא "חייב להניחה" ואפשר להבין שזה למצווה לכתחילה ולא לעיכובא. וכן משמע מהלשון "מניחה על שולחנו ודיר" שבשעת הסכנה אדם עושה את החלק העיקרי וההכרחי של המצווה בלי התוספות וההידורים ודיו בכך. אם ההדלקה בפנים הייתה תקנה חדשה רק לשעת סכנה היה קצת קשה הלשון הזו כי אין כאן חלק מהמצווה המקורית אלא דבר חדש.

הגמרא הוסיפה (כב.): "אמר רבה: נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוכה לפתח. והיכא מנח ליה? רב אחא בריה דרבא אמר: מימין, רב שמואל מדפתי אמר: משמאל. והילכתא משמאל, כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין". מגמרא זו משמע שיש עניין עקרוני בפתח דווקא מול המזוזה. מי שפתח דירתו לא פתוח לרה"ר האם עדיף שידליק בפתח הבית או בחלון הפונה לרה"ר?

מקום ההדלקה בבתי הפתוחים לחצר

שיטת רש"י

רש"י כתב (כא: ד"ה מבחוץ) שמדליקים בפתח הבית ולא בפתח החצר. ייתכן שרש"י למד את זה מההדגשה של הברייתא שצריך את פתח הבית דווקא, ולא כול הדלקה ברה"ר שמפרסמת את הנס היא טובה. בנוסף רש"י כתב שהמציאות הרווחת בזמן הגמרא הייתה שסתם בתי הפתוחים לחצר והברייתא כנראה דיברה על המציאות הרווחת והדגשה שצריך להדליק ב"פתח הבית" ולא ב"פתח החצר" ומכאן שזה דווקא מה שחכמים תיקנו. ועוד שהברייתא אמרה שאם היה דר בעליה מדליק בחלון- ומדוע שלא ידליק בפתח החצר? הרי גם אם מדובר שאין לו פתח כי הוא נכנס לעלייה דרך פתח חברו- פתח חצר יש לו? אלא שמשמע מכאן שלעולם לא מדליקים בפתח החצר.

הרשב"א הקשה על רש"י מהמשנה בב"ק (ו,ו) שמוכח ממנה שמקום ההנחה של נר חנוכה צריך להיות בחלל רשות הרבים ולרש"י שאינו מניחו ברשות הרבים אלא בפנים מודע פטור אם הניח את הנר בחוץ הרי לא הייתה לו רשות לכך? הריטב"א כתב שגם לרש"י אין חובה להניח ברה"ר וניתן להניח מבפנים באופן שיהיה ניכר לעוברים ברה"ר אולם יש בזה מצווה. והוסיף שהמנהג היה להניח ברה"ר ממש ולכן פטור כיון שיש לו רשות לעשות כן כדי לקיים את המצווה.

ויש לחקור מהי סברת רש"י? לכאורה בפתח החצר יש פרסום הנס גדול יותר, והגמרא אומרת (כג:): שמטרת הנר זה פרסום הנס וכאשר הוא מניח את הנר בחצר רק אנשי החצר רואים את הנר ולא כול עובר ושב ברה"ר? רש"י כתב (כא:): שהדר בעליה מדליק בחלון בגלל ש"אין לו מקום בחצרו להניחה שם". מה הכוונה? האם לרש"י צריך להניח את הנר ברשותו ואי אפשר להניחו ברה"ר וזה הסיבה שמניח בפתח הבית ולא בפתח החצר? רש"י גם כתב (כב:): שמצווה להניח את החנוכה בטפח הסמוך לפתח "שאם ירחיקנו להלן מן הפתח אינו ניכר שבעל הבית הניחו שם". האם לרש"י צריך שיהיה ניכר מי מפרסם את הנס וזה הסיבה שמניח בפתח הבית ולא בפתח החצר? או שמא יש סברא אחרת?

1. **הריטב"א** (כא): הבין שגם לפי רש"י הכי טוב להדליק ברה"ר. לדעתו רש"י וודאי לא אסר להדליק ברה"ר כי לא יתכן שהוא יסתור את דברי המשנה לגבי גמל שטעון פשתן שעובר ברה"ר ונר חנוכה הדליק את פשתנו. כוונת רש"י לחדש שמותר לכתחילה להדליק גם בפנים, סמוך לרה"ר, אם בני רה"ר יכולים לראות את הנר, אבל וודאי אם אפשר מצוה להניח את הנר ברה"ר ממש. (וכן משמע ברש"י שבת מה. ד"ה מקמי חברי שנותן את הנר בחצר, בטפח הסמוך לרה"ר מבפנים). מהריטב"א משמע שאין דין שיהיה ניכר למי הנר שייך, אלא יש דין של פרסום הנס לבני רה"ר, ואם אפשר לפרסם את הנס גם בלי לתת את החנוכה ברה"ר ממש זה מותר לכתחילה.

לענ"ד דרך זו קשה, כי פשט לשון רש"י הוא שאסור להדליק ברה"ר, וחייבים להדליק בחצר לכן הוא הדגיש "ולא ברשות הרבים אלא בחצר". הריטב"א הבין שכוונתו לומר שלא חייבים להדליק ברה"ר ומספיק להדליק בחצר כי גם בחצר יש פרסום הנס לבני רה"ר. בנוסף ראינו שהגמרא בדף כג. אומרת שחצר שיש לה ב' פתחים צריכה שתי נרות, ורש"י שינה מפשט הלשון והסביר שהכוונה שיש לבית שני פתחים הפתוחים לחצר, ולא שיש לחצר ממש שני פתחים, ומכאן שרש"י סובר שצריך להדליק בפתח הבית דווקא ולא בפתח החצר.

2. **הרשב"א** הבין שרש"י אוסר להניח את הנר ברה"ר, ולדעתו הנר צריך להיות דלוק ברשותו של האדם. לכן רש"י הדגיש שהנר צריך להיות בתוך חצרו או בתוך ביתו. כוונת הברייתא שמדליקים ב"פתח ביתו מבחוץ" שמניחים את הנר מחוץ לבית, אבל לא ממש מחוץ לרשותו של האדם.

יש להוסיף ולחזק את הבנתו, שרש"י כתב שהדר בעליה מניח את הנר ליד החלון, משום "שאינו לו מקום בחצרו להניחה שם" ונראה שכוונתו לאור דברי הרשב"א שאין לו בעלות על החצר, והיא לא שייכת לו, לכן הוא לא יכול להדליק בה. **הרשב"א הקשה** עליו שמהמשנה בבא קמא על גמל טעון פשתן מוכח שהיו מדליקים ברה"ר, לכן **הרשב"א דחה את שיטתו**. ומלבד קושיית רשב"א **רש"י בעצמו כתב בדף כב.** (ד"ה מצוה להניחה) שמניחים בטפח הסמוך לפתח בין בחצר שלו בין ברה"ר. ומבואר מדבריו שיש אופן שמדליק בחצר ויש אופן שמדליק ברה"ר.

ולרשב"א לא מצינו אופן שמדליק ברה"ר ממש. לכן נראה שאם פתח הבית פונה לרה"ר, צריך להניח את הנר ברה"ר ואם פתח הבית פונה לחצר צריך להניח את הנר בחצר. **וכ"כ התוספות רא"ש** שלרש"י הכול תלוי היכן פתח הבית, ובמשנה על גמל טעון פשתן מדובר שפתח החנות פונה לרה"ר ולא לחצר. **וכ"כ בחידושי הר"ן** (כא:): שלפי רש"י תמיד יש להניח את החנוכיה בפתח הבית. כאשר פתח הבית פונה לחצר מניחים בחצר כאשר פתח הבית פונה לרה"ר מניחים ברה"ר **וכ"כ אחרונים** בדעת רש"י. נמצא שצריך שהנרות יונחו באופן ניכר שהם שייכים לבית ואין חסרון בכך שמדליק ברה"ר. **לפי הריטב"א בדעת רש"י** שתמיד ניתן להדליק גם ברה"ר, כוונת רש"י שיש אופן שמדליק ברה"ר אם רוצה להדליק שם.

3. רש"י כתב (כב). שחכמים תיקנו להניח בטפח הסמוך לפתח, כדי שיהיה ניכר מי הדליק. **לפי"ז אפ"ל שהסיבה שרש"י אסר להדליק בפתח החצר היא שלא ניכר מי הדליק את הנר.** ושמתחיל ש"כ הרב **משה שטרנבוך** בתשובות והנהגות בשיטת רש"י **וכך משמע מהגרש"ז אורבך** בדעת רש"י. ייתכן שמטעם זה רש"י כתב שהדר בעליה לא מדליק בחצר, כי כיון שהחצר לא שלו לא יהיה ניכר שהנר שייך לו. לפירוש זה יהיה אפשר להסביר שכוונת רש"י שהחצר שלו, (לכן הוא קרא לה "חצר") ואעפ"כ אין לו מקום בחצר שבו יהיה ניכר שהנר שייך לו. כוונת רש"י בדף כג. היא שבמציאות של בתים הפתוחים לחצר, ולחצר יש ב' פתחים, וודאי שלא צריך להדליק נרות בשום פתח של החצר כי לא ניכר למי הנרות שייכים, ולכן וודאי שכוונת הגמרא לבית שיש לו שני פתחים הפתוחים לחצר. **לפי"ז אפ"ל שהמצווה היא "נר איש וביתו" וצריך שיהיה ניכר מיהם אנשי הבית שמפרסמים את הנס.** החיוב הוא שהבית ואנשיו יפרסמו את הנס, ולא רק לדאוג שיהיה אור ברה"ר⁹.

⁹ כ"כ הראש יוסף (ד"ה אמר). והשפת אמת (כא: ד"ה והנה רש"י) כתב שכיון שמוכח מרש"י שפתח הבית זה תנאי מעכב אך אין בעיה להניח את הנר ברה"ר-בית שיש לו שני פתחים אחד לחצר ואחד לרה"ר, עדיף להניח בפתח הפונה לרה"ר כי שם יהיה יותר פרסום הנס.

¹⁰ **הב"י** הביא סברא זו בביאור דברי הטור (סימן תרעא) מדוע הדר בעליה מדליק בחלון ולא בפתח החצר כדלקמן.

4.אפ"ל שלפי רש"י חכמים תיקנו את המצווה כחובת בית, שבכול פתח של בית או כול מבנה שדרים בו יהיה נר. אפשר לקיים מצוות נר חנוכה רק בפתח של מקום שהוא עיקר דירתו של האדם. אי אפשר להדליק נרות במקום אחר לכן רש"י כתב שלא מדליקים בפתח החצר, כי החצר אינה מוגדרת כבית או שנאמר שהיא גם מוגדרת חלק מהבית אבל לא עיקר מקום דירתו של האדם והמדליק שם לא יכול לקיים את המצווה. כך עולה לענ"ד מהחזו"א (לפי מה שהביאו הגרש"ז בהליכות שלמה) בהסבר שיטת רש"י.

5.אפ"ל שלפי לרש"י צריך לפרסם את הנס לבני הבית, וגם לבני רה"ר. פתח הבית מבחוץ זה נקודת החיבור בין הבית לרה"ר ושם יש פרסום הנס לשניהם. גם בפתח הבית הפונה לחצר יש פרסום הנס לשניהם כי מדובר שבני רה"ר יכולים לראות את הנרות. כאשר הנרות בפתח החצר הם לא מספיק ניכרים לבני הבית. לפי הסבר זה רש"י כתב (ד"ה מניחה) שמי שגר בעלייה מניח את הנר ליד החלון מבפנים, כדי שגם בני הבית יוכלו לראותו. הפר"ח (תרע"א) כתב שרש"י לשיטתו שצריך להדליק בפתח הבית כדי שהנר יהיה ניכר גם לבני הבית ולכן באופן שמדליק בחלון לא ידליק לצד חוץ אלא בתוך הבית. וכ"כ התפילה למשה ובשר'ת אז נדברו בדעת רש"י. לפי"ז חידש באז נדברו שאי אפשר להדליק בפתח הבית הפונה לחדר מדרגות כי אין פרסום נס לעוברים ברה"ר. לדעתו אם בפתח הבית אין פרסום לבני רה"ר גם רש"י יודה לתוספות שיש להדליק בפתח החצר.

שיטת התוספות

התוספות חלקו ולדעתם הברייתא לא עוסקת במציאות הרווחת של בית הפתוח לחצר אלא במציאות של בית שפתוח לרה"ר ואין לו חצר. לדעת התוספות בבית בלי חצר מדליקים בפתח החצר בבית עם חצר מדליקים בפתח החצר. עיקר תקנת החכמים בקביעת המקום לשיטתם היא

להדליק נרות בפתח הסמוך לרה"ר, ולפרסם את הנס כלפי העוברים ברה"ר¹¹. הרשב"א והתוספות ר"ד הכריעו כתוספות.

התוספות הוכיחו מהגמרא (כג.) שחצר שיש לה שני פתחים צריך להדליק בה שתי נרות- ומכאן שמדליקים על פתח החצר. רש"י פירש שם שמדובר שיש שני פתחים מהבית לחצר והכוונה חצר שיש בתוכה שני פתחים שונים של בית ולא חצר שיש לה שני פתחים שונים לרה"ר. רש"י שינה מהפשט כי היה ברור לו שלא מניחים בפתח החצר הפונה לרה"ר אלא בפתח הבית הפונה לחצר שהרי הברייתא הדגישה את פתח הבית דווקא ואין אפשרות לנתק את הנרות מפתח הבית.

התוספות הביאו ראיה נוספת (כג:): שאם הדליק נר חנוכה בנר שיש לו שתי פיות זה עולה לשני בני אדם. ומשמע שמועילה הדלקה אחת לשני בעלי בתים שונים ואם צריך שכול אחד ידליק בפתח ביתו איך שייך שידליקו בנר אחד יחד אמנם אם מדליקים בפתח החצר שייך לומר שידלקו נר אחד כיון שהם מדליקים במקום אחד בפתח החצר. ואם מדובר שמניח את החנוכה בין שני פתחים של בתים שונים נמצא שהנר מונח לאחד מימין ולשני משמאל והרי צריך להניח נר חנוכה משמאל. אבל אם מדליקים בפתח החצר נמצא שלשניהם מונח הנר משמאל. **אולם רש"י פירש שם** שלא מדובר שזה עולה לשני בני אדם שגרים בשני מקומות אלא עולה לשני אנשים מבית אחד לפי שיטת המהדרין העושים נר לכול אחד ואחד. **ונראה שהתוספות לא יכלו לפרש כרש"י** בגלל שלשיטתם המהדרין מן המהדרין לא מדליקים נר לכול אחד ואחד אלא חנוכה אחת לכול המשפחה בשביל שיהיה היכר של הימים הנכנסים והיוצאים.

מהתוספות משמע שעדיף שכמה בעלי בתים ידליקו נרות בפתח החצר ברה"ר, למרות שכך לא יהיה היכר בנרות לימים הנכנסים והיוצאים כי יאמרו שכמות הנרות היא כנגד מספר הבתים שיש בחצר. לפי התוספות (כא: ד"ה והמהדרין מן המהדרין) ההיכר של הימים

¹¹ מהתוספות אין ראיה אם ההדלקה חייבת להיות בתחום מחייתו של האדם, כי יתכן שכוונתם שמדליקים בפתח החצר מבפנים ויתכן שמבחוץ. אולם יותר מסתבר שכוונתם לפתח החצר מבחוץ כי זה מקביל לפתח הבית מבחוץ.

הנכנסים והיוצאים זה מעלת "המהדרין מן המהדרין", ובכול זאת הדין של ההדלקה ברה"ר סמוך לפתח חשוב יותר כדי להרבות בפרסום הנס¹².

מדוע דר בעליה מדליק בחלון ולא בפתח החצר

בברייתא מובא שהדר בעליה מדליק בחלון הסמוך לרשות הרבים. מדוע הוא לא יכול להדליק בפתח לפי התוספות? הטור כתב שזה בגלל שאין לו פתח בית והוא נכנס לעלייה דרך פתחו של חברו. אולם עדיין קשה מדוע הוא לא יכול להדליק בפתח החצר? ראינו שייתכן שרש"י הוכיח גם מכאן שלעולם לא מדליקים על פתח החצר אלא דווקא בפתח הבית. **אולם נראה שהתוספות לשיטתם העמידו את הברייתא במקרה של בית הפתוח לרה"ר ואין לו חצר. נמצא שלבעל העלייה אין כלל פתח- לא פתח של בית ולא פתח של חצר ולכן הוא מדליק בחלון ולעולם במקרה שבו תהיה חצר בעל העלייה יצטרך להניח את הנרות בפתח החצר ולא בחלון.**

העמקה בסברת התוספות ודין חצרות וחדרי מדרגות בזמננו

ולכאורה קשה על התוספות איך הם ניתקו את הנרות מפתח הבית ועקרו את הדין המפורש של "פתח הבית מבחוץ"? הרי מפורש שתקנת חז"ל שמקום ההדלקה יהיה בפתח הבית דווקא? בלשון אחרת יש לחקור מה התחדש בדברי התוספות. האם התחדש שפתח החצר הוא כפתח הבית וכול תקנת חז"ל להדליק בפתח הבית מבחוץ מתקיימת בשלמותה בפתח החצר מבחוץ? או שהתחדש שבהדלקה בפתח החצר רק החלק העיקרי והחשוב יותר מתקנת חז"ל מתקיים וחלקו נדחה, כי הדין של "מבחוץ"

¹² שיטת התוספות היא שהמהדרין מן המהדרין זה להדליק חנוכיה אחת לכול המשפחה וכול יום להוסיף עוד נר כדי שיהיה היכר לימים הנכנסים והיוצאים. התוספות כתבו (כא): שאם ידליק נר כנגד כול אחד ואחד מבני הבית לא יהיה היכר של הימים הנכנסים והיוצאים גם אם יוסיף כול יום נר כי הרואים יסברו שכך הוא מספר הדרים בבית. לפי"ז גם בחצר שפתוחים לתוכה כמה בתים וכולם מדליקים בפתחה לא יהיה היכר של הימים הנכנסים והיוצאים גם אם יוסיף כול יום כי הרואים יחשבו שהנרות הם כנגד מספר בעלי הבתים הנמצאים בחצר? אלא שעיקר מצוות נר חנוכה לפי התוספות זה הפרסומי ניסא ברה"ר וזה גובר על כול שאר ההידורים. (בתוספות לא צריך שפתחי הבתים יהיו ניכרים לעומד בפתח החצר בשונה מהבנת חלק מהאחרונים בדברי הב"י בהסבר הטור לקמן. ממילא הרואה את הנרות שבחצר לא יודע לכמה בתים הם משתייכים).

(הדלקה ברה"ר הסמוכה לרשותו של האדם) דוחה את הדין של "פתח הבית" (שהרי לא ניכר איזה בית הדליק איזה נר)?

אפשר להבין שפתח החצר הוא כפתח הבית והסיבה שבגללה חז"ל קבעו להדליק בפתח הבית מתקיימת גם בפתח החצר (כגון שגם על החצר יש שם בית כי עושים בה שימושי דירה והיא המשך של הבית והמדליק בפתחה הוא כמדליק בפתח הבית או שפתח הבית מבחוץ זה נקודת החיבור בין רה"ר לרשותו של האדם וכאשר יש חצר לפני הבית שם נקודת החיבור שבה יש פרסום הנס גם לבני הבית וגם לעוברים ברה"ר) ויש להעדיף את פתח החצר בגלל ששם יש יותר פרסום הנס. **ואפשר להבין** שפתח החצר אינו כפתח הבית אבל החלק העיקרי בתקנת חז"ל של הדלקה ברה"ר הסמוכה לרשותו של האדם מתקיים בהדלקה בפתח החצר. הכוונה שלמרות שבפתח החצר לא ניכר איזה נר שייך לאיזה בית, הדלקה ברה"ר עדיפה משום פרסום הנס כול עוד ברורה וניכרת שייכות כולשהי לרשותו של האדם? **לפי ההבנה הראשונה** שום דין לא נדחה והתבטל בהדלקה בחצר ופתח החצר מבחוץ הוא כפתח הבית מבחוץ. **לפי ההבנה השנייה** כשם שמוכח בתוספות שההדלקה בחצר דוחה את הדין של המהדרין מן המהדרין לעשות היכר בנרות של הימים הנכנסים והיוצאים כך ההדלקה בחצר דוחה את הדין של פתח הבית? ומצאתי שנחלקו בזה האחרונים.

הקדמה והבנה שיש לשלול

ראשית יש להקדים לענ"ד שלכול ההבנות בתוספות וודאי שחייבים שייכות לבית של האדם ואי אפשר להדליק נרות באמצע רשות הרבים למרות שאז יהיה הכי הרבה פרסומי ניסא. שהרי מצוות חנוכה נר איש וביתו וחייבים בית וכפי שכתבו התוספות בסוכה (מו).¹³ וגם אם

¹³ **התוספות בסוכה** (מו). כתבו שתיקנו ברכת הרואה למי שאין לו בית ולא יכול לקיים את המצווה. **מוכח מדבריהם שבית הוא תנאי מעכב במצווה**, ומי שחסר בית, הלן תחת כיפת השמים, אינו יכול לקיים מצות חנוכה. מהתוספות גם משמע, שלא מספיק להדליק במבנה בעל ארבעה קירות וגג, אלא אדם צריך להדליק בבית שלו דוקא. ולכן התוספות כתבו בצורה גורפת שהוא לא יכול לקיים את המצווה. **דין זה מפורש בריב"ש** (סימן קיא), האומר שהמדליק בבית הכנסת אינו יוצא ידי חובה, "דמצות חנוכה נר איש וביתו". **אולם יש להסתפק**

נאמר שהתוספות בסוגייתנו יחלקו ולדעתם לא חייבים בית למצוות נר חנוכה וגם הלן בחצר תחת כיפת השמים יוכל להדליק בפתח החצר, רואים שהתוספות לא באו לחדש שהעיקר זה פרסומי ניסא ולכן אדם יכול להדליק איפה שהוא רוצה. ברור שצריך שייכות למקום מגוריו של האדם וייתכן שצריך גם בית פיזי ממש. התוספות באו לחדש שכול האנשים הדירים בחצר ושוייכים לחצר יכולים להדליק בפתח החצר. לכן נראה ברור שאנשים מחצר אחרת שלא דרים בחצר לא יוכלו להדליק בפתח החצר.

בנוסף התוספות גם לא באו לומר שבכול המקומות האפשריים שיש בהם שייכות לרשותו וביתו של האדם השיקול הבלעדי לקבוע מהו מקום ההדלקה יהיה איפה שיש הכי הרבה פרסומי ניסא. היה אפשר להבין שחכמים תיקנו לפי התוספות להדליק בפתח הבית מבחוץ בגלל ששם יש הכי הרבה פרסום הנס. כאשר בפתח החצר יש יותר פרסום הנס צריך להדליק שם. ממילא לפי² במקרה שבו יהיה יותר פרסום הנס בהדלקת הנרות בחלון הפונה לרה"ר, יש להעדיף להניח את הדלקת הנרות בחלון. לענ"ד הבנה זו נשללת מלשון הברייתא ובוודאי שאין לומר שהתוספות התכוונו אליה בלי שיכתבו כך בפירוש. **בברייתא** כתוב שרק הדר בעלייה מדליק בחלון ומי שלא דר בעלייה ויכול לקיים את דין ההדלקה לכתחילה- בפתח הבית מבחוץ אין לו להדליק בחלון כי זה לא המקום שבו תיקנו חז"ל למרות שבחלון יהיה יותר פרסום הנס. אם גם למי שדר בבית הייתה עדיפות להדליק בחלון כדי להרבות בפרסום הנס, הברייתא לא הייתה צריכה להגיע לדוגמא של דר בעליה כי גם מי שלא דר בעליה פעמים שעדיף שידליק בחלון? מפשטות הברייתא משמע שמי שיש לו גדר של פתח בית מבחוץ ויכול להדליק ברה"ר אין לו להדליק בחלון. ויש להדליק ברה"ר כעיקר תקנת חז"ל גם אם בחלון יש יותר פרסום הנס ואם הדליק בחלון יש לדון האם קיים את המצווה בדיעבד או שכלל לא יצא ידי חובתו.

אם כוונת התוספות שצריך דווקא בית או שדי ברשות המיוחדת לו וכדומה כמו חצר שרק עובר בה, אבל וודאי שא"א להדליק ברחוב או בבית הכנסת.

שיטות האחרונים בהסבר התוספות

1. שיטת התשובות והנהגות- עיקר התקנה לפי התוספות להדליק ברה"ר

במקום הכי סמוך לביתו של אדם משום פרסומי ניסא

התשובות והנהגות כתב: "אמנם לע"ד להתוס' הא דלא חששו להא דלא ניכר מי המדליק היינו משום דס"ל שהעיקר להדליק ברה"ר ממש דהוי פירסומא ניסא טפי וזה עדיף אף שע"ז לא מינכר". לדעת הרב שטרנבוך דין פתח הבית הוא כדי שיהיה ניכר מי הדליק והדין של מבחוץ הוא כדי לפרסם את הנס. כוונת התוספות להוכיח מהגמרא שדין בחוץ גובר על דין פתח הבית ועיקר התקנה של חז"ל בדין קביעת המקום בפתח הבית מבחוץ היא להדליק את הנרות ברה"ר. לפי הבנה זו בתוספות במציאות שמדליקים בפתח החצר דין ההדלקה בחוץ מתקיים ודין ההדלקה בפתח הבית לא מתקיים כי לא ניכר לאיזה בית כול נר שייך. גם לתוספות לפי שיטה זו צריך שייכות לביתו של האדם ומקום ההדלקה הוא ברה"ר במקום הכי סמוך לביתו ורשותו. אם פתח הבית פתוח לרה"ר מניחים בפתח הבית ואם פתח החצר מניחים בפתח החצר. הרב שטרנבוך כתב שמי שהדליק בפתח הבית הפתוח לחצר יש להסתפק אם יצא ידי חובה בדיעבד או לא לפי התוספות וכיון שהשו"ע פסק כתוספות אין להדליק בפתח הבית הפתוח לחצר. והרב אלישיב כתב שלדעת התוספות אם הניח בפתח הבית לא יצא ידי חובתו (ולא חילק אם רואים את פתח הבית מרה"ר או לא). ונלענ"ד שהרב אלישיב סובר כתשובות והנהגות וטעמו שלדעת התוספות צריך דווקא הנחה של הנר ברה"ר וזה מקום ההנחה שחז"ל תיקנו. ואין להסתפק רק בזה שהעוברים ושבים ברה"ר יראו את הנרות מרחוק והם יהיו מונחים בפתח ביתו הפונה לחצר או בחלון ביתו.

מהתוספות לפי הרב שטרנבוך משמע שהדין החשוב ביותר בקביעת מקום ההדלקה זה ההדלקה ברה"ר והפרסומי ניסא שנוצר מזה שהנרות מונחים ברה"ר. זה גובר על כול שאר הדינים האחרים.

לפי התשובות והנהגות נחלקו רש"י ותוספות מה הדין החשוב יותר בקביעת מקום ההדלקה: לדעת רש"י דין פתח הבית כדי שיהיה ניכר מי הדליק. דין בחוץ לא מתקיים בהדלקה בפתח הבית כיון שלא

מדליק את הנרות ברה"ר. ולדעת התוספות הדין של בחוץ דהיינו להדליק ברה"ר. הדין של פתח הבית לא מתקיים בהדלקה ברה"ר בפתח החצר.

הסוברים שדין פתח הבית צריך להתקיים בפתח החצר ובלי זה אי אפשר להדליק בפתחה

החזו"א בהלכות עירובין (סימן סה ס"ק נב וסימן צ ס"ק כג) כתב שחצרות שלנו אינם לדירה כמו החצירות בזמן הגמרא ולכן אין לנו חצרות הפתוחות למבוי "דחצרות שלנו הן רחבות ואע"ג דהן מוקפים לדירה ודינן כחצר לכול מילי מ"מ לעניין דין מבוי צריך חצר דווקא שיהא עיקר תשמיש הבית שם וכמו שהיה בימי חז"ל באופקים החמים גם במבוי היה תשמיש דירה ואינו כן במבואות שלנו. מ"מ לעניין דין שיתוף גם מבואות שלנו יש להן דין שיתוף דכול שיש ב' רשויות של ב' בני אדם שכול אחד חלקו מיוחד ופתוחות לרשות אחת משותפת יש לרשות המשותפת דין מבוי ומשתתפין ביין". אולם לא מצאתי התייחסות מפורשת שלו לעניין חנוכה. ובילק"י (עמוד קעה) כתב שמקור הדברים מפי השמועה. **וראיתי שאחרונים רבים הביאו את דעתו** (פסקי תשובות עמוד תסו, משנ"ב דירשו עמוד קלח, תשובות והנהגות והאז נדברו ועוד) **שהחצרות שבימינו שמשמשות למעבר או לגינה ולא לשימוש ביתי, כמו טחינה ואפייה שטיחת פירות ושאר צרכים, אין להם דין חצר, ולכן בימינו התוספות היו מודים לרש"י שיש להדליק בפתח הבית ולא בפתח החצר והחדר מדרגות.** לשיטתו כול הראשונים שפסקו כתוספות כולל השו"ע דיברו על החצרות שהיו בעבר שהיו משתמשים בהן שימושים פרטיים ותלמידיו הביאו בשמו שהיום מי שיברך בכניסה לחדר מדרגות יברך ברכה לבטלה. **ומצאתי שני הסברים שונים לדעתו של החזו"א בדברי האחרונים:**

2.הסבר הגרש"ז בחזו"א- עיקר התקנה לפי התוספות להדליק בפתח מקום שיש לו שם בית (עושים בו שימושי דירה)

הגרש"ז הסביר שסברת החזו"א היא שניתן להדליק רק בפתחי החצרות שהיו בזמן חז"ל כי רק הן נחשבות כעין המשך והרחבה של הבית. ניתן להדליק נרות חנוכה רק בפתח של מקום שמשתמשים בו לשימושי דירה

ובלי זה אי אפשר לקיים את המצווה¹⁴. בימינו צריך לבדוק למה משתמשים בחצר. אם החצר משמשת רק למעבר היא לא נחשבת כהמשך של הבית ואין עליה שם בית ולכן לא ניתן להדליק בפתחה. לפי החזו"א ברור לכו"ע שיסוד הדין של פתח הבית אינו בגלל ההיכר למי הנרות שייכים אלא בגלל שתקנת מצוות נר חנוכה הייתה להדליק בבית. לחזו"א לא מספיק החיבור שהרואים עושים בין הנרות שבפתח החצר לבית או לדיירי הבית. חכמים תיקנו שהנרות יונחו דווקא בפתח של מקום המשמש בפועל כבית. גדר זה לא כתוב בפירוש בראשונים אבל לחזו"א נראה שזוהי סברא פשוטה שעולה מעצם ההגדרה של חצר שעליה מדברים. כאשר חז"ל דיברו על חצר הם דיברו על חצר שחיים בה ועושים בה שימושי דירה.

לפי"ז במה נחלקו רש"י ותוספות? אם חצר דינה כבית מדוע לרש"י לא ניתן להדליק בפתחה? וייתכן להסביר לענ"ד שלרש"י אין על החצר שם בית לעניין נר חנוכה כי צריך להדליק במקום שבו עיקר שימושי הדירה של האדם. רש"י סובר שגם החצרות בזמן חז"ל לא נחשבות כבית למרות שהיו עושים בהן שימושי דירה כיון שצריך להדליק בפתח מקום עיקר דירתו ושימושו של האדם. התוספות סוברים שהן נחשבות כבית למרות שהן לא עיקר מקום שימושו ודירתו ויש להדליק בפתח החצר כדי להרבות בפרסום הנס. אולם מצאתי בילק"י (עמוד קעה) שכתב בשם ר"ח ברים בשם החזו"א שרש"י ותוספות נחלקו אם צריך בנוסף גם היכר לאיזה בית הנרות שייכים או שדי בכך שעל החצר המשותפת יש שם בית.

¹⁴ ונלענ"ד שרואים בהלכות חנוכה שצריך להדליק בבית והגדרת בית מסבירא זה המקום שבו עושה את עיקר התשמישים וכפי שראינו לגבי העדפה אם להדליק בחדר אוכל או במקום שבו ישן. אולם התשובות והנהגות והגרש"ז הבינו שאם לאדם יש בית בחצר הסברא של התוספות להדליק בפתח החצר היא מדין פרסומי ניסא אך החזו"א הבין שהתוספות מרחיבים את הגדרת הבית כך שתכלול גם את החצר.

3.הסבר האז נדברו בחז"א- עיקר התקנה לפי התוספות להדליק במקום שבו יש פרסום הנס לבני רה"ר ובלבד שנשאר לפחות קצת היכר גם לבני הבית

הרב זילבר בשו"ת אז נדברו (סימן לט) הבין שלדעת החז"א חצר שיש בה שימושי דירה זה סימן למקום שבו יש גם קצת היכר ופרסום לבני הבית. לדעת התוספות ההיכר לבני רה"ר גובר על ההיכר לבני הבית ומוטב להרבות בו ולמעט את ההיכר לבני הבית ובלבד שנשאר לפחות קצת היכר לבני הבית. בחלק מהחצרות שלנו ובחדרי מדרגות אין אפילו קצת היכר לבני הבית כיון שהם משמשים רק למעבר ולכן התוספות יודו לרש"י שיש להדליק בפתח הבית (אם רואים אותו מרה"ר) ולא בפתח החצר. אולם בחצרות פרטיים שרגילים גם היום לשהות בהם ולעשות בהם שימושים שונים כמו שעושים בבית- אכילה ושתיה וכדומה ידליק בפתח החצר. **האז נדברו למד בחז"א שדין "פתח הבית מבחוץ" הוא סימן להגדרה אחרת- למקום שבו יש פרסום הנס גם לבני הבית וגם לבני רה"ר. הגרש"ז למד בחז"א שדין "פתח הבית מבחוץ" הוא סיבה ומקום ההדלקה יכול להיות רק בפתח של בית (מקום שעושים בו שימושי דירה).** לפי האז נדברו חז"ל לא קבעו שההדלקה חייבת להיות בפתח של בית דווקא. הם קבעו שההדלקה חייבת להיות במקום שבו יהיה פרסום הנס גם לבני הבית וגם לבני רה"ר. **לפי האז נדברו** נראה שנחלקו רש"י ותוספות אם צריך היכר גם לבני הבית וגם לעוברים ברה"ר או בעיקר לעוברים ושבים ומעט לבני הבית.

4.הסבר הגרש"ז אוירבעד- עיקר התקנה לפי התוספות לפרסם את הנס לרה"ר ושיהיה ניכר בצורה כללית מי הם קבוצת הדיירים המפרסמים שאליהם הנרות משתייכים

הגרש"ז הבין שדין פתח הבית מבחוץ זה סימן למקום שבו יש פרסום הנס לעוברים ברה"ר וניכר מיהם דיירי הבית שפרסמו את הנס. לפי הגרש"ז גם בהדלקה בפתח חצר פרטית שמשמשת רק למעבר יש פרסומי ניסא לעוברים ושבים ברה"ר וניכר לעוברים ושבים "שנר זה הודלק ע"י דיירי הבית". אולם הוא הוסיף שה"ה גם לחדר מדרגות שבזמננו. וקשה שבחדר מדרגות שיש בו הרבה בתים לא ניכר ע"י איזה דיירי בית הנרות הודלקו?

ונראה כוונתו שעיקר דין פתח הבית מתקיים בפתח החצר כיון שהעיקר זה שהשייכות בין הנר לדיירי הבית תהיה ניכרת. גם בפתח החצר השייכות בין הנר לדיירי הבתים ניכרת. נרות שמונחים במקום שלא ברור לאיזה בית ואיזה בניין הם משתייכים לא יוצאים בהדלקתם ידי חובה. כאשר הכניסה לחצר היא הכניסה העיקרית לבתים שבה דיירי הבית או הבניין כול הזמן נכנסים ויוצאים ניכר הקשר שבין הנרות שהונחו ברה"ר לדיירים וברור לבני רה"ר שגר זה הודלק על ידם. **לכן הגרש"ז כתב** (הערה 15) שאם לא משתמשים בחצר לכניסה ויציאה אלא לחניית כלי רכב, אין להדליק בפתחה. ונראה כוונתו שכיון שהכניסה לבתים אינה משם רק מחנים שם ונכנסים לבניין דרך מקום אחר, הקשר בין החצר- חניה הזו, לדיירי הבתים שבבניין לא מספיק ניכר לבני רה"ר. ודווקא חצר שדרכה הדיירים כול הזמן נכנסים ויוצאים השייכות של הנרות שהודלקו בפתחה לדיירי הבתים ניכרת. **לדעת הגרש"ז ההגדרה של פתח הבית מבחין היא סימן** למקום שבו ניכר הקשר בין הנרות המונחים ברה"ר לבין הדיירים.

בהערה 11 משמע מדבריו שהיכר ספציפי מיהו בדיוק בעל הנר זה רק הידור מצווה וזה לא מעכב כלל. וכתב שם שמעיקר הדין כול דיירי הבניין יכולים להשתתף בשמן ולהדליק נר אחד יחד בכניסה לבניין. נמצא שאפשר להתייחס לכול הבתים שבבניין כיחידה אחת ודי שיהיה ניכר הקשר שבין הבניין ודייריו לנר¹⁵.

לפי התוספות יהיה אפשר להדליק גם במעבר וגם בשביל שמוביל לבית וגם בפתח החדר מדרגות וגם בשביל המוליך לחדר מדרגות ובלבד שהשייכות בעיני הרואים תהיה ברורה וניכרת.

לפי התוספות ההדלקה בפתח החצר עדיפה כי הידור ב"מבחין" גובר על הידור ב"פתח הבית" דהיינו הידור בדין פרסום הנס גובר על הידור בדין פתח הבית לכן עדיף להדליק בפתח החצר למרות שלא ניכר

¹⁵ וכמו שבבית פרטי שפתחו לרה"ר לא צריך לדעת מי בדיוק מבני הבית הדליק את הנר ודי בידיעה כללית שגר זה הודלק ע"י דיירי הבית ואליהם הוא משתייך, כך גם בהדלקה בפתח החצר די בידיעה כללית שגר זה הודלק ע"י דיירי הבניין שכול הזמן נכנסים ויוצאים דרך שם ואליהם הוא משתייך.

לאיזה בית ספציפי בדיוק הנר שייך רק מבינים שהוא שייך לאחד הבתים שבחצר ולאחד מהדיירים שבבניין.

לפי הגרש"ז נחלקו רש"י ותוספות האם חייבים שיהיה ניכר איזה נר שייך לאיזה בית גם אם פרסום הנס לרה"ר מתמעט ומצטמצם ע"י כך או שיותר חשוב להרבות בפרסום הנס גם על חשבון ההיכר הספציפי ודי בהיכר כללי שיודעים שהדרים בבתיים הללו שבתוך החצר פרסמו את הנס.

ההבדל בין הגרש"ז לתשובות והנהגות הוא שמהגרש"ז משמע שעיקר דין פתח הבית מתקיים בפתח החצר בגלל השימוש התמידי של המעבר דרך הפתח. לפי התשובות והנהגות דין פתח הבית לא מתקיים כלל אלא הוא נדחה¹⁶.

הערה למעשה בשיטת התוספות- יש יותר פרסום הנס בחלון מפתח הבית- מה

עדיף?

לפי ההבנה שדין פתח הבית מתקיים בפתח החצר אין לנו ראייה מהתוספות שניתן לדחות את דין פתח הבית מבחוץ ולהדליק בחלון בגלל שיקולים של פרסומי ניסא.

לפי הרב שטרנבוך דין ההדלקה ברה"ר במקום הכי סמוך לביתו של האדם. יש לנו ראייה מהתוספות שדין ההדלקה ברה"ר שהוא עיקר תקנת המקום דוחה את דין פתח הבית ולכן יש להדליק ברה"ר למרות שלא

¹⁶ ניתן להביא ראייה לגרש"ז מרש"י (כב.) שהדגיש שצריך להניח בטפח הסמוך לפתח כדי שיהיה ניכר לכול שבעה"ב הניחו שם. רואים שסברא זו כתובה בפירוש ברש"י וא"כ התוספות שחלקו סוברים שלא צריך היכר ספציפי למי שייך כול נר. אפ"ל שהחז"א הסובר שקביעת המקום על פתח הבית אינה בשביל שיהיה ניכר למי הנרות שייכים אלא בגלל שאופי המצווה הוא להדליק בבית- ידחה את ההוכחה מדברי רש"י. רש"י כתב את היסוד של חשיבות ההיכר למי הנר שייך רק לגבי הדין שצריך להניח בטפח הסמוך לפתח אבל זה שצריך פתח של מקום שבו עושים שימושי דירה זה נלמד מעצם התקנה להדליק את הנר על פתח של בית מבחוץ ויש כאן שני דינים: 1. חז"ל קבעו שניתן לקיים את מצוות נר חנוכה דווקא בפתח של בית ולא בפתח של מקום שלא משמש כבית גם אם יהיה ניכר מי הדליק את הנר 2. חז"ל קבעו להניח בטפח הסמוך לפתח הבית ולא רחוק יותר כדי שלרואים יהיה ברור וניכר שבעל הבית הניח את הנר שם.

ניכר מי הדליק אבל אין לנו ראייה שדין פרסומי ניסא דוחה את דין ההדלקה ברה"ר שהוא המקום שתיקנו חז"ל לקיים בו את המצווה לכתחילה.

ולענ"ד בשאלות מעין אלו יש לחזור לישרות בפשט הגמרא וכיון שמוכח בברייתא שתיקנו הדלקה בחלון רק לדר בעלייה ולא לכול מי שמפרסם יותר את הנס יש לפסוק כעיקר דינא דגמרא ולהדליק את החנוכיה ברה"ר. ונראה שהסברא היא שעיקר מצוות נר חנוכה היא נר איש וביתו ועיקר הבית זה הפתח ששם הכניסה והיציאה וכן שם החיבור שבין הבית לרה"ר וזה המקום שתיקנו חז"ל לקיום המצווה. וכיון ששם תיקנו חז"ל את עיקר ההדלקה אין לעשות חשבונות של פרסומי ניסא ולהדליק בחלון. וכן מצאתי שכתבו האחרונים להלכה. אולם יש אחרונים שהוסיפו שאם רבים לא עוברים כלל ליד פתח ביתו הפתוח לרה"ר ידליק בחלון. ואולי בגלל שאז אין כלל פרסום הנס ועיקר טעם התקנה להדליק בפתח ביתו מבחוס לא מתקיים כלל¹⁷.

שיטת הטור על פי הב"י - רק בית שיש לו פתח יכול להדליק

בפתח החצר

נחלקו הראשונים מדוע דר בעלייה אינו מדליק בפתח העלייה:

רש"י (ד"ה ואם היה דר בעלייה) כתב: "שאין לו מקום בחצר להניחה שם"¹⁸. **הטור** כתב: "שאין לו פתח פתוח לרה"ר". **הטור פסק שמדובר**

¹⁷ **כ"כ הרב קרליץ** (חוט השני עמוד שג) שאם פתח ביתו פונה לרה"ר יש להדליק בפתח ביתו, אפילו אם בחלון או במרפסת יהיה יותר פרסום הנס כיון שגם מפתח ביתו יש פרסומי ניסא וזה המקום שתיקנו חז"ל להדליק, לכן אין לעשות חשבונות איפה יש "יותר" פרסומי ניסא. ורק אם רבים לא עוברים ליד פתח ביתו ידליק בחלון. (אולם לגבי חלון הוא כתב שעדיף חלון שדרכו יש יותר פרסומי ניסא, מחלון שהוא פחות מעשרה טפחים). **וכ"כ המשנ"ב דירשו** (עמוד קלט) בשם הרב אלישיב שיש להדליק בחוץ גם אם בחלון יהיה יותר פרסומי ניסא. **והביא שלדעת הגר"ח קנייבסקי** אם יש יותר פרסומי ניסא בחלון כי בפתח הבית יראו את החנוכיה רק מעט אנשים צריך להדליק בחלון, ושכן נהג החזו"א שאף שפתח ביתו היה פתוח לרה"ר הדליק בחלון ביתו הפונה לרה"ר, כיון שאת פתח ביתו לא ראו אלא מעט אנשים.

¹⁸ **מרש"י משמע** שחייב ההדלקה הוא דווקא על פתח הבית, ולכן דר בקומת קרקע היכול להדליק בחצר, חייב להדליק שם. בעל עלייה, אינו בעלים על החצר,

במקרה שלבעל העלייה אין פתח בית משלו. אולם עדיין קשה כי הטור פסק כתוספות שיש להניח את הנרות בפתח החצר. לפי"ז מדוע שלא יניח את הנרות בפתח החצר? למדנו שלפי התוספות אם יש חצר בעל העלייה מדליק בפתח החצר ובברייתא מדובר שאין חצר. אולם מהטור משמע שגם אם יש חצר בעל העלייה מדליק בחלון. הטור כתב "ומניחה על פתח הסמוך לר"ה מבחוץ אם הבית פתוח לר"ה מניחה על פתחו ואם החצר פתוח לר"ה מניחה על פתחו ואם הוא דר בעלייה שאין לו פתח פתוח לר"ה מניחה בחלון הסמוך לר"ה". הטור כתב את הדין של בעל העלייה אחרי שני המקרים ומשמע מדבריו שבעל העלייה צריך להדליק בחלון גם במקרה שיש חצר אם אין לו פתח משלו. לפי"ז קשה מדוע שלא ידליק על פתח החצר? אולם ניתן לדחות הבנה זו ולומר שבעלייה הטור דיבר רק על מקרה שאין חצר ולכן הוא תלה את האפשרות להדליק בחלון בזה שאין לבעל העלייה פתח פתוח לר"ה. ולעולם במקרה שיש חצר מניח בפתח החצר כשיטת התוספות גם אם אין לבעל העלייה פתח לחצר.

אולם הב"י הבין כהבנה הראשונה שלפי הטור אם לבעל העלייה אין פתח משלו גם אם יש חצר לפני הבית הוא לא יכול להדליק בפתח החצר. הב"י התקשה מדוע בעל העלייה לא יכול להדליק בפתח החצר ותרץ: "אבל הכא מיירי כשהעלייה פתוחה לבית דהשתא כי מנח לה על פתח הבית או על פתח החצר לא מינכרא מילתא דמשום עלייה היא ולפיכך מניחה בחלון הסמוך לרשות הרבים".

הב"י העמיד שהטור מדבר במעין יחידת דיור בקומה העליונה של בית פרטי שהמעבר אליה הוא רק דרך הבית וה"ה בדירה מחולקת מבפנים לשני דיירים שמבחוץ יש רק פתח אחד אולם הבית חצוי לשתי דירות

ולכן אם אין לו מקום בחצר, שניתן להניח את הנרות, מדליק בחלון הסמוך לרשות הרבים. לא ברור בשיטת רש"י, האם מותר להדליק רק בחצר שבבעלותו, וכיוון שהחצר בבעלות בעל הבית, בעל העלייה אינו רשאי להדליק שם, או שכוונת רש"י, שבעל הבית אינו מרשה לבעל העלייה להדליק בחצרו, אבל אם בעל הבית מרשה, חייב להדליק בפתח העלייה שבחצר.

לשני בעלי בתים שונים. במצב כזה לא ניכר הקשר שבין הנרות לעלייה ולכן האפשרות היחידה היא להניח בחלון שבתוך העלייה¹⁹.

הב"י מחדש שלדעת הטור כדי להדליק בחצר צריך תנאי של מינכרא שהוא קיים רק כאשר יש פתח בית ניכר. בתוספות לא ראינו שיש צורך בתנאי הזה. לא ראינו שיש צורך בפתח דווקא כדי להדליק בחצר וגם לפי הגרש"ז די בקישור כללי של הרואים בין הנרות לדיירי הבתים שעוברים כול הזמן בחצר ללא קשר לפתחים. **לפי הב"י מי שאין לו פתח בית משלו לא יכול להדליק בחצר.**

ויש לחקור מהי כוונת הב"י. מה הכוונה מינכרא? ברור שאין הכוונה שצריך שיהיה ניכר לאיזה בית שייכים הנרות כי בהדלקה של כמה בתים בפתח החצר אין אפשרות כזו. האם הכוונה שאין אפשרות להכיר כי הפתח לא קיים או הכוונה שהעוברים ושבים ברה"ר רואים את הפתח? האם ניתן להדליק רק בחצר שנראית יחד עם הבית שאז היא מהווה המשך של הבית וחלק ממנו? **ולהבנה המדויקת בב"י יש נפק"מ גדולה כיון שהשו"ע (תרעא,ה) פסק כטור. וכ"כ הביה"ל (ד"ה פתח החצר) שהשו"ע פסק להדליק בפתח החצר והוא לא פסק כשיטת רש"י, אולם הר"ן והאור זרוע פסקו כרש"י. נמצא שההלכה נפסקה כדברי הטור על פי ההסבר של דבריו בב"י.**

לענ"ד כוונת הב"י שקשר ניכר בין הבית לנרות הכוונה שיש אפשרות לקשר את הנרות אל הבית ע"י ראייה וזה ע"י שלבית יש פתח קיים שניתן לראותו. לתוספות מספיקה הידיעה של העוברים ושבים ברה"ר שכול הנרות שבפתח החצר שייכים לפתחי הבתים שבחצר ולדיירים הדורים בחצר. הטור הוסיף שצריך שתהיה אפשרות עקרונית גם לראות את הקשר הזה ולכן זה מועיל רק לבתים שיש להם פתח. כול

¹⁹ ייתכן שלפי התוספות במקרה כזה בעל העלייה לא יצא ידי חובה כלל בהדלקה בפתח החצר וזה נחשב כאילו הדליק באמצע רה"ר. וייתכן שהדין של שייכות ניכרת הוא רק לכתחילה שעדיף מטעם זה להדליק בחלון אולם כיון שסוף סוף יש לו שייכות להדלקה בפתח החצר כי החצר שייכת גם לו והוא גר בביתם הנמצאים בה הוא יוצא ידי חובה וצ"ע.

בית שיש לו פתח זה בית שיש אפשרות לראותו ולדעת על קיומו וע"כ השייכות של הנרות שבפתח החצר אליו מוגדרת כניכרת.

בית שאין לו פתח גם אדם שייכנס לחצר ויעבור בכול פתחי הבתים שבה לא יראה ולא יידע שהוא קיים וממילא אין אפשרות לקשר את הנרות שבפתח החצר אליו. בית מוחבא שהוא חלק מבית אחר ואין לו פתח משלו איבד את הקשר הגלוי והנראה עם הנרות שבחצר כי אין אפשרות לחבר בינו לבין הנרות וזה כוונת הב"י "לא מינכרא שמשום עלייה הוא". רק בית שיש אפשרות לקשר בינו לבין הנרות יכול להדליק בחצר. לכן צריך שתהיה אפשרות לדעת ע"י ראייה את כמות הבתים והחייבים שיש בחצר. כאשר יש רק פתח אחד אי אפשר לדעת ע"י ראייה שיש כאן שני בתים ושני חיובים שונים. וגם אם יספרו לכולם על קיומו זה עדיין לא ייחשב חיבור ניכר.

ונראה שהטור למד את זה מכך שהתקנה הייתה להדליק בפתח הבית וכול האפשרות להדליק בפתח החצר זה רק למי ששייך לתקנה להדליק בפתח הבית. מי שאין לו פתח בית מראש תיקנו לו תקנה אחרת להדליק בחלון. והסברא היא שרק בית שיש לו פתח השייכות בינו לנרות ניכרת. לא די בשייכות קיימת²⁰ צריך שייכות ניכרת. נרות שאי אפשר לקשר אותם לבית אי אפשר לצאת בהם ידי חובה כי אופי המצווה של נרות חנוכה קשור לפרסום הנס ע"י הבית ולא במנותק מהבית גם אם זה יבוא על חשבון גודל הפרסום. לכן לכול בית שאינו ניכר (עלייה) תיקנו להדליק בחלון. נמצא שלמי שיש פתח בית יש אפשרות להדליק בפתח החצר ומי שאין לו פתח בית הוא אינו בכלל התקנה של "פתח הבית מבחוץ" כלל ולכן הוא לא יכול להדליק בפתח החצר רק בחלון. לפי הבנתי השאלה אם ניכר או לא ניכר תלויה בשאלה אם יש לבית פתח או אין פתח. ולכן להלכה לפי הטור והב"י יש לחלק בין עלייה שאין לה פתח, לבניין רב קומות שיש לדיירים שבו פתח לחדר מדרגות ויהיה חיוב להדליק בכניסה לחדר המדרגות.

אולם הילק"י החדש (חנוכה עמוד קעו) כתב "והוא הדין ממש לחדר מדרגות בבית משותף שהרי העוברים בר"ה רואים בית אחד עם פתח

²⁰ מעצם זה שהחצר שייכת לו והוא דר בה

אחד בלבד, ובית אחד עם פתח אחד לר"ה חז"ל החשיבוהו לאינו ניכר שיש כאן בעלי בתים נוספים ולכן אינם יכולים להדליק בפתח החדר מדרגות וגם בברכתם יש חשש ברכה לבטלה שבבית משותף שיש לו רק פתח אחד לרה"ר חז"ל לא תיקנו לבעל העלייה להדליק בפתח הבית אלא בחלון דווקא". לפי ההבנה של הילק"י מינכרא הכוונה שהעוברים ושבים ברה"ר רואים את פתח הבית דרך פתח החצר. בית שלא רואים את פתחו- לא יכול לקיים את המצווה בפתח חצר. לפי הילק"י אם פתח החצר צר או רחוק ופתחי הבתים לא נראים דרכו אין אפשרות להדליק בו וה"ה שאי אפשר להדליק בפתח חדר מדרגות כיון שלא ניתן לראות דרך פתח זה את פתחי הבתים. וכ"כ הרב מרדכי שטרנברג (עמוד סד) בהסבר המנהג של הרב שפירא והרצ"ה להדליק בחלון ולא בפתח החדר מדרגות שכוונת הב"י שאף שיודעים על קיומו של בעל העלייה זה לא מספיק כי אין היכר בולט שהנר שייך לו. ההיכר נוצר ע"י העובדה שמפתח החצר רואים את פתח הבית. להבנה זו לפי הטור היה צריך להדליק בפתח הבית וההדלקה בפתח החצר אפשרית מפני שפתח החצר מוביל לפתח הבית²¹.

אולם לענ"ד המשנ"ב (תרעא, כג) לא הבין כמו הילק"י כי הוא תלה את הדין בשאלה האם יש פתח או אין פתח ולא בשאלה האם רואים את הפתח או לא רואים. ומשמע מדבריו שכול בית שיש לו פתח עליו להדליק בחצר ולא בחלון. והדגיש בשער הציון (תרעא, כז) "דאם היה פתח העלייה פתוח לחצר היה מניחה על פתח החצר שהוא פתוח לרשות הרבים, ואם היה פתח העלייה פתוח לרשות הרבים היה מניחה על הפתח". המשנ"ב לא הצריך שיראו את הפתח מרה"ר ודי בכך שהפתח קיים וניתן לראותו. וכ"כ הרב זעפרני (עטרת שלמה עמוד תצג) שהרב אלישיב למד את הב"י ולכן פסק להדליק בברכה בכניסה לחדר מדרגות ובכניסה לכול חצר. וכן משמע מהדברים שציטט הרב הררי בשמו.

ולענ"ד צדקו דברי המשנ"ב והרב אלישיב. הקושי על הילק"י לענ"ד הוא מלשון הב"י שכתב את הגדר ואח"כ את ההסבר של הגדר. הגדר

²¹ וזה מזכיר את הסברה בדיני ברכות תפילה ושינוי מקום שהראייה מחברת ומצרפת שני מקומות למקום אחד ואכמ"ל כי לדעתי זה לא כוונת הב"י.

הוא שאם לעלייה יש פתח הפתוח לחצר- יש להניח את הנרות בפתח החצר הפתוח לרה"ר ואם אין לעלייה פתח הפתוח לחצר כי היא פתוחה לבית מניח בחלון. ואח"כ הב"י הסביר את הגדר- שכאשר העלייה לא פתוחה לבית לא מינכרא מילתא. ולילק"י הגדר לא נכון כי לא די בעצם מציאות הפתח ישנו תנאי נוסף מעכב שצריך לראות אותו מרה"ר. וגדר זה לא כתוב בטור שלא דיבר כלל על ראיית הפתחים מרה"ר וגם לא כתוב בב"י בתיאורו את הגדר שיוצא מדברי הטור. אם צדקו דברי הילק"י הב"י היה צריך לכתוב שלא די בכך שלעלייה יש פתח אלא שיש לה פתח שהעוברים ושבים ברה"ר רואים אותו כי אלו שני תנאים מעכבים להדלקה בחצר. קושי נוסף שהגמרא לפי שיטה זו קשה כי לשיטה זו לא צריך להגיע לבית שאינו ניכר כמו עלייה שאין לה פתח כדי לחייב להדליק בחלון כי גם כול בית עם פתח פתוח לחצר חל עליו חיוב להדליק בחלון אם העוברים ושבים בפתח החצר לא רואים את פתחו. וזה מקרה הרבה יותר נפוץ ומצוי מבית מוחבא שאין לו פתח כלל. והחידוש הזה לא נכנס בתוספות שהוא מקור השיטה של הדלקה בפתח החצר שמדברי התוספות משמע שלא צריך בכלל ניכר ואם יש חצר ברור שבעל העלייה שהוא מדיירי החצר מדליק בפתח החצר גם אם אין לו פתח כלל וזה לא נכנס גם בלשון הטור שלא דיבר כלל על ניכר ולא דיבר כלל על ראייה של הפתח מרה"ר ותלה את הגדר רק בשאלה אם יש לעלייה פתח או אין לעלייה פתח. וגם בלשון הב"י שדיבר על מינכרא יותר נראה שאין זו כוונתו שלא הזכיר תנאי זה כאשר הסביר את גדר הדין. ואם אין הכרח כלל שזה כוונתו למה לנו להסביר כן בכוונתו ולהוציא את הסברו דחוק מאוד בלשון הטור שאותו הוא בא להסביר ורחוק מאוד משיטת התוספות שהיא מקור שיטת הטור. ולא מסתבר שהב"י יעמיס כן בדברי הטור ויחדש גדר שהכול תלוי ביכולת לראות בפועל את הפתח. והריטב"א הוא הראשון היחיד שחילק בין סוגי חצרות- בין חצר פרטית לחצר משותפת לכמה בעלי בתים- אך לא נפסקה ההלכה כמותו. והתוספות והטור והשו"ע כתבו שגם חצר ששייכת לכמה בתים ניתן להדליק בפתחה ולא כתבו בפירוש שזה רק בתנאי שרואים את הפתחים מרה"ר יהיה תמוה מאוד לחדש כן בדבריהם. וגם מרן בשו"ע אם זה ההסבר שהוא היה מבין בטור הוא לא היה צריך להעתיק את הטור בסתמא אלא להוסיף כמה מילים כדי שהגדר יהיה ברור שרק בית שרואים את פתחו מרה"ר יכול להדליק בפתח החצר. לכן נראה שצדקו

דברי המשנ"ב והרב אלישיב בדברי הב"י והטור. הרב יצחק יוסף כתב: "וגם בברכתם יש חשש ברכה לבטלה". וכאמור לענ"ד אין בזה שום חשש מצד ההבנה שלו בדברי הב"י ואולי יש בזה חשש מצדדים אחרים כגון למי שרוצה לחוש לשיטת רש"י או לחזו"א.

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם (ד,י) כתב "חצר שיש לה שני פתחים בשתי רוחות צריכה שתי נרות, שלא יאמרו העוברים ברוח זו לא הניח נר חנוכה, אבל אם היו ברוח אחת מדליק באחד מהן". מהרמב"ם משמע שפסק כתוספות. **ואע"פ שהרמב"ם כתב** (ד,ז) להניח את הנר בפתח הבית משמאל הנכנס, והוא לא חילק בין בית הפתוח לחצר לבית הפתוח לרה"ר, וכן **הוא כתב** (ג,ג) "ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים". צ"ל שהוא סמך על דבריו בהלכה י. **ולענ"ד אע"פ שהרמב"ם רק העתיק את דברי הגמרא, אם הוא היה סובר שא"א להדליק בחצר רק בפתח הבית הוא היה צריך לומר את זה בפירוש שמדובר בפתחים שבבית לחצר כפי שרש"י כתב.**

וראיתי **שערוך השולחן** (תרעא,כ) הבין שהרמב"ם פסק כרש"י וע"כ התקיף את השו"ע מדוע נטה מהרמב"ם ורש"י הר"ן והסמ"ג ופסק כתוספות. **אולם לדברינו** שהרמב"ם והתוספות והרא"ש והטור סוברים כאותה שיטה דברי השו"ע ברורים. **ובש"ת באהלה של תורה** (ב,צז) פסק לגבי מחלוקת התוספות ורש"י שדעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד **ודבריו תמוהים לפסוק נגד השו"ע והרמ"א. לכן להלכה יש להורות כשיטת התוספות ולהדליק בפתח החצר.**

שיטת הריטב"א

לדעת הריטב"א (כג. ד"ה הא דאמר רב הונא) בחצר שלפני בית פרטי יש להדליק בפתח החצר כתוספות ואילו בחצר שלפני כמה בתים יש להדליק בפתחי הבתים כרש"י. ונראה שטעם דבריו שבכמה בתים באותה חצר לא ניכר למי שייכים הנרות. לדעתו לא יהיה ניתן להדליק בפתח החדר מדרגות.

שיטת רב שר שלוםהאם הדרים בחצר אחת משתתפים יחד

הטור (תרעז) כתב בשם רב שר שלום, שאנשים הרבה הדרים בחצר אחת, משתתפים בשמן ויוצאים בנר אחד המונח בפתח החצר, אבל להידור מצוה כול אחד מדליק בעצמו על פתח ביתו.

וקשה עליו שאם הוא סובר כתוספות מדוע שכולם ישתתפו יחד ולא ידליקו כול אחד בנפרד? ועוד מדוע הוא כתב שיותר מהודר לעשות כרש"י ולהדליק על פתח הבית, הרי זה פוגע בפרסום הנס לבני רה"ר? **בשר"ת תפילה למשה** (חלק ב עמוד תמח) **כתב שכוונתו שיותר מהודר להדליק נרות נוספים בפתח הבית חוץ ממה שכולם יחד מדליקים בפתח החצר, וכ"כ הב"ח שם. לפ"ז התפילה למשה** כתב שהטור חולק על התוספות, ולדעתו אע"פ שמדליקים בחצר, כולם משתתפים יחד.

המגיד משנה לכאורה חלק על רב שר שלום, כי לדעתו שני בעלי בתים שאינם סמוכים על שולחן אחד, אינם יוצאים יד"ח בשיתוף, וצריך כול אחד מהם להדליק בעצמו. **וכן מוכח מהתוספות** שהסבירו שני שיש לו שני פיות עולה לשני בני אדם הכוונה לשני בנ"א הגרים בחצר אחת, ואם שניהם יכולים להשתתף מדוע הם צריכים שני נרות? **וכ"כ הברכי יוסף** בשם שו"ת שערי ישועה.

התפילה למשה (עמוד תנ) כתב שהסברא שכול אחד ידליק היא שחז"ל תיקנו "נר איש וביתו" ומכאן שרק מי שנכלל בבני ביתו יוצא בנר שלו, אבל מי שלא סמוך על שולחנו, ויש לו חלק בבית בפ"ע, אינו בכלל "ביתו" של השני.

ממסקנת דבריו של הברכי יוסף משמע שלהלכה ניתן להשתתף כי הוא הביא **שיבולי לקט** שסובר שבכה"ג משתתפים בנר אחד, **וכ"כ הבן איש חי** (וישב אות יז) שכול הבעלי בתים ישתתפו בפרוטה כדין אכסנאי. **וזה אולי יסוד הפסיקה של הרב יצחק יוסף** שפסק לכול המפונים בבתי מלון להדליק חנוכיה משותפת בכניסה למלון.

אולם לענ"ד צדקו דבר התפילה למשה שכתב שלהלכה אין לעשות נר משותף ולברך עליו, לחוש למגיד משנה וסיעתו, ועוד שיתכן שגם

השיבולי לקט וסיעתו יודו במציאות של כמה בתים הפתוחים לחצר, והם דיברו רק על כמה בעלי בתים בבית אחד, ועוד שהשר"ע לא הביא את דברי רב שר שלום, ויתכן שהוא חולק עליו ופוסק לגמרי כטור והתוספות. ובפרט לעניין הברכה ספק ברכות להקל.

סיכום קצר של שיטות הראשונים והאחרונים

1. רש"י סובר שמדליקים בפתח הבית. (בשיטתו ראינו שלוש סברות עיקריות למסקנה: (צריך שיהיה ניכר מי הדליק ומי מפרסם את הנס, המצווה היא חובת בית ורק בעיקר דירתו של אדם ניתן להדליק, צריך שהנרות יראו גם לבני הבית וגם לבני רה"ר)

2. התוספות סוברים שמדליקים בפתח החצר. (בשיטתם ראינו ארבע סברות עיקריות: תשובות והנהגות - דין פתח הבית לא מתקיים בפתח החצר ועיקר התקנה זה להדליק בחוץ - דהיינו ברה"ר ולפרסם את הנס במקום הכי סמוך לביתו של האדם. הליכות שלמה - דין פתח הבית מתקיים בפתח החצר שדרכה נכנסים ויוצאים, כי עיקרו שיהיה ניכר בצורה כללית מי הם קבוצת הדיירים המפרסמים שאליהם הנרות משתייכים. לשיטות אלו לא צריך חצר שעושים בה שימושי דירה וניתן להדליק גם בפתח החדר מדרגות. חז"א לפי הגרש"ז - דין פתח הבית מתקיים בפתח החצר כיון שהחצר היא הרחבה והמשך של הבית ניתן להדליק רק בפתח מקום שיש לו שם בית - שעושים בו שימושי דירה. חז"א לפי האז נדברו - דין פתח הבית מתקיים בפתח החצר שלמרות שבחצר עיקר הפרסום הוא לבני רה"ר נשאר עדיין גם מעט פרסום לבני הבית. ניתן להדליק רק בפתח חצר שעושים בה שימושי דירה. בחצר שלא עושים בה שימושי דירה כמו חדר מדרגות אין היכר לבני הבית כלל).

3. הטור והשו"ע סוברים שמי שיש לו פתח בית מדליק בפתח החצר ומי שאין לו פתח בית כי נכנס דרך פתחו של חברו מדליק בחלון. להבנת החז"א צריך חצר שעושים בה שימושי דירה להבנת הגרש"ז והתשובות והנהגות לא צריך.

4. לריטב"א בחצר פרטית שניכר למי שייכים הנרות מדליקים בחצר, בחצר השותפים שלא ניכר למי שייכים הנרות מדליקים בפתח הבית

5. רב שר שלום סובר שכול הגרים בחצר משתתפים יחד. ולהידור בנוסף לכך כול אחד מדליק בביתו.

הלכה למעשה באחרונים בחצרות ובחדרי מדרגות בימינו

1. ניתן להדליק לכתחילה בכניסה לחצרות ולחדרי מדרגות גם אם אין

צורת הפתח ואין לחוש לשיטת רש"י כיון שהרמב"ם השו"ע והרמ"א

פסקו כתוספות ואין לחוש לחזו"א

ההליכות שלמה (עמוד ער) כתב שיש להדליק בפתח של חדר המדרגות הפונה לרה"ר, ואם יש שביל המוליך מרה"ר עד פתח ידליק בראש השביל אע"פ שאין שם צורת הפתח, כי מה שהודגש פתח זה כדי שיהיה היכר שהכניסה דרך שם²². הרב אברהם עדס כתב בספרו **שלדעת הגרש"ז** אם יש חצר או שביל לפני החדר מדרגות, אם השביל הוא כנגד הפתח ידליק בפתח החדר מדרגות, כי אין הבדל בפרסום הנס בין ההדלקה שבפתח הבניין, להדלקה שבתחילת השביל. אך אם הפתח היוצא מהבנין פונה לצדדים, ידליק בפתח החצר או השביל הסמוך לרה"ר אף שאין בו צורת הפתח. לדעת הגרש"ז אם מדליק בפתח שאין בו מזוזה יניח את הנרות בימין (כגון השוכר בחו"ל פחות משלושים יום), וה"ה בפתח החצר שאין בה מזוזה, וכן המדליק בחלון יניח את הנרות בימין החלון שבכול דברי מצוה ימין קודם.

הגרש"ז הוסיף שאם הדליק כבר אחד מהדיירים בפתח הבניין, עדיף שידליקו הדיירים האחרים בחלון הפונה לרה"ר. והטעם שכך יש היכר מי בעל הנר כדברי רב שר שלום בטור, ועוד שפעמים ובחלון יש יותר פרסומי ניסא, וגם שאפשר להדליק בחלונות שונים הפונים לצדדים שונים, וכיון שאין לנו אופן להשוות את המגורים שבזמננו לזמן חז"ל אם כבר מישוהו הדליק בפתח כפשטא דדינא דגמרא, השאר ידליק בחלונות. אולם הרב יהודה עדס אמר שחצר משותפת שאין לה מזוזה מעיקר הדין הדייר הראשון ידליק בימין וחברו בשמאל כדי שהנכנס יהיה מסובב במצוות, ואם יש יותר דיירים ידליקו בימין.

וכ"כ **הפסקי תשובות** "ולמעשה, יש הנוהגים להדליק בכניסה לחדר המדרגות ואם קיימת חצר המקיפה את הכניסה לחדר המדרגות מדליקים בפתח הכניסה לחצר. ויש הנוהגים להדליק בחלון הבית

²² **המשנ"ב דירשו** (עמוד 105) הביא שלגר"ז צריך פתח שחייב במזוזה, ולגרש"ז לא צריך צורת הפתח ודי שניכר שנכנסים דרכו לחצר.

הפונה לרה"ר, ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד, ויש אומרים שהמהדר ידליק בכניסה לחדר מדרגות בברכה ומיד בלי הפסק יעלה וידליק בחלון ביתו ויצא לכל הדעות.

וכ"כ הרב הררי (עמוד כו) שהרב אלישיב הורה שהכי טוב להדליק בפתח החדר מדרגות מבחוץ. וכן שהרב עצמו היה מדליק בפתח החצר. וכ"כ הפסקי תשובות (עמוד תסז) שכן נהגו הגר"ז מבריסק והרב מפונביז. וכ"כ המשנ"ב דירשו (עמוד קלט) בשם הגר"ז שאין דין תשמיש בחצר לעניין חנוכה, וגם החצרות של זמנינו דינם כחצר. וכן דעת הרב אלישיב שאפילו גינות נוי שלפני הבית דינם כחצר, וצריך להדליק בפתחם.

המשנ"ב דירשו (עמוד 105) כתב בשם הרב אלישיב שבבנין מגורים דיירי הקומות העליונות אין דינם כדרים בעלייה ולכן הם צריכים להדליק בפתח הבניין ולא בחלון, שרק מי שדר בעלייה הפתוחה לבית שתחתיה נחשב לדר בעליה ואינו מדליק בפתח החצר. וכאשר יש רוח, ואין לאדם חנוכיה עם אקווריום יש להקל לכתחילה להדליק בבית. והוסיף (דירשו עמוד קלט) בשם הרב אלישיב שיש חיוב להוציא הוצאות ולקנות עששית כדי להדליק בחוץ כעיקר התקנה ושההדלקה בחוץ דוחה את כול שאר ההידורים בנר חנוכה (נרות שעווה ואפילו נר אחד בכול לילה בחוץ עדיף על יותר נרות בפנים וכן אם לא יכול להדליק בחוץ מחמת חולי ידליק בחוץ ע"י שליח ולא ידליק בפנים או בחלון).

התשובות והנהגות כתב שזה חידוש לומר שלגדרי נר חנוכה צריך גדרים גמורים של חצר ושל פתח, ומסברא יותר נראה שעיקר פרסומי ניסא הוא לבני רה"ר ולכן יש להדליק ברה"ר אע"פ שאין לנו דין חצר ממש. ופתח שכתוב בגמרא הכוונה לכניסה ולא לצורת הפתח. והביא שהמנהג העתיק בירושלים להדליק בפתח החצר גם אם אין פתח שחייב במזוזה.

מגרש חנייה לדעת הגרש"ז אינו חצר כיון שאין עיקר שימושו לכניסה ויציאה ולרב אלישיב דינו כחצר. בחוברת כי בא מועד כתב שהמקל להדליק שם יש לו על מה לסמוך.

הרב נריה (מאורות נריה) כתב "במדינתנו המשוחררת אנחנו יכולים לחזור למנהג הקדום ולהדליק את נר חנוכה בפתח הבית מבחוץ, ואומנם

יקירי ירושלים נוהגים להדליק על פתחי הבתים במסגרות ראויות לכך. וראוי היה להנהיג את המנהג הזה בכול משכנותינו בכול ערי ישראל להבליט בזה את חרותנו והרגשת הקוממיות בארצנו²³.

2. אין להדליק בכניסה לחצרות ולחדרי מדרגות בימינו ולכן לכתחילה יש

להדליק בחלון

לפי החז"א (הביאו אותו האחרונים- פסקי תשובות עמוד תסו, משנ"ב דירשו עמוד קלח, תשובות והנהגות והאז נדברו ועוד) האפשרות היחידה להדליק ברה"ר זה רק למי שיש פתח בית הפונה לרה"ר או שיש לו חצר שממשתת לשימושי דירה ושימושים ביתיים. מי שיש לו חצר למעבר או גינה לא יכול להדליק בפתחה וכן מי שגר בבניין לא יכול להדליק בפתח החדר מדרגות. **וכ"כ הרב ניסים קרליץ** שרק אם פתח ביתו פתוח לרה"ר ידליק שם, אבל חדרי מדרגות לא ברור אם יש להם דין חצר ולכן עדיף להדליק בחלון²³.

מערוך השולחן משמע להדליק בחלון הפונה לרה"ר, משום שזהו מקום ההדלקה לפי שיטת רש"י ורוב הראשונים ויש לחוש להם, וכן פסקו כמה אחרונים בגלל שבהדלקה זו יוצאים יד"ח לכול הדעות. **וכ"כ הרב מלמד** (עמוד 262 ו264) שהכי טוב להדליק בחלון הפונה לרה"ר. וגם אם ביתו גבוה אך העוברים ברחוב יכולים לראות או הבניינים ממול ידליק בחלון. ואם אין חלון ידליק בפתח הבית ולא ידליק בפתח הבניין כי יש אומרים שלא יוצא באפשרות זו ידי חובה, ומדוע להיכנס לספק ולהדליק בפתח החצר? והוסיף שגם הגרים בקומות גבוהות לא ידליקו בפתח הכניסה לחדר מדרגות כי יש סוברים שבהדלקה זו לא יוצאים ידי חובה אלא ידליקו בחלון או בפתח הבית מבפנים או בחוץ. **וכ"כ בתורת המועדים** (עמוד עה) **לרב דוד יוסף** שמלבד סברת החז"א, דעת רבים מהפוסקים שבזמן הזה לא צריך להדליק בחוץ וזה רק מצוה מן המובחר, ולדעת רש"י לא מדליקים בפתח החצר כלל, לכן נכון יותר להדליק בחלון ושהבית גבוה יניח בפתח הדירה מבפנים.

²³ והוסיף שטוב להדליק גם בכניסה לבניין ששם יש יותר פרסומי ניסא, אך לא יברך שם, כי לא ברור שיש לחדר מדרגות דין חצר לעניין נר חנוכה.

הרב הררי כתב שמנהג הרב שפירא להדליק בחלון הפונה לרה"ר, משום ששם יש יותר פרסומי ניסא מפתח החצר או הבית. הרב הררי הביא שהרב ישראלי היה מדליק בחלון, ולדעתו זה יותר טוב מפתח הבית מבפנים, כי ע"י כך יש פרסומי ניסא גם לבני הבית וגם לבני רה"ר. ולא זכיתי להבין שיטות אלו כלל²⁴.

התפילה למשה כתב שהגרים בקומות הראשונות ידליקו בחלון או במרפסת הסמוכה לרה"ר מבחוץ (אם אינם גבוהים מקרקע רה"ר 20 אמה-דהיינו 10 מטר), והגרים בקומות העליונות ידליקו בפתח הבית מבפנים, וטוב ונכון שישתתפו יחד וידליקו עוד נר בכניסה לחדר מדרגות ללא ברכה²⁵.

האם ניתן להדליק בפתח הבית הפונה לחדר מדרגות

לדעת הרב קרליץ מי שגר בבניין ואין לו חלון הפונה לרה"ר (גר מעל 20 אמה), ידליק בפתח ביתו הפונה לחדר מדרגות המשותף להרבה דירות. לדעתו יותר טוב להדליק בפתח הבית הפונה לחדר מדרגות, מאשר בפתח החדר מדרגות. וכן זה עדיף מלהדליק בתוך הבית כי כך הוא מרוויח שהמזוזה שלו מימין ונר חנוכה משמאל. וישאיר את דלת ביתו פתוחה כדי שיהיה פרסומי ניסא גם לבני הבית.

וכ"כ הרב מלמד שמי שאין לו חלון פונה לרה"ר ידליק בפתח הבית מבפנים או מבחוץ כדי להרוויח את המעלה של מסובב במצוות.

בש"ת אז נדברו כתב שגם רש"י והר"ן מודים שבחצר סגורה, שאינה נראית מבחוץ, ידליק בחלון הפונה לרה"ר. לדעתו גם לפי החז"א אין

²⁴ ושיטות אלו לא ברורות לי כלל כפי שהערתי בתוך החוברת כיון שמוכח מהברייתא שלא עושים חשבונות של פרסומי ניסא וכן לא עושים חשבון של יותר פרסום הנס לבני הבית (למרות שיש מושג כזה כפי שעולה מהפוסקים לענין הדלקה בפנים מאוחר בלילה). ולכן הברייתא לא חילקה בכך ואפשרה רק לבעל העלייה להדליק בחלון וצ"ע.

²⁵ ומסקנתו תמוהה בעיני, מדוע הוא לא מיקל לרוצים לעשות כפשט דברי הש"ע, להדליק בכניסה לחדר מדרגות? ובשלמא לדרים בקומות הראשונות שעושים פרסומי ניסא דרך החלון הסמוכה לרה"ר אבל הגרים בקומות העליונות מדוע שלא יזכו להדליק בפתח הבנין ויפרסמו את הנס רק לבני הבית? והייתי אומר שיברך על הנר שבכניסה לחדר מדרגות, ואח"כ ידליק בביתו ללא ברכה כיון שהדלקה זו יותר מהודרת ולא להפך.

להדליק בפתח הבית הפונה לחדר מדרגות כי אין בני רה"ר רואים כלל את הנרות. (הוא הסביר שלפי החזו"א השו"ע פסק כתוספות דווקא בחצר שבזמנם שהיו משתמשים בה, והיה היכר גם לבני הבית וגם לבני רה"ר, אבל אם החצר סגורה אין עניין להדליק על פתח ביתו).

ההליכות שלמה כתב שאם מדליק בפתח הדירה הפונה לחדר מדרגות יצא יד"ח, אולם עדיף להדליק על פתח הבניין כי שם יש יותר פרסומי ניסא, אפילו אם אחרים כבר הדליקו שם.

ולדינא לענ"ד יש סברא גדולה לא להדליק בפתח הבית הפונה לחדר מדרגות כי שם בד"כ אף אחד לא רואה את הנרות, וכך אין פרסומי ניסא לבני הבית ולבני רה"ר. והתשובות והנהגות הסתפק בזה האם לשיטת התוספות והשו"ע בכלל יצא ידי חובה.

האם ניתן להדליק בפתח בניין הפתוח לחצר של הבניין
הרב שטרנבוך יצא נגד המדליקים בתוך החצר סמוך למדרגות הכניסה לבניין בגלל החשש של החזו"א, משום שלרש"י הם לא יוצאים יד"ח כי לא ניכר של מי הנר, וגם לתוספות יש להסתפק כיון שלדעתם צריך להדליק ברה"ר ממש מחוץ לחצר. (וגם בישיבה לפי זה אין להדליק בפתח הבניין הפונה לחצר).

חלון למעלה מעשרים אמה²⁶

הגמרא (כב.) אומרת "נר של חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי" וכל"כ השו"ע (תרעא,ו) שנר שהניחו למעלה מעשרים אמה לא יצא.

הטור כתב בשם רבינו יואל שכול הפסול של נר חנוכה למעלה מעשרים אמה הוא דווקא כשהדליקו בחוץ אבל אם הדליקו בבית אינו נפסל. והביא ראיה מהמבואר בגמרא בסוכה (ב:) שכאשר הדפנות מגיעות לסכך אף אם הסוכה גבוהה למעלה מ20 אמה כשרה כיון שהעין מבחינה שיש שייכות בין הסכך לדפנות. הטור חלק כי בסוכה צריך לראות את הסכך והדפנות עוזרות לו לראות אולם בנר חנוכה

²⁶ לחזו"א 11.52 מטר, לגר"ח נאה 9.60 לרב עובדיה יוסף הנכד 10.40

אין שייכות בין הקירות של הבית לנר ולכן הוא לא יראה ואין כאן פרסום הנס. הרב עובדיה חשש לעניין הברכה לרבינו יואל²⁷.

הפרי חדש והמחצית השקל כתבו שמודדים את העשרים אמה מקרקע רה"ר ולא מקרקע הבית כי הטעם שלמעלה מעשרים אמה לא יצא זה בגלל שהעין לא שולטת ואין פרסום הנס לעוברים ברה"ר. וכ"כ המשנ"ב בשער הציון (תרעא,מב).

הרב קרליץ (עמוד שיב) כתב שאם אפשר לראות את הנר רק אם מטים את הראש במיוחד, זה לא נחשב ששלטא בו עינא. **וצריך שבני רה"ר יראו את הנר בדרך הילוכם**. לכן אם יש מקום מסוים ברה"ר שלגביו הנר נמצא בתוך 20 אמה זה מועיל²⁸. **וכן שמעתי מהרב עובדיה יוסף (הנכד) שאמר בשם הגר"ח קנייבסקי והרב אליהו שלא מסתכלים רק על הרה"ר שמתחת לבית אלא גם אם עוברים למדרכה שבקצה השני ומשם רואים את החנוכייה טוב בלי להרים את הראש זה מועיל וידליק בחלון**²⁹.

אם אין מקום שבני רה"ר יכולים לראות את הנרות בדרך הילוכם נחלקו האחרונים אם יש עניין לשים בחלון:

1. שעה"צ (ס"ק מב) כתב שמעל עשרים אמה לא מניחים את הנרות בחלון הפונה לרה"ר, כיון שאין היכר לבני רה"ר כי למעלה מעשרים אמה העין לא שולטת אלא יניח בפתח מול המזוזה. **וכ"כ האחרונים** שמתי שהוא

²⁷ **החזון עובדיה** (עמוד לה) פסק שמי שהדליק למעלה מעשרים אמה יכבה את הנרות ויחזור וידליק אותם מתחת ללא ברכה. הטעם שלדעת רבינו יואל הדלקה זו כשרה כיון שהדפנות מגיעות לנר וספק ברכות להקל.

²⁸ וחשבתי לומר שהב"י הגדיר בהלכות מגילה בסימן תרפח שהגדרת נראה אע"פ שאינו סמוך לעניין מקומות הנראים עם הכרך זה כול שנמצא במרחק אווירי בתוך מיל למרות שבקרקע יש יותר ממיל. רואים שכדי להגדיר את המקומות כנראים יחד אם יש איזה מקום שממנו ניתן למדוד מיל גם אם הוא באוויר זה מועיל ושמה ה"ה לגבי ראיית החנוכייה שאם יש איזה מקום ברה"ר ממנו הנר נמצא בתוך עשרים אמה ונראה מהמקום שבו בני אדם עומדים זה בגדר נראה. ושמה יש לחלק וצ"ע

²⁹ שבט הלוי (ד,סה) כתב שמי שחלון ביתו לא גבוה למעלה מעשרים אמה מקרקע רה"ר אבל הוא רחוק יותר מעשרים אמה ברוחב (כגון שיש גינה באמצע) אפשר להדליק בחלון אם ניתן לראות את הנרות בראיה רגילה. **המשנ"ב דירשו** (עמוד 107) כתב שכן דעת הגר"ח קנייבסקי שדווקא בגובה אין עין בנ"א שולטת אבל במרחק יש להקל עד מרחק שדרך בנ"א לראות.

מדליק בפנים ידליק בפתח הבית משמאל, וכ"כ הרמ"א (תרעא, ז). וכן דעת הרב אלישיב הרב אליהו והרב קנייבסקי שאין להדליק בחלון כי פרסומי ניסא זה לרה"ר ולא לגרים בבניין ממול. וכ"כ הרב הררי (עמוד כט) בשם הרב אליהו והרב אלישיב שזה פרסום נס ליחידים רבים ולא לעוברים ושבים ברה"ר, וכמו שאדם יכניס אנשים רבים לדירתו, לא נאמר שבגלל זה ידליק בפנים ולא כלפי רה"ר כי הוא מפרסם את הנס לרבים. וכ"כ המשנ"ב דירשו (עמוד 107) בשם הרב אלישיב שדינם של הבתים ממול כרשות של הרבה יחידים ולכן ידליק בפתח דירתו הפונה לחדר מדרגות. וכ"כ הרב קרליץ (חוט השני פרק יט). והרב אריאל (באהלה של תורה ב, צז) כתב שלשיטת רש"י לא הצריך פרסום הנס לבני רה"ר רק לבני החצר יש עניין לפרסם לדיירים ממול וזה עדיף מהדלקה על פתח הדירה הפונה לחדר מדרגות כי בחדר מדרגות יבחינו בנרות רק דיירי אותה קומה ואילו בחלון יבחינו בנרות הרבה יותר אנשים וגם בני הבית יראו יותר את הנרות. אולם לתוספות הפרסומי ניסא הוא לרה"ר דווקא.

2. הרב יעקב יוסף אמר שלפי הרב בן ציון אבא שאול מדליקים בחלון ויש בזה פרסומי ניסא לדירים בבנין ממול. וכן פסקו הגרש"ז והרב יהודה עדס. ואפילו אם הבניין שמול נמוך מחלוננו, כול שאין נמוך בעשרים אמה הרי עיניהם שולטת בחלוננו ורואים את נרותיו ויש בזה פרסומי ניסא, ומעלת פרסומי ניסא עדיפה על מעלת מסובב במצוות. וכ"כ החזו"ע (עמוד לו) שכאשר הוא מדליק בחלון הבית יש פרסומי ניסא גם לבני הבית וגם לדירים בבנין ממול וגם להולכים ברה"ר לפי סברת רבינו יואל כיון שהדפנות מגיעות אל החלון. וכ"כ הרב הררי (עמוד כט) בשם הרב ישראל. שבט הלוי (ד, סה) כתב שכיון שהמנהג להדליק בחלון הסמוך לרה"ר וגם יש היכר גמור לבני ביתו וגם השכנים הגרים בבתיים שמסביב הם בתוך עשרים אמה לחלוננו והפמ"ג סובר שגם למעלה מעשרים אמה יש קצת היכר לבני רה"ר- אין לשנות מהמנהג וידליק בחלון.

ויש לענ"ד לחזק את המנהג לשים בחלון גבוה על פי דברי הריטב"א שזכינו לו בדורנו ולא היה לפני רבותינו האחרונים שכתב שמי שדר בקומה גבוהה מודדים את העשרים אמה ביחס אליו ולא ביחס לקרקע

רה"ר ויש לו להניח את הנר בחלון בכול מקרה כי כול פרסום שיכול לעשות הוא חייב לעשות. ובחידושי הגר"ח גרינמן כתב שיש לנהוג כריטב"א³⁰.

לענ"ד זה תלוי במציאות וודאי שאם הוא מדליק בחלון צדדי מבחוץ שלבני הבית כמעט ואין היכר, והוא גם מפסיד את המעלה של מסובב במצוות, וגם אין רבים שיראו את הנר שלו רק בודדים בבניין ממול, עדיף שידליק בפתח. אולם אם מדליק על החלון מבפנים או מבחוץ אבל במקום בולט וניכר לבני הבית, עדיף להרויח את מעלת פרסומי ניסא לחלק מהדעות, כיון שזאת עיקר התקנה של הדלקת הנרות כלפי חוץ, ואת דעת הריטב"א, מאשר את המעלה של מסובב במצות שהיא באה לענ"ד רק על גבי פרסום הנס כאשר אפשר לעשות את שניהם. ולענ"ד הכי טוב שכול הדרים למעלה מעשרים אמה ידליקו בפתח הבניין, אפילו אם כבר הדליקו שם. ואם רוצים להחמיר ידליקו גם בפתח הבניין וגם בחלון הגבוה.

האם ניתן להדליק בפנים כאשר אין סכנה להדליק

בחוץ³¹

הברייתא הוסיפה שבשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו. האם ההדלקה בשעת סכנה בפנים זוהי תקנה חדשה או שהיא כלולה בתקנה המקורית?

בגמרא (כב:) מובא: "הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא עשה ולא כלום" וברש"י שם משמע שאם יש אפשרות להדליק בפתח הבית, ההדלקה בפנים לא נחשבת הדלקה במקום חיובא. **נמצא שלדעת רש"י לא יוצאים בהדלקה בפנים כאשר ניתן להדליק בחוץ. ואף את מעשה ההדלקה חייבים לעשות בחוץ בפתח הבית.** דברי הגמרא על פי רש"י מאוד מובנים אם נסביר שהדלקה בפנים מבוססת על תקנה חדשה. כיון שהתקנה

³⁰ ולכאורה כיון שהנושא בגמרא הוא פרסומי ניסא ולא שלטא ביה עינא צריך למדוד מרשות הרבים כדברי הפרי חדש כי צריך שבני רה"ר יראו את הנרות ולפרסם להם את הנס? ושמעתי מהרב אהרן פישר שאולי הריטב"א הבין שפרסומי ניסא זה הגדרה במעשה עצמו בלי קשר לרואים ולכמות הרואים.

³¹ לסוגיה זו אם ירצה ה' נייחד חוברת נפרדת שתעסוק בזמן ההדלקה בכול שיטות הראשונים וכאן הבאתי רק את עיקרי הדברים

המקורית כוללת רק הדלקה בחוץ ברור שמי שהדליק בפנים לא יצא ידי חובה.

ברמב"ם (ג,ג) מובא תיאור כללי של ימי חנוכה לפני הכניסה לפרטי ההלכות. שם כתוב: "ומדליקין בהן נרות על פתחי הבתים" משמע שזה לא פרט צדדי במצווה אלא מהותה ועניינה. ואם מדליק בתוך הבית אינו מקיים את המצווה. **וכן משמע מהרמב"ם** (ד,ה) שלאחר שתכלה רגל מן השוק אינו מדליק ולא כתב שידליק בפנים כמו בשעת סכנה³². וכן משמע מדבריו (ד,ט) "הדליקו מבפנים והניחו על פתח ביתו לא עשה כלום עד שיניחנו במקומו". לפי הרמב"ם מעשה ההדלקה צריך להיות במקום ההנחה וכיון שאי אפשר להניח בפנים אי אפשר לעשות את מעשה ההדלקה בפנים. **גם מהתוספות** (כא: ד"ה דאי לא אדליק) משמע שעיקר מצוות ההדלקה היא כדי לפרסם את הנס לרה"ר. לכן מתי שאין סכנה זמן ההדלקה נגמר שכלתה רגל מן השוק ואי אפשר להדליק לאחר מכן. רק בשעת סכנה אפשר להדליק כול הלילה בפנים כי ההדלקה בשעת סכנה בתוך הבית היא תקנה חדשה ואין ללמוד ממנה לזמנים רגילים.

הריטב"א (כא: ד"ה דאי) כתב שאם איחר ולא הספיק להדליק עד שתכלה רגל מן השוק צריך להדליק בפנים כמו בשעת סכנה. **הריטב"א כתב** (ד"ה ובשעת) שאין כוונת הברייתא לסכנת נפשות אלא אפילו בסכנת צער או איבה מדליק בפנים. **הריטב"א הוסיף שבמקומות שיש רוח וא"א להדליק בחוץ מדליק בבית. וכ"כ ערוך השולחן.** מהריטב"א משמע שאין חידוש בזה שאפשר לקיים את המצווה בפנים. ההדלקה בפנים לא מבוססת על תקנה חדשה רק לשעת סכנה אלא היא כלולה בתקנה המקורית ולכן פשוט שבמקום פיקוח נפש ניתן לקיים את המצווה בבית ואת זה הגמרא לא הייתה צריכה לחדש. הגמרא באה לחדש שבכול אופן שלא יכול להדליק בחוץ ניתן לקיים את המצווה בבית כיון שעיקר מצוות נר חנוכה מתקיימת גם בפנים. **וכ"כ הגרש"ז**

32 אולם שהרמב"ם מפרט את ההלכות (ד,ז) הוא כולל את ההלכה של הנחה בפתח הבית יחד עם הלכות נוספות שאינן לעיכובא כמו להניח את החנוכיה בשמאל כדי שיהיה מסובב במצוות.

בהליכות שלמה (עמוד רעו) להוכיח מהריטב"א והרשב"א שזה רק מצווה ולא לעיכובא³³.

אולם הרב שטרנברג (עמוד מז) **העיר** שעדיין לא ברור בריטב"א האם כאשר אין סכנת צער ואיבה וניתן להדליק בחוץ מי שהדליק בבית קיים את המצווה או לא. שייתכן שאדם יוצא ידי חובתו במצוות נר חנוכה רק אם עשה ככול יכולתו ופרסם את הנס ככול יכולתו. ולכן מי שלא יכול להדליק בחוץ יוצא בהדלקה בפנים אך מי שהיה יכול להדליק בחוץ והדליק בפנים לא עשה כלום. וע"ש שהוכיח מדין שיעור הנר את היסוד הזה שאדם יוצא ידי חובה אם הוא מפרסם כפי יכולתו. שלהלכה שני אנשים שמדליקים נר של רבע שעה אחד יוצא ידי חובה וחברו לא³⁴.

מהרב אלישיב משמע שאם אפשר להדליק בפתח הבית אין אפשרות להדליק בתוך הבית אפילו בחלון. לדעתו המדליק בחלון מכניס עצמו למחלוקת ראשונים שלרוב הראשונים לא יצא ידי חובה ולריטב"א יצא ויש לחוש להלכה שהוא לא יוצא ידי חובה. ונלענ"ד שזה נובע ממה שהסברנו בדעתו ובדעת התשובות והנהגות שדין ההנחה ברה"ר (במקום הסמוך ביותר לרשותו של האדם) לא נקבע רק בגלל הכמותיות של הפרסומי ניסא- שאז יהיו מצבים שלא יהיה הבדל בין הנחת החנוכיה ברה"ר להנחתה בחלון או בפתח ביתו הפונה לחצר, כי בשניהם רואים את החנוכיה מרה"ר. לדעתו חז"ל תיקנו שמקום הנחת החנוכיה יהיה ברה"ר ולא רק שיראו אותה מרה"ר והיא תונח בחלון ביתו. **וכ"כ המשנ"ב דירשו** (תרעב, ב) **בשם הרב אלישיב** שהיום בא"י המצווה להדליק בחוץ היא מעיקר הדין. ומי שמדליק בבית כמי שלא עשה כלום. והילק"י (עמוד קסט) כתב בשם הרב אלישיב שהיום בארץ ישראל אין לחוש שמא תחזור הסכנה ולכן אין להקל להדליק בפנים בגלל סברא זו.

33 ואע"פ שרש"י כתב שהדלקה בפנים אינה מקום חיובא, מדליק ומוציא לחוץ גרע טפי, הואיל ומוכח שעיקר כוונתו לצאת ע"י ההעמדה בפתח הבית והוי כאילו לא התכוון למצוה בשעה שהדליק. הגרש"ז נשאר בצ"ע כיון שמוכח מהברכה שהוא התכוון למצווה?

34 האחד יוצא ידי חובתו מפני שהדליק את כול מה שאפשר היה להדליק בנקודת הזמן בה קיים את המצווה שהרי נשארה רק רבע שעה עד לסוף הזמן והשני לא יוצא ידי חובתו מפני שאינו יכול להסתפק בהדלקה חלקית בשעה בה אפשר לעשות יותר.

ונלענ"ד שייתכן לחלק בין הדלקה בחלון בה יש פרסום נס לרה"ר להדלקה בתוך הבית. למרות שעולה מהברייתא שמי שיכול להדליק בפתח הבית אין לו להדליק לכתחילה בחלון, נראה לענ"ד שאם הוא ידליק בחלון הוא יצא ידי חובה לפי כול הראשונים כי **מסתבר יותר שהדלקה בחלון כלולה בתקנה המקורית ואינה מבוססת על תקנה חדשה**, וזהו המקום שיכול בעל העלייה להדליק אפילו לכתחילה ובעל הבית רק **בדיעבד**. לעומת זאת בהדלקה בתוך הבית בלי לפרסם את הנס כלל לרה"ר- לדעת חלק מהראשונים כלל לא יוצאים ידי חובה כיון שכך ניתן לעשות רק בשעת הסכנה.

הקושי על שיטת הרב אלישיב זה שהשו"ע פוסק (תרעב,ב) שניתן להדליק בברכה כול הלילה וז"ל: "ומיהו ה"מ לכתחלה, אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה". ולכאורה אין פרסום הנס בחוץ באמצע הלילה אז איך ניתן לקיים את המצווה בברכה? על כרחינו שכוונת השו"ע שמדליק בתוך ביתו ובכול זאת הוא יכול לברך ולקיים את המצווה. ומכאן שלהלכה ניתן **בדיעבד** לקיים את המצווה בפנים בברכה גם בזמנו. וכן **ניסח הרב שלום כהן (דברי שלום עמוד שפב) את דעת השו"ע שההדלקה בחוץ היא רק לכתחילה אבל בדיעבד המדליק בפנים יצא ידי חובה** וכלשון מרן "ומיהו ה"מ לכתחילה". והעיר על הרב אלישיב הסובר שאם בזמנו מדליק בפנים הוא אינו יוצא ידי חובה- שאין זה מוסכם ולהלכה יוצא ידי חובה בדיעבד ורק לכתחילה עדיף להדליק בחוץ כמו בזמן הגמרא. **והוסיף (עמוד שפה) שהשו"ע פסק כריטב"א**.

אולם יש להעיר שלכאורה השו"ע סתר את עצמו כי הוא הדגיש (תרעא,ה) שצריך להדליק דווקא בפתח החצר משום פרסומי ניסא ורק בשעת סכנה שלא יכול לקיים את המצווה מניחו על שולחנו וכתב (תרעב,ב) שמי שמדליק רבע שעה אחר תחילת הזמן ישים שמן לרבע שעה הנותרת ולא יותר ואם שם יותר יכול לכבות את הנר לאחר שכלתה רגל מן השוק. ולכאורה אם יש משמעות לנר במשך כול הלילה מדוע ניתן לכבות אותו? **הרב שטרנברג (עמוד נו) כתב שיש להלכה שני מסלולים: מסלול לכתחילה של הדלקה בחוץ בזמן ומסלול דיעבד של הדלקה בפנים אפילו לאחר הזמן ולכול מסלול כללים משלו**. מי

שמדליק בחוץ בשעה הראויה לפרסם לבני רה"ר, מפרסם עד שתכלה רגל מן השוק ואחר כך הוא יכול לכבות את הנר. אולם מי שמדליק בפנים נרו צריך לדלוך בכול מקרה חצי שעה או אפילו כפי מידת השמן ששם בו.

מהרב אלישיב (הערות מסכת שבת שם) משמע שהשו"ע מדבר רק בשעת סכנה שרק אז יכול להדליק כול הלילה בברכה וז"ל: "ולמעשה במקום הסכנה שמדליקין בפנים קיי"ל דאפשר להדליק לבני הבית אפי' לאחר שתכלה רגל מן השוק, ואפי' בברכה, אמנם לכתחילה יש להדר ולהדליק בתוך הזמן". אולם מרוב האחרונים משמע שבשו"ע מדובר בארץ ישראל גם לא בשעת הסכנה.

נמצא שלפי הריטב"א והשו"ע "מדליקו על שולחנו ודיו" הכוונה שבשעת הסכנה די בלעשות רק את המינימום ההכרחי או שדי בלעשות את המסלול דיעבד עם הכללים שלו. הריטב"א הסביר ש"דיו" הכוונה שמסתפקים בהכירה לו ולבני ביתו שזה עיקר המצווה למרות שלא עושים היכירה לבני רה"ר. לפי הרב אלישיב מה הכוונה ודיו? הרב אלישיב מתייחס לזה בשני מקומות בהערות למסכת שבת ומסכת גיטין ונדחק מעט בלשון.

ולענ"ד גם אם לא נקבל את דבריהם של רש"י תוספות הרמב"ם והרב אלישיב שלא יצא ידי חובה כלל וודאי שמי שמדליק בפנים כאשר יכול להדליק בחוץ יוצא ידי חובה רק בדיעבד וזה חיסרון גדול לא לקיים את המצווה לכתחילה³⁵. וכ"כ הגרש"ז בהליכות שלמה (עמוד רעו) שהמדליק בתוך הבית יצא רק בדיעבד.

הרמ"א (סעיף ז) פסק שגם בשעת הסכנה שפרסום הנס הוא רק לבני הבית, מדליקים בטפח הסמוך לפתח מבפנים כדי שלא לשנות את המנהג. בפשטות משמע שרק מתי שיש סכנה מותר להדליק בבית, אבל שאין סכנה זה לא המקום שבו תיקנו חכמים להדליק. והרב עובדיה

³⁵ אם היה כתוב בברייתא חייב היה משמע שאפילו בדיעבד לא יצא. כוונת הברייתא שלכתחילה עיקר הדין להניח בפתח הבית ורק בדיעבד אם הדליק בבית יצא. ולא כמו כמות הנרות שלכתחילה די בנר איש וביתו ורק להידור מוסיף והולך.

(הנכד) אמר בשיעור שאין שום הצדקה להדליק היום נרות חנוכה בפנים וגם מי שנהג כך בחו"ל בא"י צריך לשנות את המנהג כי יש שלטון ישראל. ומי שמדליק בפנים לא עושה לפי ההלכה כי רק שיש איבה מדליקים בבית.

ושמעתי מהרב מוצפי שמנהג הספרדים להדליק בפנים ולכן גם היום יש להדליק בפנים. ולא זכיתי להבין את דבריו. **המנחת יצחק הביא שהאור זרוע** תמה על המנהג של המדליקים בבית גם שלא בשעת הסכנה, **והעיטור כתב שכיון שכבר נהגו להדליק בפנים המנהג נשאר. המנחת יצחק כתב שמנהג תלמידי הבעל שם טוב והחסידים להדליק בפנים.**

החזר"ע (עמוד לז) תמה על הנוהגים גם היום להדליק דווקא בפנים, כי הרמב"ם והשו"ע כתבו לעשות כן רק בשעת הסכנה גם בזה"ז, ואין לומר שחז"ל עקרו את מצוות ההדלקה בחוץ, וקבעו אותה בפנים. **והביא שהישיביל עבדי** כתב שאף שבמדינת ישראל אין פגע רע, אין אנו בטוחים שמצב זה יימשך בכול הזמנים, ולכן אנו משאירים את המנהג כאשר הוא, והנח להם לישראל כיון שסיבה זו קיימת בשאר ישראל המצויים בתפוצות.

התורת המועדים (עמוד עז) **כתב שפשט המנהג ברוב קהילות הספרדים להדליק בפנים.** ולימד על המנהג זכות שאולי זה בגלל הרוח או הגנבים שזה גם כלול בשעת הסכנה. ועוד שמהראשונים משמע שיוצא ידי חובה גם בהדלקה מבפנים אפילו שאפשר להדליק בחוץ. וכן מעידים שנהג הרב עובדיה להדליק על השולחן בביתו. וכן מורה היום הרב יצחק יוסף לספרדים.

אולם דבריו אינם ברורים לי שוודאי הראשונים דיברו בדיעבד, והאם נכון לנסח הלכה לכלל ישראל לפי הבדיעבד שכתבו הראשונים? ועוד שהוא בעצמו הוכיח שם שיש ראשונים ואחרונים שמשמע מהם שאפילו בדיעבד לא יצא אם מדליק בפנים מתי שאפשר להדליק בחוץ? (והביא שכן דעת הרמב"ם ובה"ג שכתבו שא"א להדליק לאחר שכלתה רגל מן השוק ואם אפשר להדליק בפנים ולפרסם את הנס לבני הבית מדוע א"א להדליק עכ"פ בדיעבד לאחר שתכלה רגל מן

השוק³⁶? וגם הראשונים שהעידו שהמנהג להדליק בפנים ייתכן שזה דווקא בזמנם שחששו שמא יחזרו הגזירות ולא יוכלו להדליק בחוץ אבל במדינת ישראל וודאי שיש להדליק בחוץ ולהדליק בזמן.

המנח"י הביא גרסא במגילת תענית "ואם מתירא מן הלצים מניחה על פתח ביתו מבפנים ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודי". המנח"י כתב שדור שהתורה חביבה עליו מניחים נ"ר הרומז לתורה אור מבחוץ, אבל בדורינו שנתמעטה התורה ולומדיה, ולחכמי הדור אין כח להשיב איש מדרכו הרעה, מניח נר חנוכה בביתו ודיו.

אולם לענ"ד גם באגדה זו הניתוח של הדור צ"ע, ולכאורה נראה ההפך שאין צמא לתורה כמו בדורנו, ואין ריבוי של לומדי תורה וישיבות כמו בדורנו, והרחוב צמא לאור התורה שיזרח בו. וודאי שההנהגה הרוחנית הנכונה היא לפזר את התורה בכול מקום שאפשר, שהרי אחרת דברים אחרים ימלאו את הלבבות, ובור שאין בו מים אוטומטית נחשים ועקרבים יש בו.

ובשור"ת שבט הלוי (ז,פד) לימד זכות שאת פרסום הנס לבני הבית מקיימים בכול מקרה, ופרסום הנס לרבים כיון שהיו זמנים שלא יכלו להדליק בפתח החצר, תיקנו שניתן לקיים בנרות של בהכנ"ס.

ובשור"ת דבר יהושע (רבי יהושע אהרנברג מגדולי רבני ת"א לפני 50 שנה) טען שמי שמדליק בחוץ לא יוצא ידי חובה כי חכמים עקרו את החיוב להדליק בחוץ וקבעו להדליק דווקא בתוך הבית.

ולענ"ד וודאי שהתקנה המקורית שכול בית יפרסם לבני רה"ר לא מתקיימת בנרות בהכנ"ס, וכמה אנשים יש שלא מגיעים לבהכנ"ס ויזכו לפרסום הנס ע"י כך. (ובעין ראינו כמה ריגש שכנים חילונים לראות את הנרות שהדלקנו בחוץ ואף הודו לנו על כך וביקשו שנזמין אותם

³⁶ אולם יש לדחות שלעולם אפשר להדליק בפנים ובכול זאת זה זמן ההדלקה כיון שעיקר מצוות ההדלקה בחוץ וההדלקה בחוץ קובעת את הגדרים. וכול ההדלקה בפנים מועילה בגלל שיש לה פוטנציאל לפרסם אות הנס בחוץ כפי שכתב הרב שטרנברג או שתקנו דווקא בזמן זה שלא ניכר שמדליק את הנר בגלל החושך אלא בשביל המצווה כפי שכתב הרב קאפח. והארכנו בזה בסוגיית זמן ההדלקה ואכמ"ל

להדלקה). ואין צורך בכוח לשמר כול דבר שנהגו בגלות אם היום אפשר ללכת בדרך יותר טובה ונכונה לפי ההלכה. ויש להחזיר את המנהג כפי שהיה בזמן הגמרא ובזמנים בהם היה אפשר לפרסם את הנס לרה"ר כמו בזמן הש"ע.

ולענ"ד כול הסברות שמשאירות את המנהג דחוקות מאוד, וכדרכנו לא חייבים ללמד זכות אם אפשר לפעול לשינוי המנהג, כדי שעמ"י ינהג מנהג יותר טוב וישר לפי ההלכה המקורית כפי שכתב הש"ע. והשיטה הישרה להלכה היא להדליק בחוץ, וחובת ההוכחה להוכיח בכול מיני תירוצים דחוקים למה מדליקים בבית על העושים כן. ומובא בשם הגר"א שבזמן שאפשר להדליק בחוץ לא יוצאים ידי חובה בהדלקה בתוך הבית וכך נהגו תלמידי הגר"א בהגיעם ארצה. וכן דעת הגר"ז סולבצ'ק. ובפרט בערים מעורבות (כמו נוף הגליל) הנרות הם חלק מהזהות היהודית של העיר ויש קצת חילול ה' שהגויים עובדי עבודה זרה ביום אידם ממלאים את העיר בעצים וקישוטים ואנחנו בחג שלנו במדינה שלנו לא מפרסמים את הנס.

הלכה למעשה וסדרי עדיפויות

הדלקת שתי חנוכיות כדי לצאת מספק

האחרונים פסקו שהכי טוב במצבי ספק להדליק שתי חנוכיות. ולכן הרוצים לחוש לרש"י וסיעתו וכן לחזו"א וסיעתו ולספקות נוספים טוב שידליקו שתי חנוכיות. וכ"כ התשובות והנהגות וכ"כ הפסקי תשובות לעשות וכן נוהג הרב משה הררי כמובא בספרו וגם הרב ניסים קרליץ שהולך בשיטת החזו"א כתב שטוב להדליק ברה"ר כדי לפרסם את הנס בנוסף לחנוכייה שמדליק בחלון. וכך אני נוהג למעשה להדליק בפתח החצר ואח"כ בלי לדבר להדליק חנוכייה נוספת בחלון.

הרב קרליץ (עמוד שג) כתב שאין בזה חשש של בל תוסיף כי שייך להוסיף נרות במהדרין מן המהדרין ולפי הרמב"ם בעה"ב מדליק לכולם ולכן זה דומה לנטילת לולב פעמיים ולא לנטילת שני לולבים. ולענ"ד יש להוסיף טעם נוסף שמובא בשו"ת דברי יציב (רפז) שכול שמקיים מצווה מספק אין שייך בו בל תוסיף כי עושה כן כדי לקיים את המצווה וכפי שמובא במג"א (לא,ב) לגבי המניח תפילין בחול

המועד שאינו עובר על כל תוסף כי עושה כן כדי לצאת מספק לדעות שחייב בתפילין. (ויש לענ"ד להוסיף שהפוסקים נחלקו אם בכלל יש כל תוסף בדברנן).

ויש באחרונים מחלוקת היכן הכי טוב לברך: התשובות והנהגות כתב שעדיף לברך בפתח החצר כי אם הוא הדליק בחלון הבית הוא קיים את המצווה לכו"ע בדיעבד, ושוב אין הידור להדליק למטה. ושמעתי שפעם שאלו את הגר"ח מברסק: שני אתרוגים אחד כשר אך לא מהודר והשני מהודר אך מורכב (ספק כשר) מה לעשות? והוא ענה: ייטול קודם את המורכב המהודר כי אם ייקח את הכשר בוודאי יצא ידי חובה ואם כך אין משמעות לנטילת האתרוג המהודר אחר כך מאידך אם ייטול את המורכב ראשון או שיצא בהידור או שלא יצא כלל ואח"כ יטול את הכשר ואם לא יצא בראשון יצא כעת.

אולם הרב זעפרני (עטרת שלמה עמוד תצד) כתב שיברך בחלון ואח"כ ידליק בפתח החצר מדרגות משום חשש הפסק בשינוי מקום. והרב קרליץ כתב לברך בחלון כיון ששם ההדלקה מעיקר הדין כי חוששים לחזו"א ואח"כ להדליק בחוץ כי זוהי חומרא.

ואני מברך בכניסה לחצר ואח"כ מדליק גם בחלון הפונה לרה"ר ואני מעדיף לברך למטה גם כדי לחזק את המנהג הזה בארץ ישראל וגם כי כך אני מבין מעיקר הדין שיש לפסוק, ואת החנוכייה שבבית אני מדליק כחומרא ראויה כדי לחוש לרש"י וסיעתו למרות שאין הלכה כמותו, ולחוש להבנת החזו"א שאין בחצר שלנו תשמיש כשל בית כמו בזמן הגמרא למרות שדבריו נתונים במחלוקת ולחוש למצריכים היכר לבני הבית בנוסף על ההיכר לבני רה"ר כמו האז נדברו. ובחנוכה יש עניין להדר³⁷. ואני נותן אח"כ לילדים הקטנים להדליק בפתח הבית ובמקומות נוספים בבית. ולדעת הרב אליהו עד גיל מצוות הם יכולים לברך. (ואע"פ שיש אוסרים לבנות לברך בגלל שאם האם לא מדליקה אין דרך ארץ שבנותיה תדלקנה או שכיון והבנות לא ידליקו שיגדלו אין לחנכן בעודן

³⁷ וכן משמע בגמרא שבחנוכה יש מהדרין וגם מהדרין מן המהדרין. וכול הנס היה הידור שהרי טומאה הותרה בציבור ובנוסף הם היו אנוסים עד שיתארגנו וישיגו שמן טהור.

קטנות. אולם נראה שאם רוצות יכולות לברך בגלל שיש רווקות ואלמנות שגרות לבד וחייבות להדליק ולכן שייך בהן חינוך. וכ"ש לפי מנהג אשכנז שיכולות לברך בעצמן. וכיון שהערך החינוכי גדול לעודד אותן ולקשר אותן למצווה יש להקל).

סדרי עדיפויות למדליק חנוכיה אחת

1. להדליק בפתח הבית הפונה ישירות לרה"ר (מוסכם לכ"ע שזה דין פתח הבית מבחוץ)

2. להדליק בפתח חצר פרטית שעושים בה שימושי דירה

הסבר - בזה ייתכן שגם רש"י יודה אם סברתו שצריך שיהיה ניכר לאיזה בית הנרות משתייכים. (ומעיקר הדין אין לחוש לרש"י כיון שהוכרעה ההלכה כתוספות). וזה וודאי עדיף על חלון גם אם בחלון יש יותר פרסומי ניסא כי בזה מקיימים את עיקר תקנת חז"ל להניח את החנוכיה ברה"ר בפתח החצר.

3. להדליק בחלון נמוך הפונה לרה"ר ומפרסם את הנס גם לבני הבית וגם לבני רה"ר. הסבר - לחוש לרש"י שלא מדליקים בפתח החצר ולחזו"א שלא מדליקים בפתח חצר שלא עושים בה שימושי דירה כמו חדר מדרגות והמדליק שם לדעתו לא יוצא ידי חובה כלל ומברך ברכות לבטלה³⁸ ויש לסמוך על רוב האחרונים שבדיעבד מי שהדליק בחלון גם אם היה יכול להדליק בפתח הבית מבחוץ יצא. וכן יותר משמע מדעת השו"ע שעל כול פנים בדיעבד יצא. בנוסף מסתבר לענ"ד שההדלקה בחלון עדיפה מהדלקה בתוך הבית לא רק בגלל פרסום הנס לעוברים ושבים שהוא חלק מהותי מהמצווה אלא בגלל שנראה יותר שהדלקה בחלון כלולה בתקנה המקורית ואינה מבוססת על תקנה חדשה בשונה מהדלקה בתוך הבית שניתן להבין שזוהי תקנה מיוחדת רק לשעת הסכנה. להבנתי לכול הראשונים בעל עלייה מדליק לכתחילה בחלון ומי שאינו בעל עלייה אם הדליק בחלון בדיעבד יצא. והתלבטתי האם יש להעדיף חלון (שלרב אלישיב אין חילוק בין חלון למדליק בסלון בתוך הבית ויש לחוש לראשונים שכתבו שהמדליק

³⁸ וכן אמר הגר"ח קנייבסקי בשמו מובא בילק"י (עמוד קפג).

בפנים לא יצא ידי חובה) או להדליק ברה"ר בפתח החדר מדרגות (שלחז"א לא יצא ידי חובה) וייתכן שיש עדיפות לחלון כיון שנראה לענ"ד שיוצא בהדלקה בחלון בדיעבד לכול הראשונים³⁹.

4. להדליק בפתח החצר שלא עושים בה שימושי דירה ובפתח החדר מדרגות הפונה לרה"ר

הסבר - זה עדיף מלהדליק רק בחלון גבוה שבפשטות דינו לפי התוספות הטור והשו"ע כמי שמדליק בתוך הבית והוא לא נחשב כמפרסם את הנס כיון שצריך לפרסם את הנס לרה"ר. ופתח החדר מדרגות עדיף כיון שלחלק מהראשונים הפרסום לרה"ר הוא מהות מצוות נר חנוכה וההנחה ברה"ר היא עיקר תקנת מקום ההדלקה ובהדלקה בבית כאשר אפשר להדליק בחוץ יש ספק בראשונים אם יוצא ידי חובה ולדעת רש"י והרמב"ם והרב אלישיב לא יוצא ידי חובה ויש שעולה מדבריהם בפירוש שזוהי תקנה חדשה לשעת סכנה בלבד ואע"פ שיש גם ספק אם יוצא בפתח החדר מדרגות לענ"ד הספק הראשון מפורש בראשונים וברור יותר ויש לחוש לו יותר מהספק שעורר החז"א. והטעם שיש לחזור לפשטות הראשונים והשו"ע שלא חילקו בין סוגי חצרות בפירוש ולא כתבו שעניין תשמישי החצר מהותי לעניין קביעת מקום ההדלקה. ובפשטות משמע מהטור והשו"ע שכול שיש בית לו פתח בית רשאי לכתחילה להדליק בפתח החצר ואין שום תנאי נוסף מעכב. וסברת החז"א אינה מפורשת בראשונים ובסוגיה. וגם אם נאמר שהראשונים דיברו על חצר וזוהי הגדרת חצר וכיון שזה פשוט לא צריך לכתוב את זה, אפשר להבין את סברת התוספות שכתבו להדליק בפתח החצר אחרת- שהעיקר זה ההנחה של החנוכיה ברה"ר במקום הסמוך לרשותו של אדם וכפי שביארו התשובות והנהגות והרב אלישיב ולא צריך שעל החצר יהיה שם בית. ולענ"ד היסוד של הפרסומי ניסא מפורש ומוסכם בסוגיה שמטעם זה לכול ההבנות בתוספות יש להדליק בפתח החצר ולא בפתח הבית ובסוגיית זמן ההדלקה הוכחנו שלרוב הראשונים זה מהות מצוות נר חנוכה ולא רק הידור מצווה ואילו היסוד שמדליקים רק בפתח מקום שעושים בו שימושי דירה אינו מפורש ומוסכם ולעולם ייתכן שדי

³⁹ והילק"י הביא (עמוד קפה) שגם לרב אלישיב מי שמדליק בחלון יש לו על מי לסמוך אם יברך בשונה ממי שמדליק בבית לא בחלון.

בשייכות ניכרת לבית כפי שמובא בב"י ובטור (ע"י שיש פתחים שאפשר לראותם ולקשר אליהם את הנרות) ולא צריך תנאי נוסף- להדליק רק בפתח מקום שמשמש בפועל כבית. לכן יש לסמוך על האחרונים שבהדלקה בפתח החדר מדרגות מקיים את עיקר דין ההדלקה כפי שתיקנו חז"ל לכתחילה. והתשובות והנהגות כתב שכן המנהג בא"י להדליק בחוץ ברה"ר ולא צריך לבטל את המנהג בגלל סברא לא מספיק מפורשת שיש בה מחלוקת. ויש להחזיר את התקנה לכתחילה העולה מפשט הגמרא ולא להערים ספקות ובגלל זה להדליק בבית שזה וודאי סותר את רצון חז"ל שתיקנו להדליק בחוץ וקבעו שהזמן הוא עד שתכלה רגל מן השוק. בנוסף אין לחוש להלכה לרש"י וסיעתו כיון שהוכרעה ההלכה בשו"ע כתוספות⁴⁰. וזה דלא כילקוט יוסף (עמוד קעח) שכתב שבהדלקה בבית אין חשש, ובהדלקה בפתח החדר מדרגות יש חשש שלא קיים כלל את המצווה⁴¹.

5. להדליק בחלון גבוה מעל 20 אמה שעושה פרסום נס לבניינים ממול

⁴⁰ ואמרו לי שהרב אריאל פסק דעביד כמר עביד ועביד כמר עביד וזה קשה בעיני מאד וכי כול אחד יעשה מה שבא לו? אז בא נעקור את כול הכרעות השו"ע ונפסוק כראשונים שלא נפסקה ההלכה כמותם? וצ"ע.

⁴¹ וכן שמעתי מכמה ת"ח שסוברים שמוכח מזה שאדם יכול להדליק בברכה לעצמו מאוחר בלילה שעיקר הדין לא תלוי בפרסומי ניסא וממילא ההנחה בפתח החצר כדי לפרסם את הנס היא בגדר "הידור מצווה" וכול מקום שיניח בבית ובחצר קיים את המצווה. אולם לענ"ד פשט הגמרא לא כך שמשמע בגמרא שצריך להדליק דווקא בפתח הבית מבחוץ ואין להגדיר את זה כהידור אלא כעיקר תקנת חז"ל לכתחילה וכפי שהוכחנו גם מלשון השו"ע (תרעב,ב) שהגדיר את ההדלקה בפנים כקיום מצווה בדיעבד. ולמרות שלפי השו"ע המדליק בפנים יוצא בדיעבד, אין זו דרך ראויה לכתחילה להכניס את עצמו למחלוקת ראשונים גדולה אם יצא ידי חובתו ובטח שזאת לא הייתה כוונת השו"ע לומר שזה רק בגדר הידור ושהדלקה בזמן זה רק בגדר זריזין מקדימין למצוות. שפשט השו"ע שיש חובה להדליק ברה"ר ומי שלא מדליק ברה"ר מקיים את המצווה במסלול דיעבד וזה חיסרון גדול. (בפרט שגם לריטב"א ייתכן שצריך לפרסם את הנס ככול יכולתו כפי שכתב הרב שטרנברג ואם יכול להדליק בחוץ ובכול זאת מדליק בבית לא ברור בדעתו שיוצא ידי חובה כי הוא לא פרסם ככול יכולתו ורק במצבים שלא יכול והפרסום שיכול לעשות זה רק לו ולבני ביתו יוצא ידי חובה). וגם לגבי עצם ההבנה של הדין של פרסומי ניסא הוכחנו בסוגיה של זמן ההדלקה שלדעת רוב הראשונים היא מהות מצוות נר חנוכה ולא דין נפרד או נוסף ואכמ"ל.

הסבר - חלון גבוה מעל 20 אמה עדיף על הדלקה בפתח הבית מבפנים או בפתח הפונה לחדר מדרגות בגלל שיטת הריטב"א ובגלל השיטות הסוברות שמקיימים בזה דין פרסומי ניסא לדיירים ממול וכפי שעולה מרש"י שגם פרסום לבני החצר נחשב פרסום ולפי רבינו יואל ייתכן שיהיה בזה גם פרסום הנס לבני רה"ר כפי שהביא החזו"ע.

6. להדליק בפתח הבית

7. להדליק בסלון

הסבר - יש לחזק בארץ ישראל את החזרת המנהג להדליק בחוץ ולפרסם את הנס ולא להערים ספקות ולהחזיק בכוח במנהגי הגלות ולהורות לציבור להדליק כמו בשעת סכנה.

הנחה בתוך עשרה טפחים

בטור כתוב שהר"מ מרוטנבורג היה מדקדק להניחה למעלה משלושה טפחים **וכ"כ השו"ע** (תרעא,ו) **והחזו"ע** (עמוד לג). ולכן לכתחילה **מדליקים בתוך עשרה טפחים** (מתחת ל80 סנטימטר) **ומעל שלושה טפחים** (24 סנטימטר). **הטעם שלא יחשבו הרואים שהוא הדליק נרות כדי להאיר את הכניסה לבית.** **הב"ח הסביר** שהחידוש של המהר"ם שיש עניין להניח מתחת לעשרה גם שמדליקים בפנים ואין פרסום הנס. **ריטב"א כתב** שעד עשרה זה רשות אחת ומעל עשרה זה רשות אחרת. והביא את הגמרא בסוכה ששכינה לא ירדה למטה מעשרה טפחים⁴².

הרי"ף והרמב"ם השמיטו את המצווה להניחה למטה מ'. האחרונים הסבירו שלמטה מ' טפחים אין פרסומי ניסא כראוי. וכך כתב המאירי להניח מעל עשרה כדי להרבות בפרסום הנס. **וכ"כ בשו"ע המקוצר** (סימן קכ אות ט). אולם הרא"ש כתב שיש יותר פרסום הנס למטה מעשרה.

⁴²עשרה טפחים זה גדר עד איפה הארץ מגיעה. המטוס טס מתחת עשרה טפחים. שלטון הארץ חוקי הטבע זה מתחת לעשרה טפחים. גם המטוס בנוי על חוקי הטבע והוא שייך למציאות של מתחת לעשרה טפחים. אליהו עדיין אדם. למרות שעלה גבוה. משה עדיין אדם וזה עדיין למטה מעשרה. השכינה יורדת אלינו אבל לא יורדת ללמטה מעשרה היא רשות אחרת. בסוכה אדם נכנס תחת צל השכינה מתחת לעשרה השכינה לא יורדת. נר חנוכה זה מצווה דרבנן לקחת את האור האלוהי מתחת לעשרה טפחים.

(נראה שמצד הכמות יותר אנשים יראו למעלה מעשרה אולם מצד האיכות יותר ניכר שזה נר חנוכה ולא נר של סתם תאורה). הרב יעקב יוסף אמר שבבית שיש ילדים אין להדר בזה, שמא הם יכבו את הנרות או יפגעו מהם.

המשנ"ב (ס"ק כו) פסק שאם הניחה למטה משלושה טפחים כשרה.

וודאי שפרסומי ניסא לרה"ר עדיף על הנחה בתוך עשרה טפחים. לכן יש להניח בחלון גם אם הוא גבוה מעשרה טפחים.

הערות להלכה למדליקים בפתח הבית או בפתח החצר בחוץ

הנחה בטפח הסמוך לפתח

המשנ"ב דירשו (עמוד 107) כתב שאם קיימת בחלל הפתח מחיצה קבועה כמו אינטרקום או תיבות דואר, לפי הרב אלישיב דינה כקיר והיא מבטלת את חלל הפתח ואין להדליק אלא בטפח הסמוך לדלת. ודלת סגורה תמיד אין להדליק סמוך לה אלא סמוך לדלת שמשתמשים בה. אבל אם משתמשים גם בדלת הסגורה לעיתים נדירות ניתן להשתמש בה.

המשנ"ב דירשו (עמוד 108) כתב שבפתח ארוך יש להדליק בתחילתו או בטפח הסמוך. והוסיף שלדעת הגר"ח קנייבסקי בדיעבד אם לא הדליק בפתח הסמוך לפתח אם ניכר שההדלקה שייכת לפתח יצא ידי חובה.

הרב רימון (עמוד 151) כתב שיש הידור להדליק לכתחילה בחלל הפתח ממש אך אם יש קושי יש להדליק סמוך לפתח ולהקפיד שהנרות יהיו בטפח הסמוך לפתח.

הגרש"ז (עמוד רסח) כתב שרבים המדליקים בפתח אחד רשאים להניח את הנרות זה בצד זה בהפסק ראוי אע"פ שרק נרותיו של הראשון הם בטפח הסמוך לפתח, הואיל וניכר שכולם שייכים לפתח זה. ואע"פ שכבר הדליק מישהו בשמאל, והנכנס כבר בלאו הכי יהיה מסובב במצוות, לא אומרים שעדיף בימין כיון שלא פלגינן בתקנת חכמים. אולם אם צד שמאל לא מספיק לכול הנרות, יש להניח גם בצד ימין

כי ההנחה בשמאל היא הידור, והעיקר שהנרות ייראו כשייכים לפתח זה. וכל"כ הרב קרליץ שכיון שניכר ששאר הנרות הם המשיך של הנרות הסמוכים לפתח די בכך.

המשנ"ב דירשו (עמוד 108) כתב שלפי הרב אלישיב מי שהדליק רחוק טפח מהפתח הוא כמי שהדליק באמצע הרחוב ולא יצא יד"ח וצריך לחזור ולהדליק בלי ברכה. לכן אם כמה אנשים מדליקים בפתח אחד שידליקו מעל עשרה טפחים (כגון שיתלו את החנוכיה על מסמר או מדף) או בצד ימין או שישתתפו כמה אנשים יחד בפרוטה ובלבד שידליקו בטפח הסמוך לפתח. **רבי חיים קניבסקי** אמר שצריך לכתחילה שהנר והשלהבת יהיו בטפח הסמוך לפתח, ולא רק הבית של החנוכיה.

חשש גניבה

הרב קרליץ כתב שאין לדמות חנוכיה למזוזה וגם אם יש חשש גניבה אין היתר לא להדליק על פתח הבית מבחוץ כי על החנוכיה ניתן לשמור כול זמן שהיא דולקת או להניח שומר, וכן במזוזה החשש הוא מפני בזיון המזוזה מה שלא שייך בחנוכיה.

הרב קרליץ (עמוד שז) כתב שגם בפתח עם דלת זכוכית או סורגים יש להניח את החנוכיה מבחוץ כיון שכך לשון הגמרא ויתכן שמבחוץ הכוונה דווקא מבחוץ כי כך יש יותר פרסומי ניסא, וזה לא רק היכי תימצי שהחנוכיה תראה ברה"ר. **המשנ"ב דירשו** (עמוד קלט) כתב בשם הרב אלישיב שמי שדלת חצרו עשויה מסורגים והוא חושש שהחנוכיה תיגנב יכול להניחה בטפח הסמוך לפתח מבפנים ולסגור את הדלת.

להשאיר את מכסה הזכוכית סגור כמה שניתן בשעת

ההדלקה

תורת המועדים (עמוד עו) כתב שהמדליקים באקווריום יזהרו שהנרות יהיו מכוסים בשעת ההדלקה, כי הדלקה עושה מצווה, ואם בשעת ההדלקה הנרות לא ראויים לדלוק, ורק אח"כ הוא מכסה ועושה אותם ראויים הוא לא קיים את המצווה כי הדלקה עושה מצווה ובשעת ההדלקה אור הנרות לא יכל להתקיים. וזה כמי שהדליק פתילה ללא שמן ואח"כ הוסיף שמן שלא יצא ידי חובה.

הרב קרליץ (עמוד שיח) כתב שגם אם מכסה הזכוכית פתוח זוהי הדלקה ראויה כיון שהחיסרון הוא צדדי. וכן במקום שהרוח מנשבת בזמן הדלקת הנרות אין איסור לחסום את הרוח בגופו ולהדליק עד שיסגור את קופסת הזכוכית כיון שבידו לסגור. **וכ"כ הרב אופיר מלכא** (עמוד לו) שדווקא במקום שצופה שהנרות לא יוכלו לדלוך אסור אבל אם יודע בוודאות שהנרות ידלקו יוצא ידי חובה. וזה לא דומה למוסיף שמן לפתילה שלא יוצא ידי חובה כי שם הוא מחדש הדלקה שלא הייתה וכאן הוא רק מונע כיבוי. **ואני מרים את הזכוכית רק כמה שצריך כדי להכניס את הנר שעמו מדליקים.**

גדר רה"ר לעניין נר חנוכה

המשנ"ב דירשו (עמוד 105) כתב שלפי הרב אלישיב והרב קרליץ הגדרת רה"ר לעניין נר חנוכה לא תלויה במספר האנשים העוברים בה, אלא בכך שיש רשות לרבים לעבור בה. **ולכן חצר של ישיבה שעוברים בה מאות בחורים הפתוחה לסימטא קטנה שעוברים בה מעט אנשים לפי הרב אלישיב צריך להדליק בפתח חצר הישיבה הפתוח לסימטא שהיא רה"ר.**

ואם עוברים בחצר הישיבה אנשים שאינם מבני הישיבה כדי לקצר את דרכם, לפי הרב אלישיב אפשר להדליק בפתח בניין הישיבה הפתוח לחצר כיון שהחצר לא נראית לעוברים ושבים בה כרשות פרטית, כי היא שייכת לרבים. אבל אם עוברים אנשים בחצר פרטית ויש ביד הבעלים למנוע את המעבר היא לא נחשבת משום כך לרה"ר.

ואם חצרו פתוחה למבוי שאינו מפולש, ורוצה להדליק בפתח המבוי הפתוח לרה"ר לפי הרב אלישיב כיון שהמבוי אינו רשותו הריהו כמי שמדליק באמצע רה"ר אבל להדליק בפתח חצר הפתוח למבוי שאינו מפולש אפשר כיון שאנשים רבים הולכים במבוי.

והוסיף שבנינים המחוברים יחד שיש להם כניסה משותפת מרה"ר לרחבה שלפני הבניינים ולכול בניין יש כניסה נפרדת יש להדליק בפתח של הכניסה הנפרדת של כול בניין כיון שהוא נראה עיקרי ומיוחד לבניין זה. והוסיף (עמוד קלט) שלרב אלישיב חצר גדולה מאוד

כמו מתחם בית חולים או קיבוץ אין דינה כחצר כיון שמחמת גודלה אינה נראית כרשות היחיד אלא כעיר המוקפת חומה ואין להדליק בפתח חצר זו.

הערות להלכה למדליקים בחלון

האם מרפסת שאינה מקורה דינה כחלון

המשנ"ב דירשו (עמוד 106) כתב בשם הגרש"ז שאפשר להדליק על המעקה של מרפסת שאינה מקורה ואינה בקומת קרקע הפונה לרה"ר שדינה כחלון. ולפי הרב אלישיב מרפסת שאינה סגורה לגמרי עם מחיצות ותקרה אין דינה כחלון והמדליק על המעקה של המרפסת הריהו כמדליק באמצע החצר ולא יצא ידי חובה.

הדלקה בחלון הבית בתנאי שניתן לראות את הנרות

מהבית

הרב קרליץ (עמוד שח) כתב שהמעמיד נרות חנוכה בחלון במקום שא"א לראות את הנרות מהבית, ואפשר לראותם רק מבחוץ לא יוצא ידי חובה, כי תיקנו את ההדלקה על הפתח מבחוץ שרואה את הנרות בכניסתו ויציאתו, וזה השייכות של הנר לבית או בחלון מבפנים ואז הוא נראה גם לבני הבית וגם לבני רה"ר וזה השייכות לבית. אולם בכה"ג זה כמו מי שתולה את החנוכיה על כותל הבית מבחוץ שהוא לא יוצא בזה ידי חובה. והוסיף שאם החלון בחדר שינה שבדירתו פונה לרה"ר, אע"פ שבשאר החלונות שבבית רואים מעט לרה"ר ידליק בחדר שינה. ואע"פ שלהלכה מדליקים בחדר האכילה שהוא שימוש חשוב יותר, מ"מ כיון שהכול דירה אחת ומרגישים שזה חלק מהבית יש להדליק שם כי זה החלון שהכי פונה לרה"ר.

הדלקה בסורגים של החלון

הרב קרליץ כתב שאפשר להדליק על הסורגים של החלון כי משתמשים בהם והם נחשבים חלק מהבית. אולם לדעת הרב אלישיב ניתן להדליק רק בטפח הסמוך לחלון⁴³.

הדלקה סמוך לחלון ובחלון שתמיד סגור

אין להרחיק את החנוכיה מהחלון כי דווקא בפתח שהוא מקום מעבר של הבית זה כולל גם את כול הסמוך לפתח וכן אם מדובר באדן חלון שתמיד סגור, וניתן להשתמש בו רק מבחוץ זה לא נחשב מקום שימוש של הבית ואין זה מקום הדלקה. ומותר להדליק על מעקה המרפסת הפונה לרה"ר כי המרפסת היא חלק מהדירה. (ועדיף בפתח המרפסת כדי להרוויח נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין אם יש אותו פרסום נס).

וכתב עוד (עמוד שיב) שאם החלון היחידי הפונה לרה"ר הוא חלון בית הכסא אין להדליק שם משום כבוד המצווה.

הדלקה בימין החלון

המדליקים בחלון ידליקו בצד ימין של החלון כי כול דבר מצווה עדיף בימין.

⁴³ **המשנ"ב דירשו** (עמוד 106) כתב בשם הרב אלישיב שאין להדליק בסורגים אלא בטפח הסמוך לחלון כיון שהסורגים לא נחשבים לחלק מהבית כי לא משתמשים בהם. ומה שהילדים יושבים עליהם לא נחשב לתשמיש.